

ВУОРБА ВЛАХИЛОР - ВЛАШКА РЕЧ

Часопис за очување обичаја, културе, традиције, језика
и идентитета Влаха

Часопис ће пастрарја ађетурљи, култура, традицијја,
љимба ши њаму Влахилор

Неготин / Њигоћин

2025.

ВУОРБА ВЛАХИЛОР - ВЛАШКА РЕЧ

Часопис за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха

Часопис ће пастрарја ађетурљи, култура, традиција, љимба ши њаму Влахилор

Број 3

Оснивач и издавач:

Удружење „Гергина“ Неготин

За издавача: Прим. др мед. Синиша Челојевић

Уређивачки одбор:

Јованка Стефановић-Станојевић, Сузана Михајловић Јовановић, Радиша Драгојевић, Данијела Николић, Живојин Драгишић, Маријана Мундрић, проф. др Димитрије О.Големовић, Марија Витас, Милица Вуковић, Даниела Пејчић, Снежана Челојевић

Главни и одговорну уредник: Прим. др мед. Синиша Челојевић

Корице: Камџиљи Влахилор – Влашке кошуље, аутору – аутор Милан Николић

Припрема за штампу и штампа: Штампарииа Блашко Неготин

e-mail: info@gergina.org.rs

Тираж: 300

Часопис излази два пута годишње

ISSN 3042-2302

Неготин / Њигоћин

Децембар 2025.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије- Министарства информисања и телекомуникација. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

КУПРИНСУ - САДРЖАЈ

Јованка Стефановић- Станојевић: ЇНТУНАТУ - УВОДНА РЕЧ	5
ИСТОРИЈА ВЛАХИЛОР - ИСТОРИЈА ВЛАХА	9
Ивица Трајковић: Хајдук Вељко – срце у боју, име у вечности; Ајдук Вјелку – дји ла йњимй йн бѣтаје, нумје дје већије	9
Манастир Буково - Манѣширја Буково	13
ЉИМБА ВЛАХИЛОР ЙН ШКУОЉИЉИ НУАШЋЕ - ВЛАШКИ ЈЕЗИК И ЊЕГОВО МЕСТО У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВАЊУ	17
Сузана алу Ѓинул лу Вјеспие - Сузана Михајловић-Јовановић: „Граматика љимби Влахилор“ о карђијй нуоу а лу Институту дй култура Влахилор ши Савјету Влахилор; “Граматика влашког језика” ново издање Завода за културу Влаха и Националног савета Влаха	17
Александра алу Барбуљи – Александра Пејчић: Нови корак у проучавању и очувању влашког језика: Приручник за разумевање његове структуре - Ун лукру нуоу ље стуђирјит ши пѣстрарја љимби Влахилор	19
ЛУКРАРЈА ЋЕ ПѢСТРАРЈА ШИ ПРОМОЦЈЈА ЋЕ БОГАЦЈЈА НУАСТЀ - АКТИВНОСТИ НА ОЧУВАЊУ И ПРОМОЦИЈИ ВЛАШКОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА	21
Данијела алу Белањи – Данијела Николић: Гуна алу Ѓину Рошки сй мирй ку тймзликун ји ал Влахилор - Драга Рошкић, поносна на своје влашко порекло	21
Сузана алу Ѓинул лу Вјеспие - Сузана Михајловић Јовановић: Миграцйјиљи ла ун фјел ље лумје љин Сйрбијй ла о адунаре ље инвйцймйнт йн САНУ - Савремене миграцйје мањина из Србије на научном скупу у САНУ	24
Биљана Сикимић: Лукрйриљи нуој ље ађету Влахилор - Нова истраживања влашког фолклора	26
О ЛУКРАРЕ ЋЕ ВРОДАТЀ ШИ Ћ-АКУМА ЋЕ ЛИТЕРАТУРЀ ШИ МУЗИКЀ ТРАДИЦИОНАЛНО И САВРЕМЕНО КЊИЖЕВНО И МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	30
Кинђећиљи нуашће љин врјемја нуоу - Савремена влашка поезија.....	30
Повјесћиљи Влахилор – Влашке приче	34
Проф. др Младен Марковић: Влашка традиционална народна музика: Певање 1 и 2 Музика Влахилор љин лумје: Кйнтату 1 ши 2	43
ЛУМЈЕ КУНОСКУТЀ ЃИН ЊАМУ НУОСТУ – ЗНАМЕНИТИ ВЛАСИ	45
Сузана алу Ѓинул лу Вјеспие - Сузана Михајловић Јовановић: О аминђирјй ље Гунй алу Стајку – Уметност која траје: Сећање на Драгољуба Стајковића Стајка	45
АЂЕТУРЉИ ВЛАХИЛОР – ОБИЧАЈИ ВЛАХА	48
Др сци мед. Петар Пауновић: Повјесћија лу Думњезйу - Прича Господња	48
Милица Вуковић: Комплекс веровања и обичаја везаних за смрт у источној Србији – Кређериљи ши обичајурљи ље муарђе йн Сйрбијй ље Рйсарит.....	55

КУЈНА ВЛАХИЛОР - ВЛАШКА КУХИЊА Јелена Бујдић – Кречковић:	61
Влашка кухиња важан део културног наслеђа : Жмаре – мушко јело - Јелена Бујдић – Кречковић: Кујна Влахилор ун паршјал прјећ да мошјја културалă: жумјарљѝ – мѝнкарѝ бăрбацаскă	61
ФРУМУОШАЦУРИЉИ ЙН СЙРБИЈĂ ЂЕ РĂСАРИТ ПРИРОДНЕ ЛЕПОТЕ СЕВЕРОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ	65
Јелена Бујдић Кречковић: Ун бренд нуоу ѝн Унеско, Геопарк Ђердап - Бренд са знаком Унеска - Геопарк Ђердап	65
ЂИН ЗЙ ЙН ЗЙ – ИЗ ДАНА У ДАН	68
Сузана алу Ђинул лу Вјѝспије - Сузана Михајловић Јовановић: Ђин зй ѝн зй - Из дана у дан	68
ФОТО РУБРИКА	79
Кум Мирă алу Весиљѝшћилуј ку апăрату ље сљѝкујѝт вјеђе крају луј - Поглед на завичај кроз објектив Мирослава Мира Николића	79

ЊНТУНАТУ - УВОДНА РЕЧ

Јованка Вања Станојевић: Уводна реч

Представљамо трећи број, а као да је јуче објављено прво издање часописа *Влашка реч - Вуорба Влахилор*. Мисију доследног издавача и тима сарадника окупљених око Удружења *Гергина*, пратиле су реакције одобравања читалаца. Због тога је нескривена жеља верујуће редакције, баш као и потписника ових редова, да критике буду још повољније.

За годину дана, или тек неколико месеци колико је прошло од последње промоције другог броја часописа и сусрета са публиком, редакција *Влашке речи* је постала бројнија јер су јој приступили аутори веома важних тема које додатно шире погледе на разноврсну и неисцрпну влашку традицију. Како бих илустровала ову констатацију, задржаћу се на садржајем трећег броја часописа који расте и заслужено осваја свој део медијског простора.

Угледно име наше културе, истрајни и за сарадњу увек расположен, српски композитор и доктор етномузикологије Димитрије О.Големовић, уступио је *Влашкој речи* своја драгоцене истраживања везана за влашку традиционалну народну музику: Певање 1 и 2 – Музика Влахилор Ђин лумје: Кјнтату 1 ши 2. Професор Големовић је својим радовима заступљен у рубрици *Традиционално и савремено књижевно и музичко стваралаштво*, о чему нам пише проф.др Младен Марковић. Биљана Сикимић, етнолингвиста, виши научни сарадник Балканолошког института Српске академије наука – САНУ у Београду, изложила је нова истраживања влашког фолклора - Лукрариљи нуој ђе ађету Влахилор, док рубрици *Активности на очувању и промоцији влашког културног наслеђа*, баш као и у претходним бројевима, доприносе новинарке Сузана Михајловић Јовановић и Данијела Николић, као сталне чланице редакције *Влашке речи* из Неготина. Нашем тиму придружила се и млада ауторка Александра Пејчић из Кобишнице, приказом *Приручника за разумевање структуре влашког језика*, који би требало да има важно место у савременом образовању.

Захваљујући благослову Високопреосвећеног Митрополита тимочког г. Илариона и архимандриту Козми, игуману буковске обитељи, бележимо јединствену причу о светионику духовности Неготинске Крајине - Манастиру Буково, светињи коју је према предању, крајем 13. века подигао српски краљ Милутин.

О војводи и јунаку Првог српског устанка, Хајдук Вељку Петровићу, браниоцу Неготина, надахнуто пише Ивица Трајковић, документариста-саветник Музеја *Крајине*.

Колегиница Јелена Бујдић Кречковић из Доњег Милановца, пише о Геопарку *Ђердан*, као бренду са знаком Унеска (UNESCO), а читаоцима „дарује“ и веома примамљиве специјалитете влашке кухиње, саставног дела културног наслеђа Влаха.

У трећем броју часописа објављујемо влашку бајалицу, коју је записао познати народни лекар, др Петар Пауновић из Рајца (Рајачка народна школа здравља), а о неким од веровања и обичаја везаних за смрт у источној Србији пише Милица Вуковић етнолог-антрополог из Кладова.

Рубрика *Знаменити Власи*, у трећем броју, посвећена је сећању на нашег сликара и графичара Драгољуба Стајковића Стајка рођеног у Кобишници код Неготина, чија богата заоставштина представља инспирацију и подстиче на промисао о границама уметности, савремености и традиције.

У овом издању часописа објављујемо и избор фотографија као *поглед на завичај* кроз објектив Мирослава Мира Николића, повратника из Канаде иначе рођеног у нашем крају.

Трећи број Влашке речи - *Вуорба Влахилор*, Удружење за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха *Гергина* објављује у уобичајеном тиражу од 300 примерака. Финансијску подршку су пружили Национални савет Влаха, Министарство информисања и телекомуникација Републике Србије, Банка Поштанска штедионица, Еликсир фондација и Алкана трејд.

Промоцијом часописа Удружење *Гергина* обележава 15. децембар, као дан када је 2009. године закорачило у свет негујући мултикултуралност и почело да шири и развија мисију репрезентативне културне баштине и језика влашке националне мањине.

Драги читаоци, уживајте у свакој написаној речи коју смо посвећено и зналачки одмерили и понудили је вашој оцени. Сматрамо да сте као и увек спремни да критички сагледате и допринесете развоју Удружења *Гергина*! Будите сигурни да смо већ потпуно спремни за нове теме и сарадњу, па отуда предлажемо да нам се јавите на имејл адресу нашег Удружења и ФБ страницу, доступну свим корисницима друштвених мрежа.

Нека нам је срећна годишњица и Дан Удружења!

С поштовањем и уважавањем, Редакција *Гергине*

Јованка Вања Станојевић: Їнтунату

Фаћем промоцїја, да пәркә фу јерј кїнд а јешит нумәру ал һ-їнтїј Вуорба Влахилор – Влашка реч. Лумја кәре а һїћит часопису нуосту авут нума вуорбје буње. Ној һин редакцїје да ши јеу крећем кә ши критикуриљи ар сә ње фије шимәј буње.

Бе ун ан һе зїље, ор һе кїћева луњ һе кїнд а фост промоцїја ла нумәру ал дојиља, редакцїја с-а йнмулцїт ку лумје каре скрије һе мулће тјемје һе традицїја Влахилор. Врјау сә скриу һе купринсу ла нумеру ал триља, ши каре йнћепе сә фије то мәј куноскут йн лумје.

Бе сулукрарја ку ун куноскут професор, композитор ши етномузиколог, Димитрије О. Големовић, һе пројектурљи Музика Влахилор һин лумје: Кїнтату 1 ши 2, скрије професору Младен Марковић, йн рубрикә *О лукраре һе вродатә ши һ-акума һе литература ши музикә*. Биљана Сикимић, етнолингвиста ши сулукрәтуарја Ла Институту һе Балкан - Академија Сїрбјаскә һе йнвәцәмїнт (САНУ) аре о скрисуаре - Лукрәриљи нуој һе аћету Влахилор. Йн рубрикә *Лукрарја һе пәстрарја ши промоцїја һе богәцїја нуастә*, ши йн нумәру-ста ау скрисуорј Сузана алу Ђинул лу Вјеспије ши Данијела алу Белањи, каре сїнт йн редакцїје һи ла йнћепут. Йн тиму нуосту јестә ши Александра алу Барбуљи, каре скрије һе ун лукру нуоу һе стућирјит ши пәстрарја лїмби Влахилор.

Бе војводә ши виһазу һе Устанку ал һ-їнтїј, Ајдук Вјелку, каре а пәзїт Њїгоћину, скрије Ивица Трајковић, каре лукрә йн Музеју Крајна, һин Њїгоћин. Дуамна Јелена Бујдић Кречковић, һин Милановәц, скрије һе ун бренд нуоу йн Унеско, Геопарку Ђердап, ши һе кујна Влахилор - ун паршјал прјећ дә мошїја културалә: жумјарїљи – мїнкаре бәрбацаскә.

Мулцәминд ку бләгәтусала лу Митрополиту Иларион ши ла архимандриту Козма, авјем о повјесче һе Мәнәсћирја Буково, центру һе крећерје ши сфїнцире, каре дупә даћинә л-а рәћикат ла фуршиту ваку ал һе 13. Сфїнту краљ Милућин.

Йн нумәру ар триља авјем скрисуарја лу дофтору Петар Пауновић – Повјесча алу Думњезәу. Бе крећериљи ши обичајурљи һе муарће йн Сїрбијә һе Рәсарит, скрије Милица Вуковић, етнолог-антрополог һин Кладова.

Йн рубрика *Лумја куноскутӑ* *җин ӗаму нуосту*, авјем скрисуарје - О аминһирјӑ җе Гунӑ алу Стајку, сльикару җин Кобишӗица.

Йн нумӑру-ста вјеҗем кум Мирӑ алу Весилешһилуј ку апӑрату җе сльикујит вјеҗе крају луј. Јел је җин Мокраӗ да пӑнӑ акума а трајит йн Канадӑ.

Нумӑру ал триља Асоцијација *Гергина* йл штӑмпује йн 300 җе нумӑрурј. Сӑ штӑмпујим часопису ӗ-ажутат Министарство җе информацийје, Савјету Влахилор, Банка Поштанска штедионца, Еликсир фондација ши Алкана трејд.

Промоција ар сӑ фије пје 15. луна ра, ши ку аша җева йнсӑмнӑм 16 аӗ җе кйнд *Асоцијација Гергина* лукрӑ сӑ пӑстрјазӑ аҗетурљи, култура, традиција, љимба ши ӗаму Влахилор.

Лумјӑ драгӑ, ку плаһере сӑ җиҗиц часопису нуосту, ши сӑ ӗе спуӗец дакӑ җева ну је бун. Сйнҗем спримиц җ-о сулукраре, ши дӑкӑ авјец воје тримјеҗец ун мејл, ор вӑ ивиц пистӑ ФБ.

Сӑ ӗе фије ку нӑруок Зӑуа Гергиӗи!

Ку поштујала ши адӑвӑрјала, редакција *Гергиӗи*.

ИСТОРИЈА ВЛАХИЛОР – ИСТОРИЈА ВЛАХА

Ивица Трајковић:

Хајдук Вељко – срце у боју, име у вечности

Хајдук Вељко Петровић је једна од најистакнутих личности српске историје. Његово име се изговара с поносом, јер је оличење јунаштва, пожртвованости и љубави према отаџбини. Био је један од најзначајнијих војвода Првог српског устанка, а његова херојска погибија у бици за Неготин 1813. године остала је дубоко урезана у нашем колективном памћењу.

У историји српског народа има много јунака, али један од најсветлијих примера храбрости и оданости свом народу је Хајдук Вељко. Рођен је око 1780. године у селу Леновцу, недалеко од Зајечара. Рано је осетио суров живот. Живео је тешко, радио као слуга, али у срцу је увек носио жељу за слободом.

Вељко је од ране младости живео као хајдук, што је у то време значило бити устаник против турске власти, често са елементима одметништва. Када је избила борба за ослобођење Србије од Турака, Вељко се одмах прикључио устаницима. Његова храброст, брзина и снажна воља издвојиле су га међу осталим борцима. Истакао се у борбама још од почетка устанка, а својом храброшћу и личним карактером брзо је стекао углед у народу. Постао је војвода и главни бранилац источне Србије.

Хајдук Вељко је уживао велико поверење војвода Карађорђа. Био је један од његових највернијих војвода. Карађорђе му је поверио одбрану веома важне источне Србије, што показује колико је ценио његове војничке способности. Ипак, као и сваки снажан и слободоуман човек, Вељко није увек био сагласан са наређењима. Понекад је доносио одлуке по свом нахођењу, што је изазивало повремене несугласице. Ипак, поштовање између њих двојице никада није нестало.

Када је 1813. године Османско царство покренуло велику офанзиву да угуши устанак, источни део Србије био је у великој опасности. Хајдук Вељко, као војвода крајински, добио је задатак да брани Неготин, једно од најважнијих утврђења на том подручју. Иако је имао само неколико стотина војника и ограничене количине оружја и муниције, одлучно је пружио отпор много бројнијој противничкој војсци.

Одбрана Неготина је најпознатија битка у којој је учествовао наш легендарни јунак. Иако је непријатељ био бројнији, Хајдук Вељко се није повлачио. Бранио је свој народ до последњег даха. Наредио је утврђивање шанчева и непрестано храбрио своје војнике. У шанчевима, заједно са Вељком бориле су се његова браћа и Стојан Абраш из Буковча. Народно предање каже да је носио златом украшену сабљу и увек био у првим редовима, чиме је уливао храброст другима. У једном тренутку, док је обилазио ровове и храбрио војску, погодило га је топовско ђуле. Тако је погинуо један од највећих српских јунака.

Хајдук Вељко није био само војвода – он је био легенда. Његов живот је пример како појединац, вођен љубављу према народу и отаџбини, може оставити трајан траг у историји. Његова херојска смрт, оданост Карађорђу, љубав према Чучук Стани и пожртвованост за Србију учинили су га бесмртним у српском памћењу.

У српској народној традицији, љубав Хајдук Вељка и Чучук Стане је једна од најпознатијих љубавних прича. Чучук Стана била је млада, храбра и лепа девојка која је често била уз Вељка и делила с њим све опасности устаничког живота. И сама је знала да користи оружје и није се бојала битке. Њихова љубав није била само романтична, већ је симболизовала везу борбе и верности. После Вељкове погибије, Стана је остала упамћена као жена која је волела хероја и која је, иако сломљеног срца, наставила да живи храбро.

Неготинци се са поносом и захвалношћу односе према својим великанима, а ова, 2025. година, протиче у знаку 245 година од погибије великог српског јунака, славног крајинског војводе, који је дао свој живот бранећи Неготин.

Хајдук Вељков лик и јунаштво најбоље је описао Вук Караџић, његов савременик. Чувеног јунака Првог српског устанка, Хајдук Вељка, Вук Караџић је упознао када је, као цариник и судија, 1812. године радио у Кладову и Брзој Паланци, у Крајини, годину дана раније ослобођеној од Турака. Задивљен његовом личношћу и јунаштвом, у Бечу је, у свом знаменитом часопису *Даница*, објавио *Житије Хајдук-Вељково*:

...Вељко је био танка и висока струка, смеђе косе и врло мали бркова, дугуљасте суви образа, широки уста и подугачка, мало покучаста носа; и није му много више било од тридесет година кад је погинуо. По срцу и телесноме јунаштву био је први не само у Србији него се може слободно рећи и у цијелој Европи свога свуд ратнога времена. У вријеме Ахила и Милоша Обилића он би заиста њиов друг био, а у његово вријеме бог зна би ли се они могли с њим испоредити...

Хајдук Вељко је својим јунаштвом задужио све генерације које су уследиле после њега, а легенду је ушао својим ратним покличем *Главу дајем, Крајину не дајем!*.

Неготинци су се на више начина одужили Хајдук Вељку Петровићу. У граду постоје многа обележја, која подсећају на легендарног јунака:

- спомен плоча из 1844. године од црвеног кладовског мермера, на којој су исписани стихови Симе Милутиновића - Сарајлије, на североисточној страни апсиде старе неготинске цркве - Цркве Рођења Пресвете Богородице, месту где је сахрањен овај легендарни јунак, као и његов брат Миљко.

- остала је сачувана барутана из времена Првог српског устанка, једини сачувани објект утврђења Баба Финка. Барутана се налази у дворишту неготинске Цркве Свете Тројице.

- споменик Хајдук Вељка Петровића на месту његове погибије, који је израђен од црвеног кладовског мермера, по плану архитекте Јована Илкића, са бронзаним ликом Хајдук Вељка, у облику медаљона, који је израдио вајар Ђорђе Јовановић. Споменик је свечано откривен 1892. године. Свечаност је трајала три дана, од 18. до 20. јула, у присуству великог броја гостију и уз учешће Београдског певачког друштва, са диригентом Стеваном Стојановићем Мокрањцем. Том приликом први пут је изведена VI Мокрањчева руковет, посвећена Хајдук Вељку.

- споменик Хајдук Вељка на коњу, рад вајара Небојше Митрића, постављен 1983. године у пешачкој зони у центру града, где се некада налазило Хајдук Вељково утврђење Баба Финка;

- Музеј Хајдук Вељка Петровића, који је отворен 1997. године у Тодорчетовом конаку, са поставком из Првог српског устанка.

Хајдук Вељко је симбол српског отпора, јунаштва и слободе. Његова борба за Неготин показала је свету колико је мали народ спреман да се жртвује за своју самосталност. Његово име постало је синоним за храброст и неустрашивост. У песмама, причама, школским уџбеницима, на споменицима и у називима улица име Хајдук Вељка живи као инспирација новим генерацијама.

Аутор је документариста саветник у Музеју Крајине у Неготину.

Ивица Трајковић:

Ајдук Вјелку - дји ла ињимă йн бăтаје, нумје дје веије

Ајдук Вјелку је ун куноскут витјаз дјин историја нуастă. Нумили луј сă вуорбјешће ку мърјецїја, кă а фост маре витјаз каре а војит пăмйнту луј. А фост ун војвода куноскут, дјин ај мăј мулц йн Устанку ал дј-йнтїј, ундје а перит йн бăтаја дје Њиготјин йн ану 1813., ш-а рăмйнс йн аминтјире ла лумја нуастă.

Ајдук Вјелку је фăкут йн ану 1780. йн сату Леновац апруацје дје Зăјчерј. Вијаца ј-а фост грја, а фост ши слугă, да йн йињимă а авут йнтотдјеуна воје дје слобуодă. Дји ла тјињерјаца луј, Вељко а трăјит ка ун ајдук, ши кйнд а йнћепут бăтаја дје слобăзйту Сйрбији дје Турћ, Вјелку а плекат ку устанићи ајлалц, ш-а фост ал мăј маре витјаз, а фост јут ла бăтаје ши ку аша ћева а фост алес. Пйнтру аја лумја л-а војит мулт, а фост војвода ш-а фост ал мăј маре пăстрăтуорј ђе Сйрбија дје Рăсарит.

Карађорђе авут маре нăдјеждје йн Ајдук Вјелку, ши дј-аја ј-а дат сă пăстрјезă Сйрбијă дје Рăсарит, кă а штїут кă је ун војњик мулт кăдйр.

Кйнд йн ану 1813 а плекат Турћи ку маре војскă кăтрă Сйрбијă дје Рăсарит, Ајдук Вјелку, ка ун војвода, а фост йндăторат сă пăстрјезă Њиготјину. Ши дакă а авут пуцйњ војњйћ, ши пуцйнă армă ши муницијје, јел а стат йн друм ла војскă турћаскă. А фост бăтăтарњик дје лумја луј пăнă н-а перит. Йн бăтаје ку јел а фост фрацй луј ши Стојан Абраш дјин Букопча. Йн лумје с-а повјетјит кă

сабија луј а фост йнкикитă ку аур, ши йнтотдјеуна йн рйндурљи алѐ дј-йнтїј кă а фост ун маре витјаз. Кйнд а дат окуол ла шанцурј, л-а ловит Турћи ку туну. Аша а перит ун маре витјаз.

Јел н-а фост нума војводă нума ши маре легјендă. Муартја луј ка ун витјаз, кум л-а поштујит пје Карађорђе, кум а војито пје Стана луј ши кум а пăстрат Сйрбијă, л-а фăкут њеморитиуорј, да лумја сă-л цйнă минтје.

Драгостја йнтрă Ајдук Вјелку ши Стана луј, је о повјестје мăј куноскутă дје драгостја. Стана а фост тјинăрă, бăтăтарњикă ш-о фатă фрумуасă, каре а фост йнтотдјеуна пингă Вјелку. А штїут сă лукрје ку арма ши ну ј-а фост фрикă дје бăтаје. Дупă ћ-а перит Вјелку, Стана а рăмйнс йн аминтјире ка о фăмије каре а војит витјазу, ши дакă а рăмйнс ку ињима фрйнтă а рăмйнс сă трајаскă ка ун витјаз.

Хајдук Вељко на коњу – Ајдук Вјелку пје кал

Їн ану-ста (2025.) йнсӓмнӓм 245 дје аӓ дје кйнд а перит ун маре витјаз, ун војводӓ каре а дат вијаца луј сӓ пӓстрјезӓ Њиготјину.

Дје Ајдук Вјелку а скрис мӓј бун Вук Карацић. Ји с-а куноскут йн ану 1812. кйнд Вук а фост цӓринарњик ши судије йн Кладова ши йн Пӓланка. Їн часопису *Даница* йн Беч а скрис кйт а фост мират ку фрумуошаца ши ку йндрӓзӓала луј. Ајдук Вјелку а рӓмйнс йн аминтјире ку вуорбиљи луј *Капу-л дау, да Крајна н-о дау!*

Їн Њиготјин авјем мултје йнсӓмнӓтурј каре њ-адук аминтја дје Ајдук Вјелку: бисӓрика а бӓтрйӓ ундје је йнгруопат ку фратјиљи луј, праурија йн обуору бисӓрићи, знамӓну ундје а перит (дјесфӓкут йн ану 1922.). Атунђа Мокрӓњану ку тајфа луј дјин Бељиград а кйнтат йн дата дј-йнтйј пологу ал дје шасӓ, каре је нумит лу Ајдук Вјелку.

Їн ану 1983. йн мижлок ла Њиготјин је пус знамӓну лу Ајдук Вјелку пје кал, да йн ану 1997. је дјесфӓкут Музеју лу Ајдук Вјелку йн конаку лу Тодорче.

Їн кйнтјеђе, повјестјиј, йн кӓрцйљи дје шуқалӓ, пје знамӓнурј, йн нумиљи ла уљиц, нумиљи лу Ајдук Вјелку, трӓјешђе ка о аминтјирјӓ ла брйӓиљи аље нуој.

Аутору Ивица Трајковић

МОНАСТИР БУКОВО

Манастир Буково налази се у Тимочкој Крајини и припада Епархији тимочкој. Удаљен је четири километра југозападно од Неготина. О настанку манастира постоји предање да је оснивач Свети краљ Милутин. Приликом радова око храма у манастирској порти пронађени су стари темељи, а у току рестаурације живописа у храму Светог Николаја испод постојећег слоја живописа пронађен је старији живопис који упућује на време оснивања манастира у 13. или 14. веку

Манастирска црква посвећена је Светом Оцу Николају Чудотворцу. По архитектонским и стилским карактеристикама убраја се у посебну варијанту моравске школе. Током историје манастир је више пута рушен и обнављан. Значајнија обнова била је 1837. године, када је кнез Милош Обреновић поклонио звоно и 1839. године, када су подигнута два конака за време игумана Јосифа.

Године 1877. дограђена је припрата, а 1885. за старешину манастира долази архимандрит Прокопије Бујишић, вођа херцеговачког устанка, који предузима велику обнову. Манастирска црква добија нови иконостас који је израђен у Бечу, а за који је иконе израдио сликар Лазар Крцалић. Године 1891. на манастирском имању оснива се прва српска државна школа за виноградарство и воћарство у којој су први учитељи били и калуђери из манастира Буково. Године 1902. храм је по трећи пут живописан. Живопис је радио Милисав Марковић по нацртима познатог сликара Стеве Тодоровића. Овај живопис је у целини видљив и данас. Од ранијег живописа сачувана је фреска Пресвете Богородице на своду наоса која датира из 1684. године, из времена игумана Михаила Дечанца.

Године 1912. потписана је у Букову српско-бугарска војна конвенција за рат против Турске између генерала Путника и Фичева. За време Првог светског рата (1915. године), за време бугарске окупације, манастир је опљачкан, а део манастирске шуме уништен.

У периоду између два светска рата, поред духовног и културног значаја, манастир Буково постаје и економски битан чинилац Неготинске Крајине. Са старешином, архимандритом Рувимом Окановићем (1913-1936), који је завршио највишу пољопривредну школу у Дижону у Француској и био веома способан и предузимљив, манастир постаје надалеко познат и као пољопривредно добро. У том периоду започети су радови на изградњи звоника, трема испред цркве и северног потпорног бедема, а довршени су после Другог светског рата.

Период после Другог светског рата био је један од најтежих у историји манастира. Тада је потпуно опљачкан од стране немачких окупатора, а нова, комунистичка, власт одузима 366 хектара манастирског имања и готово све што је вредело. Остављено је десетак хектара неплодне земље, те је услед тешких услова за духовни живот и недостатка монаштва, манастир почео да пропада. Старешине у овом периоду су синђел Теофил, монах Варнава и игуман Никанор. Као последица таквог стања, у периоду од 1972. до 1994. године, манастир Буково по први пут у својој историји постаје обиталиште монахиња на челу са игуманијом Серафимом (†2003).

Доласком владике Јустина на трон тимочких епископа, од 1994. године, манастир поново постаје станица монаха. Под духовним руководством самог епископа установљен је манастирски типик са редовним богослужењем и општежитељним поретком. Монашко братство изнедрило је новог епископа тимочког. Данашње братство са игуманом архимандритом Иларион бива изабран за новог епископа тимочког. Данашње братство са игуманом архимандритом Козмом на челу, поред редовних монашких активности, обавља и послушања у радионицама, као што су кројачка, столарско-дуборезачка, док се наставља и ранија традиција пчеларења. Осим ових традиционалних монашких послушања братство је активно и у изради документарно-уметничког фотографског и видео материјала везаног за живот и догађаје у манастиру.

У данашњим условима, будући да је манастиру враћено имање, братство велику пажњу придаје узгајању винове лозе у новозасађеним виноградима, као и производњи квалитетних вина и ракије.

Израђен је нови манастирски конак, на темељима старог, у склопу којег је и параклис посвећен празнику Покрова Пресвете Богородице. У манастиру се налази и целебни источник посвећен Пресветој Богородици.

Године 2022. започета је рестаурација иконостаса, а убрзо затим и комплетног живописа која је завршена 2025. године. Приликом рестаураторских радова на живопису манастирске цркве, у олтарском делу је откривен живопис који датира из средњег века, што говори о времену настанка манастира.

МАНЅШИРЈА БУКОВО

МанЅширја Буково сЅ гЅсЅшЅе йн Крајна Тимокунују ши сЅ каЅе йн ЕпархијЅ Ѕин Тимок. Је ЅепЅртЅтЅ патру километЅре Ѕе ЊигоЅин. СЅ повЅешешЅе кЅ а фЅкуто СфЅнту краљу МилуЅин. Ки лукрЅриљи йн портЅ с-а дат пистЅ фундаменту ал бЅтрин, да йн бисЅрикЅ лу СЅи. Њиколаје с-а дат дупЅ фрешЅиљи мЅј бЅтринЅе, ши пинтру ашЅ Ѕева пуЅЅе сЅ сЅ спунЅ кЅ манЅширја је фЅкутЅ йн ваку ал Ѕе 13. ор йн ваку ал Ѕе 14.

БисЅрика манЅшири је нумитЅ лу СфЅнту Њиколаје. ДупЅ фЅелу кум је фЅкутЅ сЅ каЅе йнтрун фЅел ла шкуала морави. Ѕе муЅЅе орј је дЅримЅтЅ ши йнојитЅ. Йн ану 1837. а фост мЅј бун йнојитЅ, кинд киЅезу Милош ОбреновиЅ а дЅрујит ун аринг, да йн времја лу игуману Јосиф с-а фЅкут доу конаЅе.

Йн ану 1877. јар с-а йнојит, да йн ану 1885. Ѕе йнгрижитуор а веЅит архимандриту Прокопије БујиЅ, каре а фост йн фрунЅе ла рЅскобуала Ѕин Херцеговина, ши йн времја луј мулт с-а йнојит манЅширја. БисЅрика манЅшири а кЅпЅтат ун иконостас нуоуо, каре а фост фЅкут йн Беч, да сЅликару Лазар КрЅалиЅ а сЅликујит икуЅЅиљи.

Йн ану 1891. пје мошија манЅширулуј с-а фундат шкуала а Ѕ-интЅј Ѕе виј ши пуамиЅе йн СЅрбијЅ, да даскЅљи ај Ѕ-интЅј а фост ши кЅлугЅрји Ѕин манЅширје. Йн ану 1902. Ѕ-а три ура а сЅликујит икуЅЅиљи Милисав МарковиЅ дупЅ шЅијерја лу сЅликару Стева ТодоровиЅ. ИкуЅЅиљи-шЅа сЅнт пЅстраЅе ши пуЅЅЅ сЅ сЅ вадЅ ши йн зй Ѕе астЅз. Ѕин икуЅЅиљи ЅевродЅтЅ је пЅстрЅтЅ икуЅЅа ла Мајка ПреЅеста Ѕин ану 1684, Ѕин времја лу игуману Михајло Дечанац. Йн ану 1912. генералу Путник ку бугару Фичев, а йскЅљит йн манЅширје конвенцЅја йнтра СЅрбијЅ ши БугЅријЅ Ѕе рату ку ТурЅи. Йн Ѕимпу кинд а фост Рату ал Маре, Бугари а пЅЅЅкујит манЅширја ш-а тЅјат о парЅе Ѕе браЅишЅе.

Їн времја йнтра аље доуо ратурј мәнәшѳирја а фост ун маре центру ђе културә ђе кређере ши ђе богәције йн Крајна Њигоћинулуј. Ку архимандриту Рувим Окановић (1913 – 1936), каре а фуршит шкуала маре ђе кймпокултурә йн Дижон йн Фрәнцуска, каре а фост мулт бәтәтарњик ши ђешћепт, ђе мәнәстћирје с-аузит мулт ђепарће. Їн времја луј с-а йнћепут лукрәљиљи ђе аринг, ђе ћиндә йнәјинћа бисәрићи ши ђе малу ђе пропћалә, каре сйнт фуршиц дупә рату ал Дојиља.

Времја дупә рату ал Дојиља, а фост а мј грја йн историја мәнәшѳири, кә Гермањи а плөћкујит богәција мәнәшѳирји, да комунишћи а луат 366 ђе јектәре ђе мошије ши тот ћ-а фост прецујит. Љ-а ләсат нума зәће јектәре ђе мошије, каре н-а фост бунә ђе лукрат, ши ђ-аја мәнәшѳирја а плөкат сә сә прәпәђаскә. Їн времја-ја йнгрижитуори а фост синћел Теофил, кәлугәру Варнава ши игуману Никанор. Пйнтру аша ћева ћин ану 1972. пәнә йн ану 1994. мәнәшѳирја Буково, йн дата ђ-йнтйј йн историја ји а фост мәнәшѳирја фәмијаскә, ку игуманија Серафима (†2003) йн фрунће.

Їн ану1994. владика Јустин а вењит йн фрунће ла епархија Тимокулуј, ши йн мәнәшѳирје јар сйнт кәлугәри ши ђ-атунћ с-адус регулару ђе службә ши ђе вијацә йн мәнәшѳирје. Їн ану 2014. архимандриту Иларион је аљес ђе епископу Тимокулуј. Фрәција мәнәшѳири йн фрунће ку игуману архимандриту Козма пингә службә, лукрә ши ка кројитуори, тймплари ши ку албињиљи. Јар аша фрәција фаће сљикурј ши филмурј ђе вијацә ши йнтймпләриљи йн мәнәшѳирјә.

Финкә ла мәнәшѳирје с-а йнтуорс мошија мулт сә лукрә ла виј, ши сә фаће винурј ши рәкјурј буње, ћин виј каре сйнт пусә ђе ноу.

Пје фундаменту ал бәтрин је зйћит конаку ал ноу, йн каре јестә параклису каре је нумит ла празњеку Аструкату ла Мајка Прећеста.

Їн ану 2022. а йнћепут лукрәриљи ла иконостасу ши ла икуање, ши ку лукрарја с-а фуршит йн ану 2025. Кйнд с-а лукрат с-а дат дупә икуање йн олтар каре сйнт сљикуюиће йн ваку ал мижлокар, ши аја не спуње ђе времја кйнд с-а фәкут мәнәшѳирја.

ЉИМБА ВЛАХИЛОР ЙН ШКУОЉИЉИ НУАШТЈЕ - ВЛАШКИ ЈЕЗИК И ЊЕГОВО МЕСТО У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Сузана Михајловић Јовановић:

“Грамматика влашког језика” ново издање Завода за културу Влаха и Националног савета Влаха

Национални савет Влаха (НСВ) и Завод за културу Влаха публиковали су „Грамматика влашког језика с правописом“ (Грамматика љимби Влахилор ку ортографија) коју потписују ауторке Даниела Пејчић, Елизабета Дајић Гримплиновић, Мануела Радојковић, Нешица Пауновић и Розица Драгојловић.

Штампање књиге суфинансирано је из буџета Републике Србије, путем конкурса Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог, као и средствима Националног савета Влаха.

“Ово издање представља важан допринос очувању и стандардизацији влашког језика, с циљем да послужи као основ за даљи рад у образовању, култури и научној обради нашег матерњег језика”, каже Новица Јаношевић, председник Националног савета Влаха.

На влашком писму до сада је објављено више од сто књига, а готово хиљаду ученика похађа у основним школама у Борском, Зајечарском и Браничевском округу изборни предмет „Влашки говор са елементима националног културе“. У току је процес да се овај предмет преименује у „Влашки језик са елементима националне културе“, како би се још јасније препознао значај очувања језика и идентитета кроз образовање.

„Национални савет Влаха усвојио је влашко писмо, у ћириличној и латиничној верзији на својој седници одржаној 24. јануара 2012. године. Тај датум је проглашен за Дан влашког језика”, подсећа др Сениша Челојевић, координатор пројекта и потпредседник Националног савета Влаха.

Сузана алу Ђинул лу Вјеспије:

**„Грамматика љимби Влахилор“ о карћије нуоуо а лу Институту дј култура
Влахилор ши Савјету Влахилор**

Савјету Влахилор ши Институту дј култура Влахилор а штјмпујит карћија „Грамматика љимби Влахилор ку ортографија“ каре а скрисо Даниела Пејчић, Елизабета Дајић Гримплиновић, Мануела Радојковић, Нешица Пауновић ши Розица Драгојловић.

Бањи ће штјмпујит карћија је њин буђету ал Републићи Сјрбији, писта ун конкурс ла Министарство ће њирептаћа лумји ши ла ун фјел ће лумје, ку ажугарја ла Савјету Влахилор.

„Карћа-ста адуће ун маре лукру ће пјстрарја ши стандарду љимби Влахилор ку нађежја с-ажуће ће лукрарја йн шкуољиљи, йн култура ће љимба муми“, спуне Новица Јаношевић, председнику ла Савјету Влахилор.

Панја акума пје љимба Влахилор сјнт скриса писта о сута ће карциј, да апруапје о мије ће копиј йнваца йн шкуољиљи йн округу Борулуј, Зјјерулуј, ши йн округу Бранићева „Вуорба

Влахилор ку култура“. Сă лукрă сă сă скимбје нумиљи йн „Љимба Влахилор ку култура“, кум с-ар пућа шимăј мулт сă сă пăстрјазă љимба ши њаму нуосту ку йнвăцăмйнту.

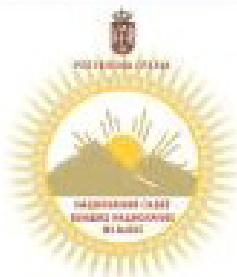
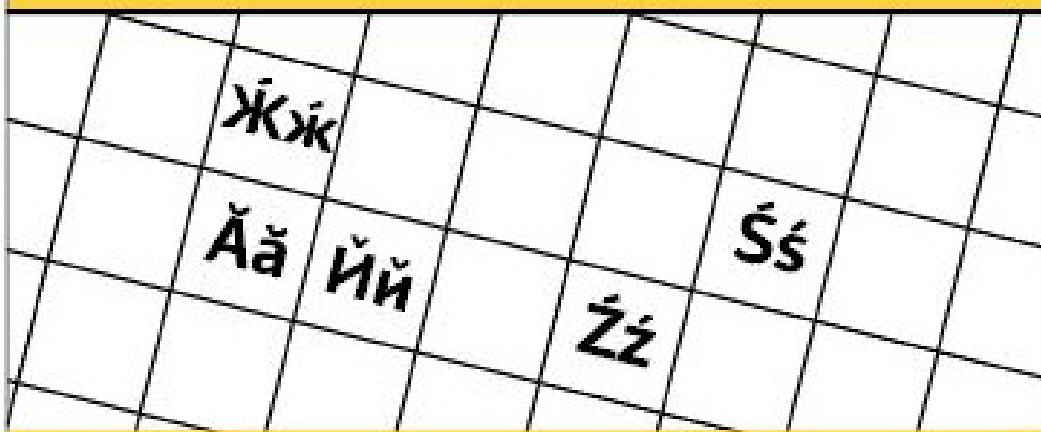
„Савјету Влахилор а дус доадусу ње љимба Влахилор йн ћирилицă ши йн латиницă, пје 24. кољиндарју йн ану 2012. Ђ-агунђа датуму-ла је луват ње „Зăуа љимби Влахилор“, спунџе др Синă алу Челоју, координатору ње пројект ши потпредседнику ла Савјету Влахилор.

**ГРАМАТИКА ЉИМБИ ВЛАХИЛОР КУ ОРТОГРАФИЈА
ГРАМАТИКА ВЛАШКОГ ЈЕЗИКА СА ПРАВОПИСОМ**

Даниела Пејчић, Душица Јаношевић
Елизабета Дајић Гримплиновић
Мануела Радојковић, Нешица Пауновић
Розица Драгојловић

ГРАМАТИКА ЉИМБИ ВЛАХИЛОР КУ ОРТОГРАФИЈА

**ГРАМАТИКА ВЛАШКОГ ЈЕЗИКА
СА ПРАВОПИСОМ**

Савјету Влахилор
Национални савет Влаха

Институту дї култура Влахилор
Институт за културу Влаха

Александра Пејчић:

Нови корак у проучавању и очувању влашког језика: Приручник за разумевање његове структуре

Ова граматичка студија има за циљ да у сажетом, али темељном облику пружи релевантне и систематизоване податке из области фонетике, морфологије, творбе речи, лексикологије и синтаксе влашког језика. Њен основни циљ јесте да читаоцу омогући приступ кључним информацијама које се тичу граматичке структуре влашког језика, како би се олакшало његово даље лингвистичко проучавање, али и подстакло самостално усавршавање у оквиру ове језичке области. У том смислу, граматика се може посматрати и као функционалан приручник намењен студентима, истраживачима и свима који су заинтересовани за влашки језик.

Посебна вредност ове граматике огледа се у јасноћи излагања и стилском прилагођавању широј читалачкој публици. Иако се користи стручна лингвистичка терминологија, текст је написан јасно и приступачно, тако да га могу разумети и читаоци без претходног лингвистичког образовања. Граматички појмови и објашњења представљени су на српском језику, што додатно доприноси разумљивости и доступности садржаја. Због тога ова граматика представља и значајну основу за израду школских уџбеника и речника.

Структурално, граматика обухвата фонетски опис (гласовни систем, акценатске особине, гласовне промене), затим морфолошку анализу свих врста речи- именица, придева, заменица, бројева, глагола, прилога, предлога, везника, речца и узвика. Творба речи обрађена је кроз процесе суфиксације, префиксације, слагања (композиције) и конверзије. Лексички део обухвата појмове попут полисемије, синонимије, антонимије, хомонимије, метафоричког значења и позајмљеница, при чему се јасно приказују утицаји других језика.

Наиме, услед дуготрајних историјских, географских и друштвених контаката, влашки језик обилује позајмљеницама – првенствено из српског, турског и мађарског језика, али и из романских језика као што су италијански, шпански и француски. Многе од ових речи, укључујући и стручне термине, у потпуности су се одомаћиле и прилагодили фонолошком систему влашког језика, те се најчешће пишу онако како се изговарају.

Синтаксичка анализа у граматички детаљно обрађује структуру синтагми, једноставних и сложених реченица, различите типове зависности, као и поредак речи у реченици. Посебно је значајно што се у раду обрађује и правописни систем влашког језика, чиме се доприноси стварању основа за његову стандардизацију и развој писане форме. Ово је од посебне важности с обзиром на чињеницу да се влашки језик претежно користи у говорној форми и то највише на подручју источне Србије, али и међу припадницима дијаспоре у земљама где постоје влашке заједнице. Управо због тога потреба за јединственим и нормативно утемељеним граматичким описом постаје све израженија.

Са лингвистичког становишта, влашки језик обухвата два основна наречја, која су названа према територијално-географским областима у Србији које насељавају говорници овог језика: хомољско-браничевско-поречко и крајинско-тимочко наречје. Ова дијалекатска подела има важне импликације за граматички опис, будући да се у сваком наречју јављају одређене фонолошке, морфолошке и синтаксичке специфичности.

Грамматика представљена у овом раду заснива се на језичким особинама говорног подручја источне Србије и Хомоља. Ипак, теоријски оквир и описана граматичка правила садржана у њој имају ширу применљивост и могу послужити и у анализи других дијалекатских варијетета влашког језика, упркос извесним регионалним лингвистичким разликама које се могу уочити у односу на говор Крајинско-тимочког подручја.

Ауторка је проф. италијанског језика и књижевности.

Александра алу Барбуљи:

Ун лукру нуоу ње стуђирјиту ши пјстрарја љимби Влахилор

Граматика јестă о ажутаре ла студенц, ла лумје шћиутă, ши ла туоц каре врја сă шћије љимба Влахилор.

Граматика јестă ун фонд ње штăмпујит кърциљи йн шкуалă ши ње вуорбарј.

Љимба Влахилор аре мулђе ймпруматурј – мај мулт њин љимба сйрбјаскă, турђаскă ши њи ла Мăђерј, ши њин љимбиљи романилор њи ла италијењ, њи ла шпанц ши њи ла фрăнцуж, ши вуорбили-ља сă скрију йн љимба Влахилор кум сă вуорбјешђе.

Љимба Влахилор аре дооо дијалектурј: алу брањикулуј - уомољулуј - порјешулуј ши дијалекту ал крајњано-ћимокулуј.

ЛУКРАРЈА ЂЕ ПАСТРАРЈА ШИ ПРОМОЦИЈА ЂЕ БОГАЦИЈА НУАСТА АКТИВНОСТИ НА ОЧУВАЊУ И ПРОМОЦИЈИ ВЛАШКОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Данијела Николић:

Драга Рошкић, поносна на своје влашко порекло

На заказани разговор, уз домаћу кафу и слатко од јагода, Драга Рошкић дошла је онако како смо и очекивали, са дамским енглеским шеширићем, кријући испод њега широки осмех који чува за пријатеље, комшије, рођаке.

Причу о свом влашком пореклу, песмама, сестринској љубави и језику који чува далеко преко окена, почиње сећањем на дан када је отишла из Србије у Канаду са својим синовима. Било је то само месец дана пред почетак бомбардовања Србије 1999. године. Данас живи у Торонту, граду који је сабрао око 30 хиљада Срба.

-Везана сам за Неготин. Лепо ми је у Торонту, али ми недостаје мој Неготин. Недостаје ми дружење са пријатељима, комшијска јутарња кафа и приче уз њу, мирис Крајине - каже нам Драга Рошкић која се сваког лета враћа своје граду и пријатељима, делећи са њима успомене и сећања на професорске дане у Неготинској гимназији, где је радила као професор енглеског језика и из које је и отишла у пензију 1996. године.

Не пропушта ниједан друштвени догађај у граду, радује се успеху сваког Неготинца, а посебно фестивалу "Мокрањчеви дани" који јој доноси много радости сваког септембра. У причама се најрадије сећа свог детињства, одрастања и са поносом каже да је Драга, Гуна по оцу Ђину Рошки, а да јој синови и данас тепају Гуњика.

-Како је то давно било! Прошле су небројане године. Али, није ни било тако давно када ме је колегиница у наставничкој канцеларији, помало изазивачки упитала: „По чему ти знаш да си Влајна!“ Срце ми је заиграло сетивши се маминих песама на влашком језику које су се певале на прелу, наших ношњи у колу приликом великих празника, грдње моје драге баке, ситне грађе која је, иначе, увек била тиха, а онда кад јој прекипи љутито викне: "Ласј ме драку, ну мај пуот" - са осмехом нам прича професорка Драга Рошкић којој су језици била јача страна.

Прва педагошка искуства стицала је у школи у селу Горњане крај Бора после завршене Учитељске школе у Неготину. Након завршеног Филолошког факултета у Приштини своју радну каријеру започела је у Педагошкој академији, а професорску каријеру завршила у Неготинској гимназији. Генерације је памте по посебном, енглеском стилу одевања, сведеном, уз обавезан шешир и по аристократском држању. Никада није бежала од свог порекла и свог влашког језика који и данас гаји и чува.

-Моја сестра и ја биле смо у предности у односу на осталу децу из села када је језик у питању. Кућа и двориште мојих родитеља граничили су се са двориштем такозване Учитељске зграде. Моје, касније куме, имале су оца учитеља, па смо ми у игри научиле да говоримо српски језик пре поласка у припремни разред. Ипак, увек смо се разликовале у односу на децу чији је матерњи језик био српски, нарочито у средњој школи. У основној школи смо сви говорили влашки језик и за време одмора у школи и са родитељима, укућанима, комшијама.-

Мултикултуралност је Драга Рошкић несвесно развијала код себе дружећи се са вршњацима у основној школи а постала је свесна богатства двојезичне средине када је уписала средњу школу.

- Преокрет је настао када сам схватила да је то што говорим и влашки језик моја предност у односу на друге, да ја припадам још једној култури, етничкој групи, да не морам да се стидим што говорим влашки језик. Ја сам пре свега Влајна, живела ма у којој држави, Србији, сада Канади. Поносна сам на своје обичаје, на ношњу моје мајке коју још брижљиво чувам у орману - прича нам драга Драга Рошкић која из Србије преко океана сваке године, када дође у походе у свој завичај, понесе приче, осмехе драгих људи, мирисе ајвара, зимнице и домаћих џемова.

Језик, влашки, чува и у разговору са својом сестром Жижом која свој животни век проводи у Њујорку.

-Са нежним трептајем у души размењујем понекад успомене из детињства са мојом сестром која живи у Америци. Мој матерњи влашки језик је често био моја етимолошка помоћ у разрешавању језичких заврзлама и енглеског језика. Са посебним уживањем, али споро и несвесно сам читала на глас причу о Виторници у часопису „Ворба Влахилор“ и подсећала се мог родног Буковча и мог девојаштва у њему. Ку сәнџаће – каже Драга Рошкић.

Данијела алу Белањи:

Гуна алу Ђину Рошки сѧ мирѧ ку тѧмѧзликѧ ји ал Влахилор

Кум њ-ам вуорбит, сѧ ње вјеђем ла о кѧфја ши ла дулѧацѧ ђе фрађ, Гуна алу Ђину Рошки а веђит кум ш-ам гинђит, ку пѧлѧрије енглескѧ ши о фацѧ фрумуасѧ, каре о пѧстразѧ ђе пређињ, комшиј ши фѧмиљѧјѧ.

Повјесѧа ђе тѧмѧзликѧ ал ји, ђе кинђеђе, ђе драгосѧе ку суора ји, ши љимба каре о пѧстрјазѧ ђепарђе, пистѧ мѧрј, инђепе ку аминђирја ђе зѧуа кинд а пљекат ђин Сјрбијѧ ђе Кѧнада ку копији јеј. Аја а фост нума о лунѧа ђе зѧље пѧнѧ н-а инђепут бомбѧрдѧјитѧ пје Сјрбија ин ану 1999. Астѧз трѧјешђе ин Торонто, ораш ин каре трѧјеск апруапје 30 ђе миј ђе Сјрбј.

- Војеск Њигођину. Мј-е фрумуос ин Торонто, да ѧм фѧљешђе Њигођину ал мјеу. Чм фѧљешђе пређињи ај мјеј, кѧфјауѧ ђе ђимињаца ку комшијиљи, ш-о тајнѧ, мируосу Крађњи – спуње Гуна алу Ђину Рошки, каре ин туатѧ вара виње ин орашу ји ши ла пређињи ји, кинд ѧмпарђе ку ји аминђириљи ла зѧље кинд а фост професоркѧ ин гимназија Њигођинулуј унђе а лукрат ка ун професор ђе љимбѧ енглескѧ, ши ђин каре а пљекат ин пензијѧ ин ану 1996.

Н-о тређе њиђо интѧмпларе ин ораш, сѧ букурѧа ђе мерђигу ла тот Њигођињау, да мѧј мулт сѧ букурѧа ла фестивалу „Зѧљиљи Мокрѧњау“ каре-ј адуђе мултѧ букурије ла тот рапђуну. Мѧј мулт ш-адуђе аминђа ђе копиѧрија ји, кум а крескут, ши ку мѧрѧције спуње кѧ ја јестѧ Гуна дупѧ татѧ-су алу Ђину Рошки, да копији ин зѧ ђе астѧз о стрѧгѧ Гуњика.

-Кум а фост вродатѧ! Мулц ањ а трекут. Да н-а фост њиђ ђемулт, кинд м-а интребат о колѧгиницѧ ин кѧнцѧларијѧ ђе даскѧљ, оцѧрѧ ђудат: „Пје ђе шђи ту кѧ јешђ Влајнѧ!“ Ињима мј-а тупѧјит ши мј-адусѧј аминђа ђе кинђеђиљи муми пје љимба Влахилор каре с-а кинтат ла шезѧтуорј, ђе пуорту нуосту ин уорѧ ла сјрбѧтуорј марј, ђе мујка мј-а, каре а фост о мујерје мѧрунтѧ ши мирњикѧ, ши кинд с-а нѧкѧжит а спус : „Ласѧ-мѧ драку, ну мѧј пуот!“- ку ун рѧс ње повјесѧешђе професорка Гуна алу Ђину Рошки, каре вуорбјешђе мулђе љимбје.

А инђепут сѧ лукрје ка дѧскѧљица ин Горњана љингѧ Буор, дупѧ ѧ-а фуршит шкуалѧ ђе даскѧљ ин Њигођин. Дупѧ ѧ-а фуршит факултету ђе Филологије ин Приштина, а инђепут сѧ лукрје ин Академијѧ ђе Педагогијѧ, ши дупѧ аја ин Гимнѧзијѧ. Брѧњиљи о цѧње минђе ка о фѧмије мѧрјѧцѧ, ѧмпремењитѧ ку ун стил енглескѧ ши ку пѧлѧријѧ. Интотђеуна а пѧстрат тѧмѧзликѧ ши љимба ји.

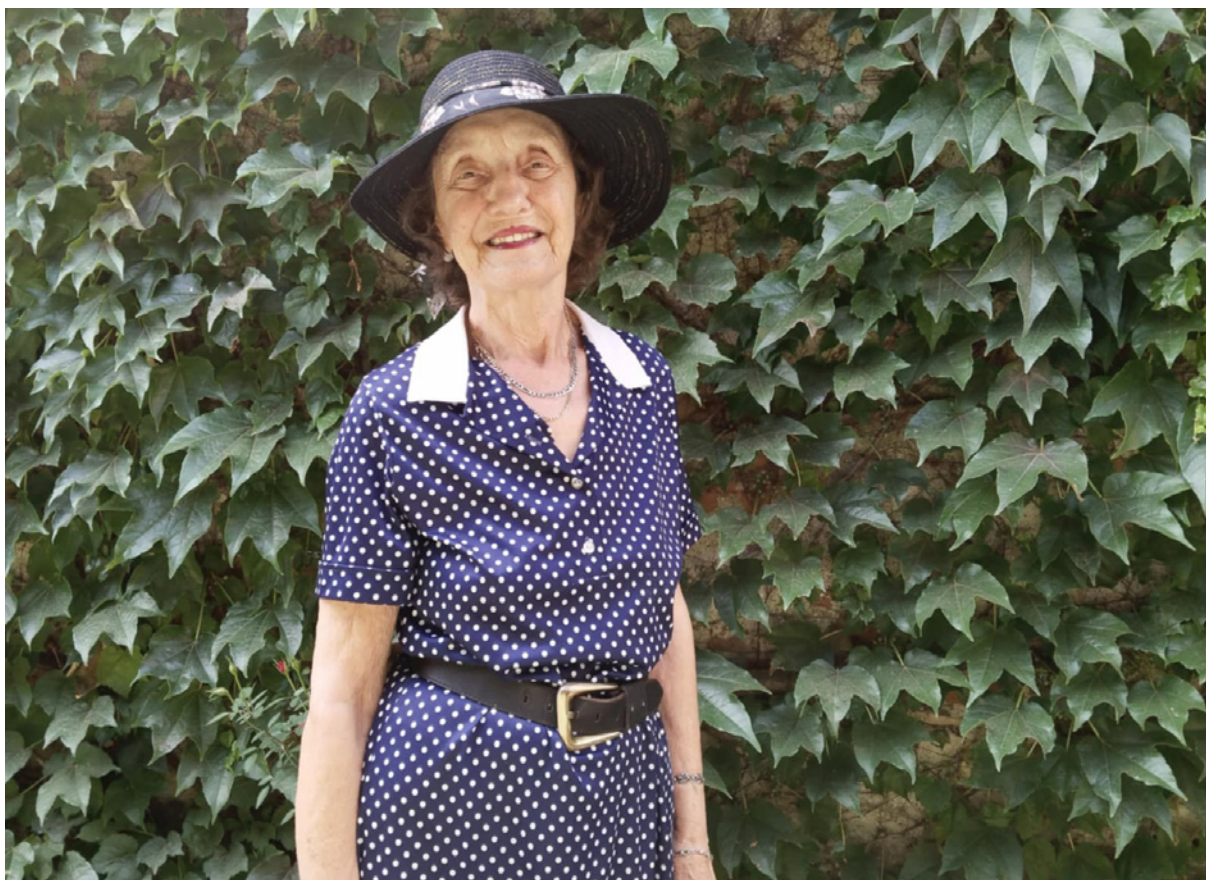
-Јеу ши суора-мја ам авут мај мулт нџрок, ђекит копији ђин сат, кинд је вуорба ђе љимба. Каса ши обуру ла пџринциј мјеј а фост отар ку обуору ши каса унђе а трајит даскаљи. Тата ла наша- мја а фост даскал, ној њ-ам жукат ймпреунџ ш-аша ам йнвџцат љимба сйрбјаскџ пџнџ н-ам пљекат йн приправни разред. Да јар њ-ам алес ђин копиј ла каре а фост љимба муми сйрбјаскџ, мај мулт йн шкуала мижлокаре. Йн шкуала микџ туоц ам вуорбит љимба Влахилор, ши ла ођинџ йн шкуала, ку пџринциј, ку ај ђин касџ ши комшијиљи.

Гуна лу Ђину Рошки а фост букуруасџ кинд а пљекат йн шкуала а мижлокаре, к-а шђиут сџ вуорбјаскџ доуо љимбје.

- Кинд ам вџзут кџ јеу шђиу сџ вуорбјеск љимба Влахилор, кџ йн миње адук йнкџ о културџ, ун њам ши ђ-аја ну мј-е рушиње сџ вуорбјеск љимба Влахилор. Унђе гуод сџ трајџск, йн Сйрбијџ, акума йн Кџнада јеу сйнт Влајнџ. Ма мйндрјеск ку ађетурљи мјеље, ку пуорту муми мјеље, пје каре йнкџ йл пџстрјез йн ладџ - ње спунје Гуна алу Ђину Рошки, каре йн тот ану кинд виње йн крају ји, ђин Сйрбијџ пистџ океан йш ја повјесћ, милџ ђе лумје војуасџ, мируосу ђе арђије куапђе, ђе морџтурј ши ђе дулђекурј ђе пуамјеђе.

Љимба Влахилор о пџстрјазџ ши кинд тџјнује ку суора ји Жижџ, каре трајешђе йн Њујорк.

-Ку дуору пје каре йл адук йн суфљет, кйђодатџ њ-адуђем аминђа ђин копилџријџ јеу ку суора мја, каре трајешђе йн Америка. Љимба муми(Влахилор) ђес мј-ажутат сџ јес йн капџтиј ку греутађиљи ђе љимбје. Ку драг, мјереуор ши йн глас ам ђиђит повјесћа ђе Витођица йн часопис „ Вуорба Влахилор“, ши мј-ам адус аминђа ђе сату мјеу Букопђа унђе м-ам фџкут ши ђе трају ка фата маре йн јел. Ку сџнџтађе“ – спусџ Гуна алу Ђину Рошки.

Драга Рошкић

Сузана Михајловић Јовановић:

Савремене миграције мањина из Србије на научном скупу у САНУ

У организацији Одбора за проучавање националних мањина и људских права Српске академије наука и уметности, у свечаној сали САНУ, 26. септембра 2025. одржан је научни скуп „Савремене миграције мањина из Србије”.

Скуп је окупио истраживаче различитих дисциплина, демографе, политикологе, социологе, економисте, антропологе, историчаре и филологе, с циљем да осветле миграторне токове припадника најбројнијих националних мањина у Србији: Мађара, Бошњака, Рома, Албанаца, Словака, Хрвата, Румуна, Влаха, Бугара и других.

На овом научном скупу представљен је и рад „Савремена миграција Влаха”, аутора прим. др Синише Челојевића, Сузана Михајловић Јовановић и Данијеле Николић. Аутори су анализирали узроке, токове и последице миграција влашке заједнице која насељава 18 општина источне Србије, на простору између Дунава, Мораве и Тимока.

„Власи представљају аутохтону етничку групу са богатим језичким и културним наслеђем. Међутим, као и многе друге заједнице у руралним и неразвијеним подручјима, Власи су у савременом периоду суочени с интензивним миграционим процесима“, рекао је, на научном скупу др Синиша Челојевић, председник Удружења за очување обичаја, кулуре, традиције, језика и идентитета Влаха „Гергина“ из Неготина.

Још од 19. века забележени су сезонски одласци на рад („печалба“) у друге делове Србије, Влашку, од 1859. Румунију и Аустро-Угарску. Током социјалистичког периода (1945–1990), Власи су, као и остало становништво, мигрирали ка урбаним индустријским центрима у потрази за послом (нпр. Бор, Београд, Нови Сад). Одлазак у иностранство у већем обиму почиње седамдесетих година 20. века.

Од сезонских печалби у 19. веку, преко унутрашњих сеоба ка индустријским центрима у социјалистичком периоду, до савремених и трајнијих миграција ка земљама западне и северне Европе, овај феномен добија све сложеније облике.

„У 21. веку, миграције постају трајније и масовније. Главни правци миграције влашког становништва воде ка западноевропским земљама, нарочито: Аустрији, Немачкој, Швајцарској, Француској и скандинавским земљама“, подсетио је др Челојевић.

Према анализи аутора, савремене миграције Влаха проистичу из економских, образовних, инфраструктурних, али и културно-идентитетских разлога.

„Њихове последице осећају се на два плана у локалним срединама кроз демографски слом села, губитак институција и постепено нестајање обичаја и језика, а у дијаспори кроз идентитетску разапетост између културног наслеђа и интеграције у нове заједнице. Иако доносе појединачне користи у виду бољег животног стандарда, оне дугорочно угрожавају опстанак влашке заједнице у Србији“ упозорио је председник Удружења „Гергина“.

Покретање теме о савременим мањинским миграцијама, како су истакли чланови Одбора за проучавање националних мањина и људских права САНУ, произишло је из две кључне чињенице: све израженијег кретања припадника мањина преко државних граница и драматичног демографског пада њиховог броја у Србији. Док су истраживања у земљама дестинације ретко обрађала пажњу на мањинско порекло миграната, у Србији је, закључак је ове научне конференције, до сада недостајао целовит увид у обрасце миграција појединих заједница.

Сузана алу Ђинул лу Вјеспие:

Миграцјиљи ла ун фјел ђе лумје ђин Сјрбије ла о адунаре ђе инвацџмџнт џн САНУ

Пје 26. рапђуну џн ану 2025. а фост о адунаре ђе миграцјиљи ла ун фјел ђе лумје ђин Србије џн сала маре џн САНУ.

Адунату а купринс лумје ђин џнвацџмџнт, каре авут ђе лукру сџ вуорбјаскџ ђе миграцјиљи ђе ун фјел ђе лумје ђин Сјрбије: Мађер, Бошњаћ, Цјгањ, Абанц, Словач, Хрвац, Ромџњ, Влахи, Бугарј ши ђ-ајлалц.

Ла адунарја-ста с-арџтат о лукраре „Миграцјија Влахилор“ каре а скрисо Прим.др. Синџ алу Челоју, Сузана алу Ђинул лу Вјеспие ши Данијела алу Белањи.

Аутори а вуорбит пџнтру ђе с-а џнтџмплат миграцјиљи, унђе с-а дус Влахи ши ђ-адус миграцјиљи ла Влахи каре трајеск џн 18 општињ џн Сјрбијџ ђе Расарит, џнтра Дунџре, Морава ши Ђимок.

„Влахи сџнт ун фјел ђе лумје каре ау о богџцје ђе џџмбџ ши ђе стџпџњије ђе културџ. Ка ши алтџ лумје џн регијонурј сџраћ, Влахи с-а џнтџлџнт ку мулђе миграцји“ а спус ла адунарја-ста др Синџ алу Челоју, председнику ла Ассоцијација каре пџстрјазџ ађету, култура, традицјија, џџмба ши џаму Влахилор „Гергина“ ђин Њџгођин.

Ўнкџ ђин ваку ал ђе 19. а фуост џнсџмнађе миграцјиљи џн алђе пџрц џн Сјрбије, џн Валахије, да ђин ану 1859. џн Ромџњије, да ши џн Аустро-Угарска. Ўн времја ла социјалишћ (1945 – 1990.) Влахи ка ши алтџ лумје а пљекат дупџ лукру џн орашурј марј(Буор, Бельград, Нови Сад). Ла фуршиту ла ваку ал доуозџћ (ањи шаптјезџћ) а џнђепут миграцјиљи џн алђе дџржевурј.

Ўн ваку ал 21. миграцјиљи сџнт марј ши трајџић. Влахи с-а дус џн мулђе дџржевурј џн Европџ, мај мулт џн Аустрије, Гермџњије, Швџјцџрије, Француска ши џн Скандинавијџ. Миграцјиљи а фуост пџнтру сџраћије, пџнтру школџрије, ши пџнтру мај бунџ вијџцџ.

Ђе џ-адус миграцјиљи:а) сађили ши сџ пјерд, домурљи ђе културџ сџ џнкид, сџ пјерђе обиђајурљи ши џџмба, б) дџревјела ку идентитету. Миграцјиљи Влахилор алђе ђ-акума сџнт пџнтру мулђе факторурј. Ши дакџ адук мај бун трај, пуађе с-адукџ сџ сџ пјерд Влахи џн Сјрбије, аша а спус др Синџ алу Челоју.

Ла фуршиту ђе проблему-ста с-а спус кџ мултџ лумје сџ дуђе сџ трајаскџ џн алђе дџржевурј, ши пџнтру аша ђева сџ џнпуцџџазџ нумџру ла ун фјел ђе лумје џн Сјрбије. Ўн алђе дџржевурј унђе трајеск, ну с-а мађит ђе тџмазљџку лор, да џн Сјрбије трабује мај мулт сџ сџ пуартџ грижа ђе проблему-ста.

Биљана Сикимић:

Нова истраживања влашког фолклора

Др Синја алу Челоју / Др Синиша Челојевић, Слободан алу Милја алу Кољица / Слободан Цветић, *Вуорбје баџриње ђин лумје / Влашке народне умотворине*. Њигоћин / Неготин: „Гергина“, 2024, 173 стр.

Ново двојезично издање грађе влашког фолклора – *Влашке народне умотворине* садржи мале говорне жанрове прикупљене на теренским истраживањима у периоду од маја до октобра 2023. године, које је аутор Синиша Челојевић класификовао на следећи начин: ‘Изреке’, ‘Пословице’, ‘Загонетке’, ‘Благослови’, ‘Клетве’, ‘Заклетве’, ‘Псовке’, ‘Увреде’ и ‘Ђаволисања’ (свако од ових жанровских одређења има и свој влашки корелат). Ова фолклорна грађа у целини је доступна и на сајту издавача – неготинској „Гергини“ (<https://www.gergina.org.rs/projekti/>).

Практично истовремено, децембра 2024. године, из штампе је изашао и први број новог двојезичног часописа *Вуорба Влахилор / Влашка реч* истог издавача, удружења „Гергина“ из Неготина. Часопис је, како стоји у импресуму, намењен очувању „обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха“, штампан на влашкој ћирилици, а уредништво потписује такође Синиша Челојевић. Фолклористима ће у овом часопису од интереса бити објављени опис активности удружења „Гергина“, који укључује списак реализованих пројеката, попис комплетне издавачке делатности и свих досадашњих музичких издања.

Прилози у овом новом часопису написани су или на српском језику, који прати резиме на влашком (на пример, студија Димитрија Големовића о путујућем музичару Благоју Церијевићу), или су на влашком, са ширим изводима на српском (прилог Снежане Челојевић о свадбама у Прахову). Уз рубрике посвећене историји и језику Влаха, часопис, између осталог, објављује савремену влашку поезију и прозу, рецепте влашке кухиње, попис текућих активности „Гергине“ и теренске фотографије.

У часопису је објављен и исцрпан приказ зборника *Влашке народне умотворине*, који потписује Милица Вуковић, истовремено ауторка увода у овај зборник. Грађа малих влашких говорних жанрова прикупљена је на терену сасвим недавно, а према подацима са сајта „Гергине“, у насељима: Табаковац, Јабуковац, Вељково, Љубичевац, Купузиште, Јасиково, Вољуја, Стамница, Лука, и Мајданпек. Из овог пописа насеља очигледно је да су теренска истраживања била обављена на широкој територији и да обухватају оба влашка говора, што се лако уочава и из саме грађе, без обзира на чињеницу да уз примере није наведено место записа.

У овом приказу пажња ће бити посвећена анализи сасвим релевантног корпуса влашких загонетака, будући да он садржи 246 варијаната. На првом месту, вредност овог корпуса је синхроност бележења уз (вероватно) примењивану исту методологију теренског рада. Било би значајно имати податке о начину елицитирања загонетака, будући да се оне приликом савремених теренских истраживања веома ретко бележе.

Загонетке су транскрибоване влашком ћирилицом, ортографијом која се уобичајено примењује у свим „Гергининим“ издањима. Аутор се одлучио да примере свих говорних жанрова поређа по азбучном редоследу, што је примењено и на корпус загонетака. Дакле, уз сваки пример загонетке на влашком следи денотат (такође на влашком), а затим превод текста загонетке и денотата на српски језик. Будући да у књизи недостаје индекс денотата, наводимо га овде на српском језику, азбучним редоследом, са незнатно прилагођеним терминима традицијске културе. У загради је дат број постојећих варијаната у корпусу за конкретан денотат:

аван и тучак, бакрач (на огњишту), бачва, дете (2), бресква, брод, бува (3), ваздух, варница, ватра, ветар (4), висибоба, вода (2), воденица (2), воденични камен (2), врапци, врата, вретено,

гајде (2), грабуље, грозд, гуске (дивље), дан, дан и ноћ, дим, димњак и звезде, дуга, дугме, ексер/ клин, жаба, жар, жир, звоно (на овци) (4), зец, зима, змија (2), зуби, игла и конач, јагње, јагода, јаје (3), јарац, јастук, јеж (4), језик (4), јело (кад се кува), камен у бубрегу, катанац, качамак, качамак (мешање) (2), кључ (2), корито, књига, ковач, коза, кокошка, кокошка и пилићи, коњ (потковице и седло) (2), корњача (2), коса (2), кревет, кројач, кртица, кукавица, кукуруз, купус (3), купус (кисео) (2), купусиште, кућа (2), ласта, лед, лисица, лист, лонац (2), лубеница (2), лук, лук (бели) (2), лула, магла (4), маказе, мачка (2), медвед (2), месец (3), минђуше, мисао, мрави (2), мравињак (3), мува, мужа, муња, натега у бурету, нож (у корицама), нос (2), ноћ, облаци (2), огледало (2), огњиште, оловка, опанак, орах (5), очи (2), панталоне, паприка, пас, пасуљ, паук (3), паучина, пахуља, петао, пећ (2), плуг, подрум, поп, прдеж, преслица и вретено, прозор, прсти, прст и прстен, птица, пуж (4), пушка (2), пушка (и метак), пчела, ракија (у бурету), реч, ружа, рукавица, сан, санке, сат, светлост (2), свитац, сврака, секира, сенка (2), сито, срп (2), стожер (у сену), столица, сунце (4), телефон, тестера, тиква (5), точкови (на колима) (2), траг, трепавице, уста (3), фрула, хлеб (2), цврчак, чеп (на бурету), чешаљ и вашка, чизма, човек, шибица, шипурак, шкољка, шљива, шубара/капа.

Паремииолозима ће анализу додатно отежати чињеница да превод појединих текстова на српски језик није дослован већ поетски.

Тако је, на пример, следећа влашка загонетка: *Риђа љинђе пје Мурђа ла кур, ши н-о ласџ пџнџ н-о скуалџ*. 'уала пје фок' овако преведена: *Греје јој дно док не прокључа*. 'лонац на ватри'. Међутим, дослован превод ове загонетке би требало да гласи: *Риђа лиже дупе Мурџи и не пушта га док га не пробуди*. 'лонац на ватри'. Ако се дословно преведе, ова влашка варијанта у целини корелира са традиционалном загонетком за 'пламен и катао', са мотивом два вола/ бика, од којих један црвене боје лиже оног другог црне боје, која је потврђена у јужнословенском фолклору.¹ *Риђа* и *Мурђа/Мурџа* су традиционална имена за коње, волове или бикове према боји – Риђа је црвенкаст, а Мурђа/Мурџа тамносив или црн, па је сама загонетка заснована на нетрансформисаном, али секундарном значењу глагола *лизати* (пламен *лиже* лонац).

Ево још једног сличног примера поетског превода који замагљује паремииолошку суштину. У питању је загонетка заснована на фолклорној формули чија је структура блиска уобичајеним моделима магијског текста: *М-а дусај асарџ ла паје, са вџд Турђи кум сџ таје, ну вџзуј Турђи кум сџ таје, нума вџзуј вџнту кум а рџстуорнат пџмџнту*. 'плугу њн браздџ', где је у поетском преводу изгубљена специфична синтаксичка структура: *Пођох синоћ у неорану њиву после жетве, и затекох како ветар земљу преврће*. 'плуг у бразди'. Дослован превод би морао да садржи исту синтаксичку структуру која је у основи ове фолклорне формуле: *Одох синоћ у сламу да видим Турџи како се секу, не видох Турке како се секу, само видех ветар како је преврнуо земљу*. 'плуг у бразди', односно: *пошао сам да видим нешто очекивано > нисам видео то очекивано > видео сам нешто неочекивано. Савремени корпус влашких загонетака садржи уобичајене денотате са истом или сличном структуром балканских традиционалних загонетака из области људског тела (човек, очи, прст, чешаљ и вашке), куће и покућства (огњиште, пећ, жар, кревет, точкови на колима, секира, срп, катанац, санке), хране (јаје, хлеб), домаћих и човеку добро познатих животиња (јагње, овца, жаба, јеж, змија, мрав), биљака (бели лук, купус, орах, тиква) и природе (магла, облаци, месец, сунце). Корпус садржи и неколико савремених загонетака ('телефон', 'бресква') које потврђују да загонетање као фолклорна пракса у влашкој култури још увек није nestало.

Са друге стране, поређењем са, условно речено, 'класичним' фондом влашких загонетака, објављеним у првом и петом тому серије *Народна књижевност Румуна Источне Србије* Славољуба Гацовића и Вирциније Поповић, 2 открива се да је у новије време дошло до значајне редукције фонда денотата. Тако су из паремииолошког фонда nestале, пре свега, реалије из некадашње руралне материјалне културе: делови традиционалне ношње (опрег, опута), пољопривредне алатке и посуде (виле рогуље, везивање снопова, обрамица, пракљача, вучија, каца, жарач, вериге, крчаг, кантар), знање ткања на разбоју (разбој, совелјка/ чунак, вратило, конопља), јахање

коња. Судаћи по забележеним денотатима, из савременог домаћинства још увек нису нестале буве, али је вероватно нестала стеница. 1 Уп. у збирци загонетака Стојана Новаковића из 1877. године следеће варијанте: *Плавоњица мркоњицу лиже. / Плавотица мрקותицу лиже. / Јергоњица мургоњицу лиже.* „мисли се пламен и катао“

Стабилна структура текста загонетке, за разлику од денотата, чува старе реалије (на пример – вретено, бакрач, чабар, брдо за разбој), као и историјско сећање на борбе против Турака у следећем и у једном претходно наведеном примеру: *Ма суји њн вѣрф дје нук, вѣзуј Турћи кум са дук. ‘ноуорј’ / Попех се на врх ораха, видех Турке како одлазе. ‘облаци’.*

Од могућег спектра топонима забележен је само хидроним Дунав.

Захваљујући савременом приступу у прикупљању теренске грађе овај влашки корпус загонетака није окрњен цензуром и аутоцензуром опсцених текстова. Наиме, Челојевићев корпус садржи читав низ фолклористима добро познатих текстова загонетака чије изговарање сугерише опсцену одгонетку, али се ипак своди на ефекат „изневереног очекивања“, јер се као денотати на крају наводе: ‘језик’, ‘воденични камен’, ‘натега у бурету’, ‘чизма’, ‘кисео купус’, ‘камен у бубрегу’, ‘минђуше’, ‘трепавице’, ‘мужа козе’ и слично.

Следеће две наизглед опсцене загонетке (у дословном преводу аутора приказа) на крају су протумачене руралним реалијама, од којих друга (‘мешање мамаљуге’) из универзалног сета могућих неопсцених денотата бира једну карактеристичну влашку реалију: *Лунга мја њн гура та. ‘брука њн клаје’ / Моја дуга у твоја уста. ‘стожер у стогу сена’; Мума ста да тата-ту њј да. ‘мјешекату ла мамаљуга’ / Мајка стоји, а твој тата јој даје. ‘мешање мамаљуге/качамака’.*

Механизам „изневереног очекивања“, у коме је основни циљ изазивање опсценог ефекта приликом сеансе загонетања, а не погађање тачне одгонетке илуструју следеће три варијанте истог модела загонетке, за коју постоје два валидна денотата (‘воденични каменови’ и ‘натега у бурету’). Трење делова тела којим се сугерише полни однос:

стомак (влашки: *бурта*), може са истим ефектом бити замењено семантички неутралном лексемом погача, будући да је у оригиналном тексту у питању пароним (влашки: *турта*):

Бурта та пје бурта мја, фусу тау њн куру мјеу ‘пјатра ла муарѧ’ / Трбух твој на трбух мој, вретено твоје у дупе моје. ‘воденични камен’;

Турта мја пје турта та, фусу мјеу њн куру тау. ‘пјетриљи ла муарѧ’ / Погача моја на погачу твоју, вретено моје у дупе твоје. ‘воденични каменови’;

Бурта мја пје бурта та, мацу мјеу њн гаура та. ‘трагача њн бутуој’ / Стомак твој на стомак мој, црево моје у рупу твоју. ‘натега у бурету’.

Збирка садржи и неколико потврда опсцене лексике у тексту загонетке. Заступљен је практично целокупан инвентар влашких термина за полне органе и задњицу. Следећа два примера су издвојена јер су модели ових загонетака забележени и код других балканских народа. Влашка варијанта загонетке чија се структура заснива на морфолошком опису корњаче уобичајеном опису њеног оклопа као две дрвене посуде додаје опис њене главе и репа (обе загонетке овде су наведене у дословном преводу аутора приказа):

Ла кап ка пула, ла кур ка сула, ђе жос ка блана, ђесупра ка ковјецауа. ‘бруаскѧ цѧстуаскѧ’ / Глава као курац, дупе као сврдло, одоздо као даска, одозго као заструг. ‘корњача’;

Пизда та њн фрунѧ мја, куајиљи таље њн мѡњиљи мјеље. ‘мулсѧтура ла капра’ / Пичка твоја на челу мом, муда твоја у рукама мојим. ‘мужа козе’.

Преостаје да се на крају пружи пуна подршка истраживачима „Гергине“ за њихов рад, са жељом да пожури са прикупљањем и објављивањем влашког фолклора, јер много тога још

треба урадити на терену, од демонолошких предања, дечјег фолклора све до постфолклора на интернету.

2 Slavoljub Gacović, Virginia Popović: *Literatura populară a românilor din Serbia de răsărit I-V*, Timișoara: Editura Universității de Vest, 2022. Први том садржи 10 римованих пословица и 15 загонетака без превода у латиничној дијалектолошкој транскрипцији, преузетих из следеће две студије: Pătruț, Ion (1942). *Folclor de la Români din Sârbia. Anuarul Arhivei de folclor VI*, 1942, 329–384 (загонетке на стр. 350–351) и Petrovici, Emil (1942). *Note de folclor de la Români din Valea Mlavei (Sârbia), Anuarul Arhivei de folclor VI*, 1942, 43–75 (само две загонетке на стр. 70). У петом тому је објављено 578 загонетака (поређаних абecedно према првом слову, а денотат је такође наведен у дијалектолошкој транскрипцији) и 78 питалица. Загонетке у овом петом тому преузете су из следећих извора: Durlić, Paun Es (2020). *Rumînji în zovîrnjit di suare. Povješč alu Rumînj đin Poreša, Pjeku al di Sus ši cînuturlji vešinje. Vlasi na zalasku sunca. Usmeno stvaralaštvo Vlaha Poreča, Gornjeg Peka i susednih oblasti*, Мајданпек: Удружење грађана PEKUS; Tomić, Živorad (2017). *Gîndușjalje rumînješč. Vlaške umotvorine*. Osanica: Nacionalni savet Vlaha; лу Божа Кићи, Љубиша (2011). *Албина. Повјешћ румињешћ. Влашке приповетке*, Неготин: Национални савет Влаха; Раунђеловић, Филип (2018). *Tradicionalna kultura Vlaha Crnorečja*, Вољевац: Kulturnoobrazovni centar Вољевац; Sandu Timoc, Cristea (1988). *Povești populare românești*, Бучуреști: Editura Minerva; Јовић Колеровић, Славица (коауторски са Драганом Стојањеловићем и Вићом Митровићем) (2015). *Pră valja Kăluculuji. Vlaške narodne приче и умотворине за децу*, Рановац: В. Митровић и из теренске грађе Десимира Марковића из Лескова, општина Мајданпек.

Раd Биљане Сикимић/Балканолошки институт САНУ, Београд/ Institute for Balkan Studies SASA, Belgrade E-mail: biljana.sikimic@bi.sanu.ac.rs <https://orcid.org/0009-0004-1196-3651> објављен је у часопису Удружења фолклориста Србије, „Фолклористика“/ Година десета, број 1, 2025. ISSN 2560-4414 (Штампано издање) ISSN 2560-3191 (Online)

Биљана Сикимић: Лукрариљи нуој ђе ађету Влахилор

Їн ану 2024. Асоцијација „Гергина“ а скуос о карђа, скриса пје доуо љимбје ђе ађету Влахилор *Вуорбје бѣтрѣње ђин лумје – Влашке народне умотворине*. Вуорбили сѣнт адунаће ђин флорарју пѣнѣ њн брумарију њн ану 2023. каре љ-адунат др Синѣ алу Челоју, ши јеље сѣнт: Зѣћитурѣли, Гѣндурѣли ђин лумје, Гићитурѣли, Блѣѓаѣуосаљѣли, Блѣстѣмили, Журѣтурѣли, Їнжурѣтурѣли, Окѣрѣљѣли ши Дрѣкујитурѣли. Тот аста пуаће сѣ сѣ ђасаска ла сајту Гергињи.

Јар кам тот пје о времје њн луна ра њн ану 2024. „Гергина“ а штѣмпујит часопис ал ђ-ѣнтѣј *Вуорба Влахилор – Влашка реч*, скрис пје доуо љимбје, љимба Влахилор ши пје љимба Сѣрбилор. Ку часопису-ста Гергина пѣстрѣзѣ ађетурѣли, култура, традицѣја, љимба ши њаму Влахилор, штѣмпујит пје ћирилица Влахилор, да л-а рѣндујит Синѣ алу Челоју.

Їн часопису-ста јестѣ скрисуарја лу Димитрије Големовић ђе ун лѣутар друмаш- Богоје Царијевић, скрисуарја ла Снежана алу Дѣњѣлѣ, кум с-а фѣкут нунцѣли њн Праова ши дје ђѣлала Влахилор. Сѣнт штѣмпујѣ кѣнтѣћѣли ши повјесћѣли Влахилор. Јестѣ скрисуарја ђе историја Влахилор, ши сѣнт пусѣ сљѣкурѣли – Архитектура саћилор. Їн часопис јестѣ ши скрисуарја а Милицѣ Вуковић, карје ш-а скрис ѣнтунату ла карђѣја *Вуорбје бѣтрѣње ђин лумје*. Туаће вуорбили аље бѣтрѣње каре сѣнт њн карђѣја-ста сѣнт адунаће њн саћѣли: Тѣбаковѣц, Јабукѣвѣц, Бљѣвѣновѣц, Борђѣја, Купузѣшћѣ, Јасѣково, Волуја, Стѣмњѣца, Лука ши ђин Мѣјдан.

Рѣмѣнѣ нума сѣ спунѣм кѣ трѣбује сѣ сѣ ђ-а ѣндѣмнарје ла лумја ђин „Гергина“ ла лукрарја лор, ку нѣђеђѣ сѣ ђ-а зуорт ку адунарја ши штѣмпујала ђе ађету Влахилор, кѣ ђе аша трѣбује шѣмѣј мулт сѣ сѣ лукре пѣн саће, ђе повјесћ ђе дѣлаћ, повјесћ ђе копѣј, ши тот трѣбује сѣ сѣ пунѣ ла интернет.

**О ЛУКРАРЕ ЂЕ ВРОДАТА ШИ Ђ-АКУМА ЂЕ ЛИТЕРАТУРА
ШИ МУЗИКА
ТРАДИЦИОНАЛНО И САВРЕМЕНО КЊИЖЕВНО И МУЗИЧКО
СТВАРАЛАШТВО**

**КЊИЖЕВНИ ИЛИ НОВАШЕ ЂИН ВРЕМЈА НОВОУ
САВРЕМЕНА ВЛАШКА ПОЕЗИЈА**

ЊН ВЊНТУРИШУ ВРЕМЈИ

Кјнд ма ласа воја ћа трајит
Кјнд ѡн суфљет њимик н-арје рјнд
Атунча са нашће кјнћеку
Ча сјмт спун кјнтјнд...

Кјнд са пјерђе илузијиљи,
Маунцишју ћин вијаца мја,
Ачиј м-ашћаптја пандза је сљикујит
Кулуариљи је фарба, курата њима...

Атунча сљикуј емоцијиљи мјеље
Аја ча ѡн суфљет ну-м да старје,
Офтала уна ѡтруна ћјн пјепт порњешће
Нумја че ну урла шј збјара.

Повјаста сјнт сјнгура ћа миње
Њн вјнтуришу времји
Круча вијеци је мулт о пуорт
Уње ар трабује са фиу,
Аколо са фиу јеу ну пуот.

Кјнд ѡм пун пјеђека са кад обосјта,
Шј рау ну са мај рабда
Њнспирација је аја карје м-а раћика,
Ма јау ла куолц ку туоц,
Нумја са исправјеск а мја трјабја...
Ну ма жалуж је лумје
Мије ѡм трабује пуциња паче
Ку Думњезау м-ам ѡнпакат
Пана ѡн миње вјнту сокоћала луј о фача.
Тот ча сјмт о са ујаска скрис
Њн вјнтуришу времји пје аста помјнт,
Ла аја карје н-арје лок је миње, уамен ну сјнт...

Снежана алу Патру лу Вава, Корбова

У ВРТЛОГУ ВРЕМЕНА

Када клонем духом
Када се у мојој души хаос ствара
Тада настаје рима
О осећањима песма проговара...

Када нестају илузије
И дотичу ме ситнице,
ту су боје и сликарско платно
чекају на потезе четкице...

Онда се осликава моје осећање
Оно што ме из неке дубине тишти,
уздах попут лавине надире
само што не вришти...

Прича сам за себе
Кроз вртлог времена,
носим свој крст судбине
где треба најчешће ме нема.

Не жалим се ја на своје окружење
Мени треба само мало мира,
са Богом сам склопила помирење
док кријем у себи ветропира...

Када поклекнем пред наметима
И када ме неспремну спотакну,
инспирација је та која ме диже
чини ме достојном задатку...

Сва моја осећања
Остаће негде кроз вртлог времена,
записана остаћу кроз будућност
онима коме сметам,
тамо места за њих нема...

Снежана Шолкотовић, Корбово

СА ДУСА ТОТ ЙН ВЙНТ

Ам фост һинӳрӳ ши фрумуасӳ,
Нумӳ жеу ла пӳринц йн касӳ.

Н-ам авут ӳич суорӳ ӳич фраӳе,
Да пӳринцй мј-а фӳкут ӳе туаӳе.

Кйнд ам крјескут фатӳ марје,
Мулц а врут сӳ мӳ йнсуарје.

Јеу ам врут ла каса мја,
Да ји н-а врут аша.

Тот ам авут ла миӳе пје масӳ,
Ама јиј н-аврут циӳерј йн касӳ.

Цаба жеу ам ашӳептат,
Думӳезӳу аша бӳјат ну мј-а дат.

Јеу м-ам ускат пје пӳмйнт,
Да ај сӳ дусӳрӳ йн вйнт.

Ну вру ӳима ла мошије,
Аша кум мј-а требуйт мије.

Јеу ам аскултат ӳе пӳринц
Ши амйнат мј-а вјеӳит йн минц.

Акуша ам йнбӳтриӳит,
Ши ну мӳј йм требуйе ӳимик.

Пӳринцй а мурит, мошија с-а пӳрӳсит,
Ши сӳ дусӳ тот йн вйнт.

Слободан алу Милӳ алу Кољицӳ, Табаковӳц

СВЕ ЗБРИСАО МИ ВЕТАР

У младости бејах лепотица,
Оцу и мајци кӳи јединица.

Друга чеда моји не имаше,
Имаӳе што стекоше мени даше.

Кад постах девојком зрелом,
Сви момци снише ме у белом.

Моји су желели зета,
имаӳем да им шета.

Раскошно живех, далеко од беде,
Ал' нико да зетује не хтеде.

Залуд беше моја нада,
Како старим сама, видим тек сада.

Поглед ми ка земљи бежи,
Сваки ми дан све је тежи.

Нико не хте кући мојој,
Осташе газде земљи својој.

Ја слушах родитеље слепо,
Потиснух што било ми лепо.

Сад немоћна сам и стара,
Не оста ми ништа сем пара.

Родитељи нису живи, цаба сав нам ӳар,
Кад све збрисао ми ветар.

Слободан Цветић, Табаковац

ЊИЊЕРЈАЦА

Њињерјаца, баш јешћ скурта,
Ње јубешћ, миње са ујта!
Батрињаца кинд расаре,
Ај јуби да н-ај пућере!

Паня куку а кинтат,
Јеу мйндриљи љ-ам сарутат,
Са ну сарут н-ам рабдат,
Њић же јубит са фиу стурат!

Паня ин зуорј же ђимињаца
Цйња-м мйндриљи пје браца,
Паня куку л-ам аскултат,
Јеу мйндриљи љ-ам сарутат!

Мај кинта ши же сара,
Ињима са нума дуара!
Са-м кинта-ц кинћеку ка вродата,
Кинд јубја-м кйћун пуј же фата!

Акума кинц, да јеу ћ-аскулт,
Њ-аскулт ку дуору мулт,
Ла кйћ-о мйндра ма гйнјеск,
Шй ћињерјаца мј-о дореск!

Борика алу Миљија алу Драгу, Вракна

ИЊИМА ДА ПЈАТРА

Дар вродата
Ињима да пјатра
Ај авут?
Кинд ну пуоц
Њиш гура с-о дашкидз, са збјерј, са расуна
Кинд пишваруљи ну пуоц са ље мишћ.
Нума ку уоки кац а њимика ну вједз
Кинд инљемњешћ вуорба ну о зборјешћ
А вију ућешћ.
Суфљиту кинд дуарје ињима пјатра са фаше
Дар вродата ињима да пјатра ај авут?

Нада алу Неду, Кућива

МЛАДОСТ

Младости, пусти ми јутра,
Гаснуће страсти нам сутра!
Када старост време брише,
Ми за љубав нисмо више!

Док је славуј певао,
Крај лепих сам жена сневао,
Жив без њих нисам био,
Са усана им нектар пио!

У сваки ме освит зоре рује
Дираше друге косе бује,
Уз драги цвркут славуја,
Ја љубљах пупољак што буја!

Вечерас цвркут желим,
Да пролазност с неким делим!
Певајте ми за она времена
Кад љубих бела им рамена!

Данас ме песма твоја лечи,
Лечи старост што јечи,
На драге мислим још и сад,
Жалећ што више нисам млад!

Бора Илић, Вратна

СРЦЕ ОД КАМЕНА

Да ли си некада
срце од камена имао?
Кад не можеш ни уста да отвориш, да вичеш,
да одзвања
кад ноге не можеш да помериш.
Само очима гледаш, а ништа не видиш
Кад занемиш, реч не можеш да изговориш,
а жив останеш.
Душа кад боли срце у камен се претвори
Да ли си некада срце од камена имао?

Надица Н. Јовановић, Кучево

ПРАЌ ПОЋАКА А ДИЊ ДУОС

ПраЌ поЋака а дин дуос,
Виње ун бајат фрумуос,
Ку мйндруца луј да мйнѧ,
Јеј кобуарѧ ла фйнтйнѧ.

Ај, мйндруцо ла фйнтйнѧ,
Сѧ-м дај апѧ ту дин мйнѧ,
Сѧ-м дај апѧ дин кйрѧг,
Сѧ ње фије мйндро драг.

Апа сѧ ње рѧкорјаскѧ,
Драгоста сѧ ње трајаскѧ,
Апа је да рѧкорит
Ту мис дајко да јубит!

Љубиша лу Мошоњ, Стамњица

ПУТАЊИЦОМ НИЗ ПЛАНИНУ

Путањицом низ планину,
Шета једно младо момче,
И под руком, лепом цурицом,
Он силази ка извору.

Ајмо драга до извора,
Додај воду из ручице,
Водом да се освежимо,
Нашу љубав улепшамо.

Додај воде из крчага,
Да нам љубав буде драга.
Вода је за освежење,
Ти си драга за љубљење!

Љубиша Радојковић, Стамница.

ПОВЈЕСЋИЉИ ВЛАХИЉОР – ВЛАШКА ПРОЗА

Марица алу Баћилѧ: Попа ку кљисару

Йнтрун сат апруцје ђе Њигоћин, бисѧрика а авут ши вије. Йн подрум йнтуотђеуна а фост ун бутуој ку вин ђ-ал његру ђе попа.

Кљисару каре а авут кија ђи ла подрум, финкѧ с-а бјеут вину ђин алтје бутуаје, а плѧкат сѧ бја ши вину ђин бутуоју лу тајка попа.

Ла Краћун дупѧ службѧ аврут попа сѧ бја ку ај луј ђин касѧ ун пар ђе вин ђин бутуоју луј. Ла кјемат пје кљисару ши ј-а спус сѧ-ј адука о стјиклѧ ђе вин. Кљисару а вѧзут кйт је ђасу с-а дус йн подрум, ши с-а йнтуорс ку кила гуалѧ.

Тајка попа кйнд йл вѧзу, аша њѧкѧжит о сѧ-л йнтрјебе: „Ве мѧ ну мѧј авјем вин, каре л-а бјеут?“ Ну мај јестѧ йј спусѧ кљисару.

Сѧ дусѧра амйндуој йн подрум, кйнд аву ђе са вадѧ, бутуоју гуол.

Аша њѧкѧжит йј спусѧ лу кљисару: „Ајдѧ сѧ мјерђем йн бисѧрикѧ ши сѧ ђе йнжурј, сѧ-м спуј каре а бјеут вину.“

Ажунсѧрѧ йн бисѧрикѧ ши-л пусѧ попа пје кљисару инѧинђе ла олтар, да попа сѧ дусѧ ла уша бисѧрићи ши кам таре йл йнтрјебѧ: „Каре а бјеут вину!“

Кљисару тађе. Попа йнкѧ одатѧ йл йнтрѧбѧ, кљисару јар тађе.

„Ве мѧ н-ауз, ђе ђе йнтрјеб!“

Кљисару йј рѧспунсѧ кѧ ну с-ауђе њимик.

Попа њѧкѧжит ну крјезу аша ђева ши-ј спусѧ сѧ скимбје локурљи.

Кљисару о сѧ-л йнтрјебе пје попа: „Попе, спуже каре йм фуђе њеваста!“

Попа тађе. Кљисару о сѧ-л йнтрјебе йнкѧ одатѧ, јар попа тађе.

Дупѧ аја о сѧ зикѧ попа: „Мѧ сѧ шћи кѧ ну с-ауђе њимика!“

Марица јестѧ ђин сату Јасиково, ѧингѧ Мајдан. Ђин карђа „Повјешѧ ђе рушиње“, Гергина 2022.

Марица Тауз: Свештеник и црквењак

У једном селу код Неготина, црква је имала своје винограде. У подруму се увек чувало једно буре црвеног вина за свештеника.

Црквењак, који је имао кључ од подрума, како се попило вино из осталих буради, почео је да пије вино из бурета које се чувало за свештеника.

На дан Божиђа, после обављене службе, свештеник је пожелео да са својим укућанима попије по чашу вина. Позвао је црквењака и рекао му је да му донесе флашу вина. Црквењак је видео „колико је сати“, отишао је у подрум и вратио се са празном флашом. Свештеник када га је видео, ѡтито га је упитао: „Шта је, зар немамо више вина? Ко га је попио?“

“Нема више“, одговорио му је црквењак.

Одоше заједно у подрум, и поп је имао шта да види - празно буре. Сут рече црквењаку: „Идемо заједно у цркву и да се закунеш, да ми кажеш ко је попио вино.“

СТИГОШЕ У ЦРКВУ, И ПОП РЕЧЕ ЦРКВЕЊАКУ ДА СТАНЕ ИСПРЕД ОЛТАРА. СВЕШТЕНИК ЈЕ ОТИШАО И СТАО ИСПРЕД УЛАЗА У ЦРКВУ. ГЛАСНО ГА ЈЕ УПИТАО: „КО ЈЕ ПОПИО ВИНО!“

ЦРКВЕЊАК НЕ ОДГОВАРА. СВЕШТЕНИК ГА ПОНОВО УПИТА, ЦРКВЕЊАК И ДАЉЕ ЋУТИ.

„ЗАР ТИ НЕ ЧУЈЕШ ШТА ТЕ ЈА ПИТАМ!“

ЦРКВЕЊАК МУ ОДГОВОРИ ДА СЕ НИШТА НЕ ЧУЈЕ.

СВЕШТЕНИК СЕ НАЉУТИО И НИЈЕ МУ ПОВЕРОВАО, ПА МУ РЕЧЕ ДА ПРОМЕНЕ МЕСТА.

ТАДА ЦРКВЕЊАК УПИТА СВЕШТЕНИКА: „КО ЈЕ ЉУБАВНИК МОЈЕ ЖЕНЕ!“

СВЕШТЕНИК ЋУТИ. ЦРКВЕЊАК ГА УПИТА ЈОШ ЈЕДНОМ, СВЕШТЕНИК И ДАЉЕ ЋУТИ.

ЗАТИМ МУ СЕ СВЕШТЕНИК ОБРАТИ: „У ПРАВУ СИ. СТВАРНО СЕ ОВДЕ НИШТА НЕ ЧУЈЕ!“

Марица Тауз је из села Јасиково код Мајданпека. Из књиге “Еротске влашке приче”, издавач Удружење „Гергина“, 2022.

ЉУБИША ЛУ МОШОЊ: НУ ЙНСУОМНА ЉУБИШО!

УЊИВА ПРИНГА АНУ 2005. Њ-АМ БАГАТ ЙН ВАКУ АЛ НУОУ. КА ШИ КИЦА АЊ НАИНЋЕ, ЈЕУ КУ МУЈЕАРЈА МЈА АМ ЛУКРАТ ПРИН ШВАЈЦАРИЈЕ. КИЊД ШИ КИЊД, ВЕЊАСАМ ПАНЊ АКАС ЙН СТАМЊИЦА, СЌ ВЕЋЕМ ШЕ ФАК ПЌРИНЦИ НУОШТРИ АЈ БАТРИЊ. КУ ЈЕЈ А ТРАЈИТ ШИ ФИШУОРУ НУОСТРУ. О ЊЕВУОЈЕ МАЈ МУЛТ СЌ ГРИЖАМ ДЌ ЈЕЈ ТУОЦ. Љ-АМ АЈУТАТ КИЊД ГУЋЕ, ШИ КУМ ГУЋЕ АМ ПУТУТ. АША СА ТРАЈИТ ЙН АЛА ВАК. КИТА АКАС, ЙН СИРБИЈЕ, КИТА ЛА ЛУКРУ ЙН ШВАЦАРИЈЕ. ШИ ПРА ДРУМУРЈ ЙНТРА АШЊА ДОУО ДИРЖЌВУРЈ, КАРЕ А ФУОСТ ГРИЈЕЈ.

Ш- АША А ТРЕКУТ АЊИ. ЈЕУ КУ МУЈЕАРЈА МЈА АКОЛО А НУОШТРИ АЈ БАТРИЊ КУ ФИШУОРУ НУОСТРУ, АИЊА, АКАС, ЙН СИРБИЈЕ. ТАТА МУАРЕ ЙН АНУ 2002. СТОБУОРУ КАШИ МУАРА СИ СЌ ЙНСКИМБЈЕ. ЈЕУ МА ТРАГ МИРИЈУОР АКАС. СЌ ЈАУ ГРИЖА КАШИЉИ ШИ САМА ДЌ МУМА ШИ ДЌ ФИШУОР, КАРЕ ЈЕ АКУМА БЈЕКЕР, ЙН ШКУОАЛА МИЖЛОШИНЌ. АМА ГРИЖЌ ЈЕАСТА ЙН АМИЊДУОАО ПЌРЦ, ШИ АИША ШИ ЙН ШВАЈЦАРИЈЕ. ДИЊ СИРБИЈЕ Њ-АМ ДУС НУМА КУ ПАСОШУ ЙН ПОЗЌНАРЈ ШИ КУ КИЦА ФРАНКУРЈ ДИКА Ј-АМ АВУТ. АЛИ ДЌ АКОЛО НУ ЊЕ ПУЋЕМ ТРАЖЕ НАПУОЈ ТУОМА АША. ЙНТРА ВРИЈЕМЕ СА АСТРИНС МУЉЕ КАРЕ ШЈЕ.

КУМ ДЗИСА УН ПОЛИТИЧАРЈ ДИЊ ШВАЈЦАРИЈЕ ВРОДАТА; НУОЈ АМ КАТАТ ЛУКРАТУОРЈ, А ЙЊИЊИЦИВЌ, НУОАО Њ-А ВЕЊИТ УОМИЊ. ДАР КУ УОАМИЊИ, ЙЊИЊИЦИВЌ КИТА, АВИЈЕМ ЋИРЈЕПЦИЈЕ, ШИ ОБЉЕЖУРЈ... ЈЕЉЕ ЙС ДЌ АМИЊДУОАО ПЌАРКА ТУОТУНА. ШИ ДЌ ЛУКРАТУОРЈ ШИ ДЌ АЛА КАРЕ ЙЦ ДИЌА ЛУКРУ. КУМВА Њ-АМ КИНУЈИТ ШИ Њ-АМ ТРУЋИТ СЌ ФИЈЕ ТУОТ ЛА РИЊД. А ЊИМА СЌ НУ ТИРПЈАСКА.

КА КУМ ДЗИСАЈ, ТАТА СЌ ДУСА Л-АЈ ДИРЈЕПЦ, ЙН АНУ 2002. АКАС А УЋИТ МУМА БАТРИЊЌА, КАРЕ ЙЊКА А ПУТУТ СЌ СЌ ЦИЊЌ ДЌ ЈА СИЊУРА.

АМА НУ ШИ ДЌ ЊЕПУОТ. МУЈЕРМЈА ЛУКРАСА ЙН ШВАЈЦАРИЈЕ ДАР ЈЕУ АМ ФУОСТ МАЈ МУЛТ ПРА ДРУМУРЈ, СЌ МА АФЛУ ДЌ МИНА ШИ КОЛО ШИ КОЛО, УЊЋЕ ТРИЌБЈЕ. ЊИМА СЌ НУ ТИРПЈАСКА. КИТ ГУЋЕ СЌ ПУОАЋЕ, СЌ ЙЊПЌРИМ ЊЕВУОЈА. ФИШУОРУ НУОСТРУ, А КАПАТАТ ПУЋЕРЈЕ ДЌ МИНАТ КАРУ. КА ШИ ТУОТНАТ, АША ШИ НУОЈ КА ПЌРИНЦИ, ЊЕ ГРИЖАМ ДЌ ЈЕАЛ. Ј-АМ КУМПАРАТ УН КАР, ПРА ВУОЈА ЛУЈ, УНА ДУПА УНА ЙЈ СПУЊЕМ СЌ ЈА САМА КУМ МИЊА КАРУ. А ЈЕАЛ, ДУПА КИТА ВЕШИЈЕ, ДЗИШЕ КИТРА НУОЈ, ЊИШ УНА ЊИШ АЛТА, МА НУ ВА ГРИЖИРАЦ ВУОЈ ДЌ МИЊЕ КА ЈЕУ КИЊД МИЊ КАРУ, ДЈЕДА ЈЕ ЙНТОДАУНА КУ МИЊЕ. НУОЈ КАТИЌАМ ЛА ЈЕАЛ, КУМ ЈЕ ДЈЕДИТУ КУ ШИЊЕ? ДЗИШЕ АША, ЈЕАЛ ЈЕ КУ МИЊЕ, ШИ ЈЕУ ЙЛ ВИЌД ЙН РЕТРОВИЗОР ДУПА МИЊЕ ДИЊЕУОРЈ, ШИ ЈЕУ НУ МА ЋЕМ, ДЌ АЈА НУ ВА ЋЕМЈЕЌРАЦ ЊИШ ВУОЈ. НУОЈ АСКУЛТАМ, КАТИЌАМ ЛА ЈЕАЛ КИТА АША, ШИ ЊИМИКА. ДЌ КИЊА ОРЈ АМ ТРЕКУТ ПРИСТА ВУОРБИЉИ ЛУЈ БАШ АША.

ФИРДА СЌ МАЈ ДЗИШЕМ ШЕАВА.

ТРИЈЕК ДЗИЉИЉИ, СТАМИЊИЉИ, АЊИ. ПРА ПУСТИЊИЉИ ДЌ ДРУМУРЈ. ЙН СУС ЙН ВАЉЕ. ТРЕКУРА АЊИ ДУПА ДУСУ ЛУ ТАТА. ВИЈАЦА А ВЕЊИТ ЛА ЛУОК ШИ ЙН РИЊД. ЈЕ ГРЈЕУ КИЊД ПИЈЕРДЗ ПЌРИЊИЉИ АЛИ МУОРА СЌ СЌ МИЊЕ НАИНЋЕ.

Ми сã инпаре кã а фуост дзйлье дã варã. Ваку дã ферије. О сã друмãжим жеу ку фишуору мјеу дã Швãјцãрије. Сã плъеаше жеал ку миње сã-м факã фуртãције шй сã вадã прã мумй-са кã на вãдзуту дã астãјарнã. Ку дã сара ам фãкут туот гата шй ðимињаца нума ам шãдзут ин кар шй плъекарãм. Плъекарãм дãнуоапхе, прйнгã 5 шасурј дйн Стãмњица. Миријор пãнã ин ораш, прйстã Мураоã пãнã ла друму ал маре. Ње пусãрãм прã друму ал маре шй мйн жеу аша кум прã жеал сã мйнã. Фишорму ш-а дат ку капу нãпуој ш-адурмит. Н-а трекут мулт, шй жеал порњи сã йркуоанã. Мйн жеу кару нãинхе. Трекуј крушã ла Младеновац, шй мã апруопиј дã пумпа аја дã парха ðирјаптã, ми сã инпаре кã је алу НИС. Мã ингинђеск сã фак кйта паузã ла аста пумпã. Сã инђинг кйта краши. Бензин мãј ам, ама ну је йрђау сã ођињеск кйта. Сã мã спйãл кйта прã уокји, сã ма рãкорјеск.

Лубãдај уоки спрã ðирјапта кйтрã куопил, жеал дуоарме ин мãј маре. Йркуоãе. Мã ингинђеск, ласã-л сã дуоармã, ну стау, ај ста врунђива нãинха лу Бельиград.

Шй трекуј жеу пумпа-ја. Шй дупã аја жеу ну мãј шђиу кйт, шй кум ам мйнат кару...н-ам минхе дã друм прã унђе ам трекут. Ка кйнд мис йнтро шãсã, йнтро њеагурã...нума дйнтродатã ка кйнд уну вуорбјешхе...ну је уну ма гласу лу тата мјеу, ама аш дйн тйњ ка дйн дãпархе, а дупã аја туот мãј апруапе шймãј таре...дзйхе,

- Ну йнсуомнаааа, Љубииишш...ооо!!! Шй кйнд ам аудзйт аја“О“ мије ми сã спарсã кријерји, шй ми сã дãшкисãрã уоки. Дйнтродатã м-ам помењит дйн шãца аја шй вйãд кã нума ðе н-ам ловит ин гарду лу друм. Кару мјерже прã спата дã стãтут унђива прйнгã оградã. Йнкã мјерже јут, али ðирјепт. Њиш жеу ну шђиу кум. Ам фãкут уоки кйт буоу, миријор, миријор, оприј кару. Прйнгã миње, спрã парха стйнгã, тријек каруљи. Жеу стау шй мã ингинђеск. Кãтај ла ðирјапта, фишору сã инђинсã одатã шй йнтрйãба,дй ше ам стат. Њимика, њимика, дзйсãã жеу а жеал нума йнтуарсã капу прã ајлалтã пархе шй јар порњи сã йркуоанã. Пуот сã дзйк кã ну са њиш помењит.

А жеу!? Жеу м-ам помењит дйнтродатã. Шй миријуор ам вењит ин минхе. Прйн кријерј, прйн урјеакји, йнка ам удзйт вуорбили, стрйгату лу тата:

-Ну йнсуомнаааа, ЉуубиишшшооооО!!!

Шй аја дйн урмã “О”. Маре кйт мунха. Таре ка урљету, луђитуоаре ка сфурђелу. Капу мј-а спарт, ама капу мј-а пãзйт. Кум гуђе, шй ше гуђе раш дзйше, виње туот ла уна.

Тата мјеу м-а помењит дйн мамурлук дã ðимињаца дãспрã друм кйтрã Бельиград.

“Ну йнсуомна, ЉубишшшооооО”, а фуост ун кемат нãпуој дйн његура, дйн суомн, кемãтурã нãпуој ин вијакã, ин вјеђере дã суоаре, ор кум сã спун аша шјеава. Жеу ну пуот сã кријед аша шјеава, дар вуој каре аста аскултац шй шеиц? Дйнтродатã м-ам помењит. Ну мј-а мãј фуост суомн. Њиш ну мãј шђиу кум ам трекут прйн Бельиград, отарурљи йнтрã нуој шй хрвеац, прйн Кроације, Словенија, Италија. Ну мãј шђиу дал ам стат одатã, ау дã дуоао орј нума сã фак тоалета. Фишуорму дзйхе стãј тато кйта ла вро пумпã. Адо кйта мије сã мйн. Йц ва фи гријеу. Ну ј-ам дат сã мйње. Вãд жеу кã жеал сã мирã, кам катã ла миње кјордиш. Ама жеу ам мйнат ш-ам мйнат. Остãналã, ор сã ну ðеа Думњедзйãу, суомн, аја жеу н-ам асимцйт. Ам мйнат аша лјесњи, йнтрун суфлет. Пãнã гуђе н-ам ажунс ин Швãјцãрије.

Њиш вуорбã дã остãњит, а ин кријерј нума уна дã уна ам аудзйт вуорбили лу тата; -Ну йнсуомна ЉубишшшО! Лу мујеармја ј-ам повãстујит дãлуок. Лу фишуорму кйта мãј амйнат.

Шй мã гиндеск, ше ра фи фуост сã фи фуост.

Ањи тријек, шй дã вешйје аре сã уђаскã маре йнтрãбãшуне. Фйрдã рãспунсаре. Шй вуорбили лу фишуормју; дједа је йнтодãуна ку миње. Йн аша шеава је гријеу сã сã крјадã. А кум сã лувãм аша шева. Тата м-а помењит. А зберат прã миње сã ну адуорм. Шй њ-а скуос дйн њеуоје прã амйндуој.

Ну йнсуомнааа, ЉубиишшшоооО!

Сã-ј фије ушуор дй ла нуој туоц дупã жеал. Амин.

Аутору је дйн сату Стãмњица.

Љубиша Радојковић: Не дремај, Љубиша

Година је, ако је уопште важна, негде око 2005. Ушли смо у нови миленијум. Као и пре и у том периоду, још увек сам ја и моја супруга, био на привременом раду у Швајцарској. Повремено смо долазили кући у Стамницу, обилазили наше старе родитеље који су већ били у зениту животних доби. Са нашим родитељима је у Стамници живео и наш син. Кажем, повремено смо их редовно обилазили, припомагали у свим могућим облицима.

Тако је текао живот између Швајцарске и Србије. Мало тамо, мало овамо, мало на путевима између ове две земље, који су били напорни. Сваки слободан дан, да не кажем тренутак који смо могли да искористимо да дођемо кући да видимо како су наши стари и наш син са њима, ми смо искористили. И тако, пролазиле су године. Ја и супруга тамо, наши стари овде са нашим сином.

Време доноси своје бремене. Мој отац умире 2002. године. Стуб куће мора да се замени. Ја се постепено повлачим из Швајцарске да бих преузео обавезе око куће и бригу о старој мајци и растућем сину, који је сада већ средњошколац. Али обавеза има на обе стране, и овде и у Швајцарској. Одавде смо у Швајцарску отишли само са пасошем у руци и са неколико швајцараца у џепу. Али оданде већ не можеш тако да се вратиш. У међувремену се толико тога накупило. Што рече један швајцарски политичар својевремено; ми смо тражили радну снагу, а гле, замислите, добили смо људе. А са људима, замислите, права и обавезе. Е та права и обавезе су наравно обострана.

Поштујући и права и обавезе, некако смо се сналазили између ових двеју земаља а да нико не трпи. Рекох, мој стари отац оде на онај, божији, кажу, праведнији свет 2002. године. Код куће оста стара мајка која је, ето, још увек била у неком, да кажем, солидном стању. Пошто је супруга још увек радила у Швајцарској, а ја више времена проводио и онамо и овамо и на путу, да се нађем свима при руци, да нико не осети тежи део судбине, већ да га равномерно распоредимо. Колико год је могуће.

Наш син је стасао у момка, положио за возача. Ми као ми, родитељи, бринемо о њему, купили му одговарајући ауто, стално говорили да буде пажљив у саобраћају, да вози пажљиво, и тако у том смислу. А он, после неког времена нама одговара, ни пет ни шест, него: „Не брините ви за мене, ја кад возим деда је увек са мном“. Ми га гледамо: „Како је увек деда с тобом?“

Каже: „Тако, он је увек позади мене и ја га видим у ретровизору понекад, и ја се не плашим, ја сам сигуран јер он је увек са мном. Ми га мало погледамо онако, али смо пар пута прешли преко тога баш онако. Без да смо о томе више разговарали.

И кажем, тако, пролази време, путовања горе, доле. Прошло је, можда, око годину дана после очеве смрти, живот се умногоме нормализовао после ударног таласа нормалне жалости и осећајућег недостатка вољеног родитеља.

Негде, кажем око 2005. године, тако се деси да једном, негде чини ми се да је летње време било, да се путује за Швајцарску. Пошто је било време ферија, 'ајде да са мном заједно и да ми уједно прави друштво, путује мој син. Мајка га тамо нестрпљиво чека. Неко време се нису видели.

Претходног дана смо све спремили за пут и то јутро је било само да седнемо у ауто и да возимо. Кренусмо негде око 5 ујутро из Стамнице. Полако до Пожаревца, преко Мораве до аутопута. Уђосмо на аутопут и кренусмо нормалном брзином коју овај пут дозвољава. Ја сам возио. Мој син, као по обичају, опустео се на месту сувозача и није прошло много он захрка.

Возим ја тако даље, пролазим ону Младеновачку петљу и приближавам се оној десно, тада чини ми се НИС-овој пумпи. Мислим се, можда није лоше да направим мало паузу, да протегнем ноге на овој пумпи. Не због горива, тога има, већ, ето, тек онако, да се освежим мало. Погледам десно ка сину, он спава. Мислим се: ма нећу да станем, нека спава, идемо даље, стаћу негде другде до Београда. И прођох пумпу, наставих даље.

Иииии, даље не знам колико сам био свестан своје вожње....дакле нисам свестан протеклог времена и пређеног пута. Као у некој магли, у неком трансу, у некој тамнини,.... Само тек у једном моменту чујем у подсвести, глас мог покојног оца Владимира, али тако у почетку тихо, а онда на крају тако снажно да.....

-Ну йнсомнаааа, ЉубишшшшООО!

И кад сам чуо оно “О”, ја сам се тргнуо, погледао испред себе, био сам на ивици десне стране аутопута у зауставној траци, тик до заштитне ограде....и даље је возило ишло прилично брзо али стабилно некако....не знам ни сам како. У тренутку сам се освестио и био свестан шта се догодило или догађа. Држао сам и даље правац возила на зауставној траци смањив брзину и закочио, и стао. Погледах десно ка сину. Он се само протеже и као да ме нешто упита у смислу, шта је, што си стао. Ништа, рекох онако долазећи себи. Он окрете главу на другу страну и настави да хрче. Уствари, ја сам сто посто био и те како будан. Још увек су ми у ушима и негде дубоко у мојој подсвести одзвањале речи мог покојног оца:

“Ну йнсуомна, Љубишо”, “Не дремај Љубиша”, “Не успављуј се Љубиша”....

Да преведем, како год, своди се на једно. Мој покојни отац ме пробудио из надолазећег јутарњег мамурлука, монотоне вожње аутопутем ка Београду, мамурлука који је водио у успављивање, у сан, самим тим и у катастрофу.

“Ну йнсуомна, Љубишо” је био позив за буђење, позив на живот, враћање у стварност. Или како већ да објасним ово. Ја ово видим тако.

Полако сам се опасуљио што би се рекло. Одједанпут више ми се није дремало. Више и не знам како сам прошао Београд, границу, Хрватску, Словенију, Италију. Не сећам се више ни да сам стао једанпут или двапут, тек за тоалет на синовљево инсистирање. Тражио је да вози мало. Не, нисам му дао. Чудио се он, гледао ме чудно, али ја сам возио и возио. Умор или не дај боже сан, више нисам осећао. Возио сам тако свеже, у једном даху. Све до стана у Швајцарској. Ни трага од умора а у подсвести са оним речима пок. оца;

“Ну йнсуомна, Љубишо!”

И размишљањима, шта би било да је било?!

И годинама касније и вечито, остаће загонетка. Необјашњива загонетка. И онда више пута анализирање синовљевих речи: деда је увек са мном. У тако нешто је тешко поверовати! А како да ово узмем? Чињеницу да ме отац пробудио. Да ми је подвикнуо да не заспим. Чињеница да је спасао и мене и мог сина, његовог унука.

“Не дремај, Љуубишишшш”.

Уз вечну захвалност. Од мене и остале породице којој је омогућио развој. Амин.

Аутор је из села Стамница, код Петровца нс Млави.

Др Синя алу Челоју: О повјестје дјин копиларије

Ка туотнату кинд ам плекат ла шкуалә йн сату мјеу Праова, ам штјиут нума китјевә вуорбје сйрбјештј. Ла миње акаса ам тајнујит нумә љимба Влахилор. Финкә н-ам штјиут са тајнујим пје љимба сйрбјаскә, йн сатје ундје а трајит Влахи копији а плекат ку 6 ањ йн приправни разред, ши ун ан ље зйље даскаљица ј-а йнвџат са тајнује сйрбјештје. Даскаљица-мја а фост Светлана Динкић, ши ја њ-а йнвџат йн туәтә зәуа са вуорбим сйрбјештје. Разреду мјеу а авут 39 дје копиј

ши фјетје ши крјед кă ла дăскăлиця ј-а фост мулт грјеу сă ње йнвјецă пје туоц. Уњи јерја мулт њестажнић, Пек, Бребу, Милан алу Јовăњењу... Мије мј-а спус пăринци (мума Бинка ши тата Синă) да мăј мулт баба Горица са фиу куминтје ши с-аскулт биње ње спунџе дăскăлиця. Аша ш-а фост.

Йн туатă дјимињаца м-ам помењит сйнгур ку грижа дје шкуалă. Дупă ње м-ам спăлат пје уојкј, м-ам ймбрăкат, баба м-а пјепјенат ши мј-а дат сă мăнйнк ка сă ну ма дук флăмйнд. Баба Горица ор мума Бинка мј-а дат са мăнйнк ун пăрћел дје пйње ку зар, ор унтурă пје фăљије дје пйње, ши ун пар дје лаптје калд ундје а фост ши ун уоу бăтут, уоуă йн тигаје, мăлај ку брйнзă, дулћацă дје муст ку довљец-рăћел пје пйње ор алћева ње с-а гăсйт йн касă. Йн времја-ја н-а фуост мăргăрин, кобасиц, паштјетје, еуроكرم ши мăј мултје. Пйње н-ам авут йн туатă зăуа, мăј мулт с-а мйнкăт мăлај ши мăмăльигă. Нума ла зй марје кйнд с-а ймпăрцит ам мйнкат пйње.

Атунћ апруапје њима дјин разред н-авут ташње дје птјеље ундје с-а пуртат кăрциљи, нума сăкује цăсутје. Аша ши јеу ам авут ун сăкуј рошу каре л-а цăсут баба Горица ла рăзбуој. Пје времја аја туатă каса а авут рăзбуој ши туатă јарна с-а цăсут: сăкује, пăтурј, грăштј, вйнљеће, опрјећје, пйнзă цăсутă дје бумбак дје ћупјеће ши дје пуалье ши пйнзă цăсутă дје мăтасă дје љекрје. Дје бăрбац с-а цăсут пйнзă дје дјимије дје ћуарић, пјептарј ши дје цуалье.

Кйтјева зйље ку миње пăнă ла шкуалă а мјерс баба Горица да пје уормă ам мјерс ку копији дјин мăлауă мја. Дјимињаца њ-ам адунат йн шљау ши аша ймпреунă ам мјерс повјестјинд пăнă ла шкуалă. Ши йн зй дје астăз цйн минтје ку каре ам мјерс пăнă ла шкуалă: Драгиша алу Бйрзу, Љуба алу Руонц, Виша ши Савица алу Фитјирика, Борикă алу Тиришан, Тјикă алу Ангјелина, Олга ши Зорица алу Тодосăштје. Н-ам мјерс туоц йн приправни разред, кă уњи а фуост мăј бăтрйњ, дје сама- мја а фост нума комшију мјеу Драгиша алу Бйрзу. Јел а мјерс ку миње нума йн приправни разред, да пје уормă ла алтă дăскăлицă, кă атунћ йн Праова мулц копиј а порњит йн шкуалă ши пйнтру аша њева, дупă приправни разред њ-а йнпăрцит йн доуо разредурј.

Јеу ам аскултат дје пăринц сă фиу бун ла дăскăлиця ши ла мижлоку дје ан, дăскăлиця Светлана ла йнтйнљирје ку пăринци нуоштји а спус кă јеу сйнт мăј бун йн разред.

Јарна доуо сăптăмйњ н-ам мјерс ла шкуалă. Атунћ а фост јерњиљи грјеље ку мултă зăпадă ши ку ћер маре. Цйн минтје кă зăпада а фост пистă ун мјетăр ши дј-абја м-ам вăзут дјин пйртје карје љ-а фăкут тата. Ам фост йнка мик сă дау ла витје дје мйнкарје ши туатă зăуа м-ам жукат ку фратљиљи мјеу Милуцă (каре јестă дој ањ мај мик) йн суобă ор афарă. Ај нуоштји а авут ун кал пје каре л-а кјемат Лиско, ши дјин пăр дји ла куада луј фăћам лац ку карје приндјам скăјићуорј ши брăбјец.

Йнăјинтја ла бăтăтура нуостă а фост балтă. Спусăј кă а фост јерњиљи ку марје ћјер, ши балта а фост туатă јарна йнгјецатă. Доуо сăптăмйњ н-ам мјерс ла шкуалă кă ам авут ферије. Да ној копији драгу нуосту ши туатă зăуа шећам пје балтă ши ње луњекам пје гјецуаје. Ње ймбрăка ај нуоштји йн ћуарић дје дјимије ши ку пјептарј јар дје дјимије ши ну њ-а фост фриг. Пăринци нуоштји ор копији ај мăј бăтрйњ тăја гјацă ку топуору ла кăпăтйју бјелци ш-аша њ-а фăкут гјецуаје. Гјецуоју авут о гаурă микă унђе сă бăга бйту ши фућам 5-6 мјетăре ши дупă аја сăрјам пје гјецуој ши аша ње дам друму пје гјацă.

Йнтрозй, цйн минтје прја биње, Љуба алу Руонц а мјерс мăј репједје ку гјецуоју, н-а путут сă сă опрјаскă ш-а кăзут йн балтă. Балта н-а фост мулт адйнкă ши Љуба пăнă йн брйу а кăзут йн апă. Ној пје фуга ј-ам дан мйна ши-л скуосăрам аша уд. Ћизмиљи дје гумă с-а умплут дје апă, да ћуарћи дје дјимије с-а унфлат дје апă. Мăј таре комшију дйрдăјинд сă дусă пйингйнд акасă сă сă дјезбраће. Цйн минтје кă апа а фост агйта дје рăће дје мј-а йнгјецăт мйњиљи пăнă л-ам скуос дјин балтă. Тăтă-су Синă нăкăжит ње с-а йнтймплат ку Љуба, дје нăкăз ку топуору њ-а тăјат гјаца дјин балтă. Доуо-три зйље н-ам путут сă ње луњекам пје гјецуаје. Сара њ-а повјестјит баба Горица повјестјиј ор басмје. Атунћа н-авут њима телевизуор йн сат, да рăдјион нума три-патру кăш (ăја каре а фост богац). Дупă доуо сăптăмйњ ам плъекат јар ла шкуалă.

Атунћ ла туатă зăуа марје ши туатă думињека йн мижлоку сатулуј с-а фăкут уорă. Бăндаши дјин сат а кйнтат. Цйн минтје кă кйнта Власта алу Станкуау дјин бандă, Бранку алу Његроју

(Беба) дјин клањет, Мита алу Навйркѧ дјин бас, да туоба а бѧтуто Зѧрикѧ алу Рѧдјирошка. Вара веѧа ку кѧруцу Миту лу Букѧ ши виндја сладољед, бомбуаѧе йн шик, мјера дулѧе, мѧмѧљигѧ руошије, луљеље ши лѧтрук.

Дје Паштј с-а фѧкут уора йн обуору бисѧриѧи. Дје кйнд ам плѧкат ла шкуалѧ вјери мјеј а фост Драгиша алу Бйрзу (дјин пѧкат ну мѧј јестѧ ку ној), Драгиша алу Брјебу, Синѧ алу Дјока ал Пуопи, Милан алу Јовѧѧеѧу, Лонгин алу Тодосѧштје (дјин пѧкат ну мѧј јестѧ ку ној) ши Драгиша алу Иљешуанѧ. Пѧнѧ йн Паштј туоц вјерји ам мјерс ку пѧринцй йн Њиготјин, ши ѧ-а кумпѧрѧт цуаље, ор кѧмѧш ку пѧнтѧлуоѧ тот ла ун фјел. Ш-аша ймбрѧкац ам јешит ла уорѧ. Атунѧ а фост обиѧај сѧ сѧ дја уоу рошу дје поманѧ. Да дупѧ бисѧрикѧ сѧ пуѧа уоуљи рошије пје јарбѧ ши ај мај бѧтрйѧ да ку бану йн ји. Да кѧ ну-л ловја капјец бану, да да кѧ л-а ловит йц луа уоу.

Ш-аша веѧи ши фуршиту ла приправни разред. Ај мјеј м-а ймбрѧкат фрумуос ш-а мјерс ку миѧе ла шкуалѧ. Дјинтра туоц јеу ам фост мај бун ш-ам кѧпѧтат дји ла даскѧлу Бранко Петровиѧ (дѧскѧљица Светлана а фѧкут копил ши н-а фост ку ној) кѧртја- „Моја прва сликовница“, каре о пѧстрјез ши йн зй дје астѧз. Кйтјодатѧ о привјеск ши мј-адук аминтја кум ам йнѧепут шкуала. Ла шкуалѧ а фост ши сликарју карје ѧ-а сљикуюит. Сљику йл пѧстрјез пѧнѧ кйнд о сѧ фиу виу.

Аша а фост йн приправни разред ла шкуалѧ йн сату мјеу Праова, пје карје л-адук йн иѧимѧ.

Приправни разред у Праову, школска 1958/59

Др Синиша Челојевић: Прича из детињства

У мом селу Прахову, сви који смо полазили у школу, знали смо само неколико речи на српском језику. Код мене у кући говорило се влашки. Пошто нисмо знали српски, у влашким селима су деца полазила у школу са шест година у припремни разред, па их је учитељица учила да говоре српски.

Моја учитељица је била Светлана Динкић и она нас је свакодневно учила да правилно говоримо српски. У мом разреду је било 39 ђака, па је учитељици било тешко да ради у таквом одељењу. Неки ученици су били много несташни: Пек, Бребу, Милан Фурњигић... Мени су родитељи (мајка Добрила и отац Синиша), а највише баба Горица, говорили да будем добар и послушан. Тако је и било.

Тада нико није имао ђачку торбу, него сељачку ткану торбу. Ја сам имао једну такву црвену торбу, коју је ткала на разбоју моја баба Горица. У то време свако је у кући имао разбој, па се целе зиме ткало: сељачке торбе, поњаве, сељачке торбе за леђа, прегаче, памучно платно за блузе и кошуље и свилено платно за блузе, за мушкарце се ткало платно од вуне за панталоне, прслукe и одело.

Првих неколико дана до школе ме је испраћала баба Горица, а касније сам ишао са децом из комшилука. Ујутру смо се окупљали на друму и тако смо у друштву ћаскајући ишли до школе. И данас се сећам оних са којима сам ишао до школе: Драгиша Брзуловић, Драгољуб Првујкић, Вишеслава и Савица Њењуловић, Боривоје Ћиришановић, Сретен Марковић, Олга и Зорица Тодосијевић.

Нисмо сви ишли у припремни разред, неки су били старији. Међу њима је мој вршњак био само Драгиша Брзуловић. Он је са мном ишао само у припремном разреду, а касније га је учила друга учитељица. Некад је у селу било пуно деце, па су нас поделили у два одељења.

Зими, две недеље нисмо ишли у школу. Тада су зиме биле хладне и снеговите. Сећам се да је снег нападао преко једног метра, тако да сам се једва видео из снега на пртини коју је мој отац направио. Пошто сам био још мали да би ме терали да храним стоку, ја сам се по цео дан играо са мојим братом Мирославом, који је био две године млађи од мене. Кад је било топлије, играли смо се напољу, кад је било хладно време играли смо се у соби.

Моји укућани су имали коња Лиска, па смо од његове длаке са репа правили замку у којој смо хватали сенице и врапце. А пошто се испред наше куће налазила бара која је преко зиме стално била залеђена, ми смо се много радовали што можемо по цео дан да се клизамо. Две недеље смо уживали у зимским чаролијама. Нисмо осећали хладноћу, пошто смо били топло обучени у вунену одећу. Родитељи или старија деца секли су секиром лед на почетку баре, па су нам правили леденице. Леденице су имале једну малу рупу где се убацивао дрвени штап, па смо трчали 5-6 метара а онда скакали на леденице и клизали се по леду.

Једног дана, добро се сећам, Драгољуб Љуба Првујкић се залетео и упао у бару, пошто није успео на време да се заустави. Бара није била много дубока, па је Љуби вода била до струка. Ми смо га брзо извукли из воде, али су му гумене чизме већ биле пуне воде, а и панталоне су му као сунђер упијале воду. Дрхтао је од хладноће и плачући пошао кући да се пресвуче. Вода је била много хладна, мени су се руке смрзле након што сам му помогао да изађе из баре. Након што је мој отац сазнао за овај догађај, узео је секиру и разбио лед у бари, како не би више могли да се клизамо. И нисмо могли два-три дана да се клизамо на леду.

Увече смо мој брат и ја слушали приче које нам је причала наша баба Горица, пошто тада нико није имао телевизор у селу а ретко ко и радио. Радио су поседовале, можда 3-4 богатије породице. После две недеље, вратили смо се у школу.

Некада се сваке недеље и на светковину у центру села организовала игранка. Свирали су трубачи из села: трубу је свирао Властимир Праховљановић, кларинет Бранко Његројевић Беба, бас Димитрије Матејевић, а бубањ Захарије Праховљановић. Преко лета је долазио Мита Каралић и продавао сладолед, бомбоне, ушећерене јабуке, суџук, лулице и ратлук.

На Ускрс се игранка организовала у црквеном дворишту. Откад смо кренули у школу, моји другари: Драгиша Бребуловић, Сениша Поповић, покојни Драгиша Брзуловић, Милан Фурњићић, покојни Лонгин Тодосијевић, Драгиша Добривојевић и ја, у пратњи својих родитеља, ишли смо у Неготин да купујемо одела за Ускрс. Тад је био обичај да се деца која се заједно друже купују иста одела, тако да смо за Ускрс сви били исто обучени.

Један од обичаја за Ускрс био је да се намењују офарбана црвена јаја. А иза цркве, положи се офарбана јаја на траву, па старији гађају новчићем јаје. Ако не погоде твоје јаје, добијаш новчић, а ако погоде, узимају ти јаје.

И тако се заврши и припремни разред. За родитељски састанак, моји су ме лепо обукли и дођосмо у школу. Пошто сам био најбољи ђак у разреду, на поклон сам од мог учитеља Бранка Петровића (учитељица је отишла на породилско одсуство) добио књигу „Моја прва сликовница“. Ту књигу и дан-данас чувам, понекад је прелистам и подсетим се почетних школских дана. Фотографију из припремног разреда ћу чувати до краја свог живота.

Ето, тако је било у припремном разреду у мом родном селу Прахову, кога ја и дан - данас носим у срцу.

Текст на српски језик превела је Слађана Војиновић, мастер учитељ из Јабуковца.

Фотографија Синџа Челоју ку Драгиша алу Брзу, 1959.

Проф. др Младен Марковић:

Влашка традиционална народна музика: Певање 1 и 2 -

Музика Влахилор Ђин лумје: Кинтату 1 ши 2

У издању удружења *Гергина* 2024. и 2025. године изашла су два аудио издања са оригиналним теренским снимцима влашке музике, сакупљеним у бројним селима насељеним влашким становништвом у периоду од безмало педесет година. Теренске снимке направио је проф. др Димитрије О. Големовић, који је из свог богатог архива на компакт дискове уврстио чак 47 примера народног певања. Презентацију звучног материјала прати и текстуално образложење на српском, влашком и енглеском језику, чиме ово издање добија неопходан научни оквир.

Примери влашког традиционалног народног певања показују велико богатство, како на плану жанра, тако и својих музичких особина. Несумњиво најстарији примери певања припадају тзв. обредно-обичајној пракси и они су овде заступљени песмама за кишу тзв. пеперудама. Од обичајних песама на дисковима су дате свадбене песме, које се испољавају као обавезне, односно необавезне, где се прве од њих изводе у утврђено време одвијања свадбе, а друге током свадбе, са улогом поспешивања доброг расположења. Уз свадбене, на дисковима објављене су и једна успаванка, али и вокалне нумере везане за испраћај покојника, тужбалице, а уз њих и тзв. запевка и петрекатура, песма сложене мелопоетске структуре, која је наративног карактера, и у којој се испевава читава прича везана за покојника. По тој својој карактеристици сродна јој је и песма чија намена јесте опраштање са покојником, а која се испевавала на лицу места. Њу су стварале и изводиле жене које су биле надалеко познате и цењене због свог талента.

Песме опште намене, код Влаха су најбројније, а оне се изводе кад год им се за то пружи прилика. Међу њима посебно се истићу баладе, које неретко имају велики обим. Ове песме у пракси често су праћене виолином, као инструментом најзгоднијим за то. Зато не чуди што се налазе на репертоару тзв. лаутара, односно виолиниста, својеврсних професионалаца, који су их користили да обогате свој репертоар.

Аудио издања влашког традиционалног народног певања вредан су допринос познавању музичке традиције овог народа, посебно данас, будући да је гро тих песама нестао из народне праксе, на начин сличан ономе који се односи на већину облика материјалне и духовне културе. У овом светлу нестрпљиво очекујемо и публикавање дискова са инструменталном традицијом Влаха.

Асоцијација *Гергина* њин ану 2024. ши 2025. а штџмпужит доуо компакт дискурј ку кинћећиљи Влахилор Ђин лумје, каре сџнт адунџе апруацје њинзџћ џе ањ њн саџиљи унђе трајеск Влахи. Кинћећиљи љ-а снимујит професору Димитрије О.Големовић, ш-аљес 47 џе кинћеће. Кџрђишуара купринђе скрисуарја пје љимба Влахилор, пје сџрбјешће ши пје енглезџше, ши пуаће сџ спужем кџ јестџ ун лукру џе њнвџцџмџнт.

Кинћећиљи џи пје компакт диск сџнт о маре богацџје. Аље мај бџтриње сџнт кинћећиљи џе ритуаљ, ши пје диск сџнт кинћеће џе плуаје *пџпџруђиљи*. Пје дискурј сџнт ши кинћеће џе обиџајурј - кинћеће џе нунтџ, уњиљи сџ кинтџ кинд сџ њнвџљешће мирјаса, да ајлалће сџ кинтџ џе вуоје бунџ ши џе весџљије. Пје дџск је снимујитџ ш-о адурмитуаре да ши кинћеће џ-ај муорц. Аџија сџнт три фјелурј џе кинћеће: лџлџјиту-унђе сџ вајтџ кинд аузџт кџ џињева а мурит, ши петрекатура унђе сџ кинтџ фџмиљија дупџ ал муорт. Њн њишће саће а фост мујерј каре а фост куноскуће ши шџијуће сџ сџ кинће пј-ал муорт.

Кинћеће џе обичајурј сџнт мај мулће, ши сџ кинтџ њн туатџ згуада. Аџија сџнт ши балађиљи, каре сџн мулт лунђ. Јеље сџ кинт ѡмпреунџ ку лџута, ши љ-а кинтат лџутари ај бџтрињ.

Ку компакт дискурљи-шћа сѧ пѧстрјазѧ о парће ђин богѧцѧја Влахилор, кѧ јелѧе сѧнт ђин лумјѧ да мулће кѧнћеће ѧн времјѧ ђе астѧз с-а пјердут. Ашћептѧм ку ѡребдарјѧ ши дискурљи ку кѧнтарјѧ ђин инструментурјѧ ка о традицѧја Влахилор.

ЛУМЈЕ КУНОСКУТА ЂИН ЊАМУ НУОСТУ

– ЗНАМЕНИТИ ВЛАСИ

Сузана Михајловић Јовановић

Уметност која траје: Сећање на Драгољуба Стајковића Стајка

Уметник специфичног ликовног израза, поетике и колорита, Драгољуб Стајковић Стајк (1950 – 2021), био је један од најаутентичнијих српских сликара и графичара. Рођен је у Кобишници код Неготина, где је провео већи део живота и стваралачког пута.

Средњу уметничку школу у Нишу, одсек графика, завршио је 1972. године. Школовање је наставио у Паризу, на престижној Академији лепих уметности (École nationale supérieure des Beaux-Arts), на одсеку за сликарство и графику, у класи професора Жоржа Даја, код кога је и дипломирао 1979. године, а потом се усавршавао у Холандији и Италији.

Излагао је на Париском салону 1978. године, изложби која окупља најбоље сликаре света, као и на бројним самосталним и колективним изложбама широм Србије и некадашње Југославије. Своја дела представио је и у Констанци у Немачкој, у Бургерс сали 2002. и 2004. године.

У Неготину је више пута излагао, међу осталим и на јубиларној изложби поводом тридесетогодишњице уметничког рада 2001. године, одржаној под покровитељством тадашњег министра културе Бранислава Лечића, као и на Фестивалу влашке музике „Гергина“ 2014. године.

Велики број његових слика део је приватних и галеријских колекција широм Европе – у Немачкој, Аустрији, Холандији, Италији, Шведској, Швајцарској и другим земљама. Један је од оснивача уметничког удружења „Крајински круг“, а његова дела красе бројне књиге и публикације. Био је и реализатор међународног пројекта „Балкански сликари“ у Брегенцу у Аустрији.

Стајковићево сликарство препознатљиво је по богатом колориту и снажној симболици која га чини јединственим у савременој уметности. Његове слике одају дубоку мисаоност и емоцију. Посматрача уводе у свет у којем се додирују јава и сан, реално и надреално.

Критика је радо истицача да је Стајковић умео да повеже различите приступе и технике, стварајући препознатљив израз који је тешко сврстати у одређени оквир. Уместо појединачних наслова, своја дела је окупљао у циклусе, међу којима су најпознатији „Само анђели имају крила“, „Чистилиште“, „Неко друго време“, „Свети грех“ (серија са Адамом и Евом), „Тинитус (звук у глави)“, „Капије времена“...

“Уметничка медитација, као својеврсни тренинг осетљиве пажње чула и душе, у његовом делу добија пун смисао. Суптилна употреба боја и облика води посматрача даље од вреве и журбе свакодневице, ка тихој контемплацији, ка простору у којем се боје и облици претварају у осећања. Стајков начин спајања људи, архитектонских елемената, животиња, биљака, сатова и орнамената у хармоничну целину чини неодољиву привлачност његових слика. Оне не изазивају дискусију – оне су места тишине и емоције. Не мора се знати њихов наслов; безвременска порука сваке слике преноси истинско уметничко уживање. Његова дела не губе снагу с временом – Стајк је увек присутан, пун ненаметљиве виталности и трајног, готово тишег импулса”, наводи се у каталогу за једну од његових изложби.

На сликама Драгољуба Стајковића увек је био присутан његов лични печат, било да је посезао за мотивима из антике, ренесансе, реализма или надреализма, свака од фигура на њима добијала је ново, симболично значење.

“Ниједан посматрач не пролази поред његових слика а да га не дотакну. Оно што види превазилази саму слику - то је мисао преточена у сан, путовање кроз време и културу, од антике и ренесансе до савременог доба, увек на трагу људског напора и наде. Из прошлости увек изнова израња ново – нада уткана у природу, у њену флору и фауну, у детаље приказане с невероватном прецизношћу и суптилношћу. Понекад експлозивно, често лирски нежно, али увек са задивљујућом напетом, његово сликарство открива софистицирану палету боја и мајсторско владање занатом. У превођењу својих креативних идеја, било да је реч о слици или графици, Стајк никада не одступа од високе уметничке дисциплине. Његово стваралаштво, модерно по замисли а старомајсторски прецизно по извођењу, симбиоза је традиције и савремене реализације, сведочи о поштовању према прецима, али и о снажном печату индивидуалности који га чини препознатљивим и јединственим.”

Уметник чија су дела освојила пажњу и признање публике и критике, Драгољуб Стајковић Стајк са поносом је истицао да је припадник влашке националне заједнице. Његова дела и данас живе као сведочанство стваралачке истрајности и остављају трајан печат у савременој српској и европској уметности.

Сузана алу Ђинул лу Вјеспије: О аминһирјя Һе Гуня алу Стајку

Гуня алу Стајку (1950 – 2021), а фост ал мај прецујит сьликар ын Сърбија. Је факут ын Кобишњица, унђе мај мулт а трајит ш-а сьликујит.

Шкуала а мижлокаре а фуршито ын Њиш ын ану 1972. Школјиту а нађит ын Париз ла Академије, ла одсеку Һе сьликујит ши графика, ла професору Жорж Даја, ла каре ш-а дипломирит ын ану 1979. Дупа аја ын Холандије ши ын Италије а мај ынвациат.

Сьликуриљи луј а фост ла Салону Һин Пјариз ын ану 1978, о ыншираре каре купринђе ај мај буњ сьликарј Һин тот пямйнту, да а авут ши сйнгур ор ку алцй сьликарј ынширарј ын Сърбија ши Југославија а Һевродатя. Авут ынширарј ши ын Констанц (Гермањија) ын ану 2002. ши 2004. Сьликуриљи луј а фост ла мулђе ынширарј ын ЊигоҺин, да ын ану 2001. а фост о маре ыншираре ку каре с-а ынсамнат тризяћ Һе ањ Һе сьликујит, ку ажутарја ла Министру Һе култура Бранислав Лечић, да авут ыншираре ши ла Фестивалу Һе музика Влахилор „Гергина“ 2014.

Сьликуриљи луј сйнт ын мулђе галериј ын туатя Европа- ын Гермањије, Аустрије, Холандије, Италије, Шведска, Швјјцјарије ши ын алђе дйржевурј. Јестя уну Һин фундатуорј Һе асоцијација „Крајински круг“, да сьликуриљи луј ынфрумуошазя мулђе карциј ши публикациј. А факут ун пројекат интернационал „Сьликари Һин Балкан“ ын Брегенц ын Аустрије.

Мошу Сава Билбја Һин Кобишњица

Сьликуриљи лу Стајк сйнт куноскуће пје богација Һе фярбурј ши пј-о симболика цяпана, ши пј- аша Һева јестя мулт куноскут. Сьликуриљи луј Һе миня ын гйндурј мулђе ши адйнћ.

КритиҺери а спус ка Гуня алу Стајку а купринс мулђе фјелурј Һе сьликујит, ши Һ-аша Һева је куноскут. Јел а ймпярицйт сьликуриљи луј ын мулђе циклусурј „Нума ынђири аре арпиј“, „Пје лумја ајлалтя“ „О алтя времје“, „Сфйнту пакату- ку Адам ши Ева“, „Урјату-урјала ын кап“, „Пуорциљи времји“... Туаће сьликуриљи лу Стајк аре „штямбуљу луј.“

„Стајк кум а ймпреунат лумја, ку жуавињиљи, јербуриљи, часурљи, фрумуошецуриљи лъ-адунат тот ла ун лок, ш-аша а факут сьликуриљи луј, каре н-а путут ся рямйндя Һе непривиђе. Сьликуриљи луј ну пјерђе снага ку времја – Стајк је йнтотђеуна аҺија.“ Је скрис интрун каталуог Һи ла ынширарја а луј.

Сьликару каре ку сьликуриљи луј а фост куноскут ши Һе лумје ши Һе критика, Гуня алу Стајку, ку марјеције а спус йнтотђеуна ка јестя Влах. Сьликуриљи луј а ласат ун штямбуль ын Сърбија ши ын Европя.

АБЕТУРЉИ ВЛАХИЛОР - ОБИЧАЈИ ВЛАХА

Др. Сци мед. Петар Пауновић:

Повјеснија лу Думњезау - Прича Господња

А фост ун уом маре,
А луат топуору ал маре пје спинаре,
А плекат ла бранишћа маре,
Сја таје ун лемњ маре,
Сја факја о касја маре ку фаца ла ваље,
Ку ноуо уш,
Ку ноуо ферешће,
Ку ноуо ушица,
Ку ноуо ферешћуаре,
Аколо с-адунат туоц чобанаш,
Аколо с-адунат туоц поркараш.
Аколо кинд вења Мајка Пречеста,
Пин топуарја болбораће,
Пин куциће сјнђераће,
Ши ђин гура кам вуорбја:
„Ац фи вазут ун фију ал мјеу, ал Думњезау,
Тутору ал мјеу?“
„Ној ну л-ам вазут,
Ши сја-л фи вазут,
Ну л-ам кунуоскут!“
„Љезње йл кунуошћ:
Калу луј његру пинћинат,
Йн мйна дирјаптя маргаритар,
Да јел је ймбракат ђин кап пана йм поминт,
Пушкулица луј тућећал же сара,
Сјабиуара луј сфулђерал же вара“.
„Да ту сја ће дућ, ла Сфјнта Мајка Мјеркурја,
Ка ја пе јел о фи вазут“.

Сфйнта Мајка Прећеста Һ-ауза,
Ја аљерга,
Пин топуарӑ болбораће,
Пин куцийће сйнђераће,
Пићуарљи йш тӑја,
Сйнђилиљи кура,
Апиљи роша,
Фрунза йм пуом йнвјерза,
Грйу крешћа,
Ши ја аколо кйнд ажунђа,
Ши ла пуорцийљи здронкӑња,
Ши ла ушиљи баћа,
Ши Һин гура стрига:
„Сфйнта Мајкӑ Мјеркурја,
Јеу сйнт Сфйнта Мајка Прећеста,
Свйнта Мајка Мјеркурја, афар кӑ јеша,
Ши спуња: „Јеу ам дуој кйӑ болђиј,
Друму Һе л-ош да,
Те Һе принђе, Һе спӑрђа!“
„Сфйнта мајкӑ Мјеркурја,
Ам веӑит сӑ Һе йнтрјѐб,
Те фију ал мјеу, Думӑезӑу,
Тутору ал мјеу“
„Јеу ну л-ам вӑзут,
Ши сӑ фи-л вӑзут,
Ну л-ам фи кунускут.“
„Љезње је Һе кунускут,
Калу луј ӑегру пинћинат,
Ла мйна дирјаптӑ мӑргӑритар,
Да јел је ймбрӑкат Һин кап пӑнӑ йм помйнт,
Пушкуљица луј туӑећӑл Һе сара,
Сӑбиуара луј сфулђӑрӑл Һе вара.“

„Да ту сә һе дуһ, ла Сфйнта Мајка Виһерја,
Ка ја л-о фи вәзут“.
Сфйнта Мајка Преһеста һ-ауза,
Ја аһерга,
Пин топуарә болбораһе,
Пин куцийһе сйнһераһе,
Пичуарљи йш тәја,
Сйнһиљи кура,
Апиљи роша,
Фрунза йм пуом йнвјерза,
Грйу крешһа,
Ши ја аколо кйнд ажунһа,
Ши ла пуорциљи здупәја,
Ши ла ушиљи баһа.
Свйнта Мајка Виһерја һ-ауза,
Афар јеша,
Ши һин гурә аша зйча:
„Каре јеш ту?
Ту, здупәј ла пуорциљи мјеле, ла ушиљи меље!
Кә јеу ам дуој кйнь болһиј,
Друму һе л-ош да,
Те һе принһе, һе спарһе!“
„Сфйнта Мајка Виһерја,
Јеу сйнт Сфйнта Мајка Преһеста,
Ам веһит сә һе йнтрјеб,
Те фију ал мјеу, Думһезәу,
Тутору ал мјеу“
„Јеу ну л-ам вәзут,
Ши сә фи-л вәзут,
Ну л-ам фи кунуоскут“.
„Лезње је һе кунуоскут,
Калу луј һегру пинһинат,

Ла мйна дирјаптă мърғаритар,
Да јел је инбрăкат њин кап пăнă йм помйнт,
Пушкулица луј туѳећăл ње сарă,
Сăбиуара луј сфулђăрăл ње варă“.
„Да ту сă ѳе дућ, ла Сфйнта Мајка Думињека,
Кă ја л-о фи вăзут.“
Свйнта мајка Прећеста кйнд ауза,
Ја аљерга,
Пин топуарă болбораће,
Пин куцйће сйнђераће,
Пичуарљи йш тăја,
Сйнђиљи кура,
Апиљи роша,
Фрунза йм пуом йнвјерза,
Грйу крешћа,
Ши ја аколо кйнд ажунђа,
Ши ла пуорцйљи здронкăња,
Ши ла ушиљи бăћа,
Сфйнта Мајка Думињека њ-ауза,
Афар јеша,
Ши њин гурă аша зйча;
„Каре јешћ ту ла пуорцйљи мјелје?
Ла ушиљи меље,
Јеу ам дуој кйњ болђйј,
Друму ње љ-ош да,
Ће ѳе принђе, ѳе спърђа!“
„Сфйнта мајкă Думињека,
Јеу сйнт Свйнта Мајка Прећеста.“.
„Шез!“
„Н-ам вењит сă шед,
Ам вењит сă ѳе йнтрјеб,
Ће фију ал мјеу, Думњезăу,

Тутору ал мјеу“.
„Јеу ну л-ам вазут,
Ши сѧ-л фи вазут,
Ну л-ам фи кунуоскут.“
„Љезње је ђе кунуоскут:
Калу луј његру пинћинат,
Ла мйна дирјаптѧ мѧргѧритар,
Да јелъ је йнбрѧкат ђин кап пѧнѧ йм помйнт,
Пушкуљица луј туњаћѧл ђе сарѧ,
Сѧбиуара луј сфулђерѧл ђе варѧ“.
„Да ту сѧ ће дуч,
Ла фйнтйна лу Јордан,
Ла извуору лу Аврам,
Сѧ ће спјелъ пје фацѧ, пје брацѧ,
Пје албѧ пјељицѧ,
Пје вйрф ђе косйцѧ“.
Сфйнта Мајка Прећеста ђ-ауза,
Ја аљерга,
Пин топуарѧ болбораће,
Пин куцйће сйнђераће,
Пичуарљи йш тѧја,
Сйнђиљи кура,
Апиљи роша,
Фрунза йн пуом йнвјерза,
Грйу крешћа,
Ши ја аколо кйнд ажунђа,
Ши ла ваље сѧ ујта,
Да ла ваље, ће вјеђа,
Пје Јон, Јуон Сфйнту Јуон, нашу јеј,
Ши ђин гурѧ аша зйћа:
„Јуање, Јуање, Сфйнће Јуање – нашу мјеу!
Ло-ј фи вазут пје фију ал мјеу, пје Думњезѧу,

Тутору мјеу“.

Јуон, Свйнту Јуон, њин гурă йј спуня:

„Альаргă мăј таре!

Кă Жидови л-апринс,

Ши л-а рйндујит,

Пирој йн мйњ ши-н пичуаре ј-а бăтут,

Мăј аре ла ињимјуарă сă-ј мăј батă!“

Сфйнта Мајка Прећеста њ-ауза,

Пје фуга аљерга,

Пин топуарă болбораће,

Пин куцйће сйнђераће,

Пичуарљи йш тăја,

Сйнђиљи кура,

Апиљи роша,

Фрунза йм пуом йнвјерза,

Грйу крешћа,

Ши ја аколо кйнд ажунђа,

Ши њин гурă аша зйћа:

„Ееј, Жидовилор, стац!

Ћ-ац фăкут!?

Ће пје фију мјеу л-ац принс,

Ши л-ац рйндујит,

Пирој йн мйњ ши йн пићуаре ац бăтут,

Мăј авјец ла ињимјуарă?“

Жидови порња ши-л блăстăма:

„Кйнд кокуошу њин уалă ва збура,

Ши њин пење фифăја,

Ши пје праг ва кйнта,

Атунћ ши фију ту ва йнвија;

Кйнд пйње њин капјесерă сă ва фăћа,

Грйу вјерђе ку спик ла јел,

Кйнд вину њин сћиклă сă ва фăћа,

Бушћан вјерђе ку стругурј његри ла јел,
Агунћ ши фију тау ва йнвија!“
Мајка Прећеста кйнд ауза,
Ја суфла,
Кокуошу ђин уалă збура,
Ши ђин пење фифăја,
Ши пје праг кйнта,
Ши пје туоц Жидови арђа.
Ши пйње ђин кăпјесчерă сă фăћа,
Грйу вјерђе ку спик ла јел,
Ши вин ђин стјиклă сă фăћа,
Бушћан вјерђе ку стругурј његри ла јел,
Ши пје туоц Жидови йј кјора,
Ши туоц Жидови кăђа ши мурја.

Каре повјесћа лу Думњезăу ва шћија,
Ши ђе три орј пје ањ о спуња,
Ђе мйна дирјаптă Думњезăу, йл луа,
Ши пје пунћа дирјаптă йл трећа,
Унђе сйнт пуоми йнфлуориц,
Ши уамињи йнвесăљиц,
Да каре повјесћа лу Думњезăу н-о шћије,
Ши каре дје три орј пје ан н-о спуње,
Ђе мйна стйнгă Думњезăу йл ја,
Ши-л пуартă пје пунћа а стрймбă,
Унђе сйнт пуомји пйрљиц,
Ши уамињи йнтрисћиц!

5) У сакупљању бајалице помогао ми је болничар Медицинског центра у Неготину, Адам Траиловић.

6) Ради бољег разумевања бајалице и при преводу помогла ми је Драга Рошкић, наставница енглеског језика ТШЦ у Бору.

Прича Господња - Повјесџија алу Думњезају

Народна религија Влаха заснива се превасходно на архаичним, паганским веровањима која су се одржала у колективној свести као део дуготрајне традиције. Посебно место у народној религији заузимају обичаји везани за смрт и умирање. Култ смрти веома је развијен у влашкој традицији, а посмртни обичаји се изводе са великом пажњом и поштовањем. У оквиру ових обреда постоје бројни прописи који се односе на период пре смрти, у тренутку умирања и након смрти, али и поједине ритуалне праксе које се примењују у изузетним ситуацијама. Једна од таквих пракси јесте бајалица „Повјесџија алу Думњезају“, која има посебну улогу у случајевима када се болесна особа „мучи“, односно не може да испусти душу. Верује се да у таквим ситуацијама душа човека остаје заробљена између два света, те се приступа извођењу ове бајалице ради олакшавања смрти.

Бајалица се изводи у кући особе која је на самрти, у присуству породице. Припрема се посуда са водом у коју се ставља со и босиљак, а поред ње упали се свећа. Казивач бајалице долази у кућу и изговара речи „Повјесџије алу Думњезају“, посвећујући их тој особи. Према народном веровању, исход ритуала зависи од начина на који је бајалица изречена. Ако бајалица „не тече“, односно није изведена у континуираном говору, то се тумачи као знак да ће болесник ускоро преминути – на пример, ако казивач погрешити три пута, самртник ће преминути у року од три дана. Међутим, ако бајалица буде изговорена без иједне грешке, сматра се да ће се болесна особа опоравити и избећи смрт.

Иако ови обичаји имају дубоке корене у паганским веровањима, у њима је јасно препознатљив снажан утицај хришћанства, нарочито у симболичком и тематском слоју. Бајалица „Повјесџија алу Думњезају“ посебно одражава ову синтезу јер се, поред магијских и народних елемената, ослања на библијску причу о распећу Христовом. Та веза са хришћанском традицијом даје ритуалу додатну духовну димензију и потврђује процес постепене христјанизације народних веровања, карактеристичан за влашку религијску праксу, који је поприлично уједначен са српским народним веровањима. Влашки посмртни обичаји, као и поменута бајалица, представљају живи пример прожимања старих паганских веровања са новијим, хришћанским схватањима. Овај спој не само што сведочи о историјском континуитету народне религије, већ и о дубокој човековој потреби да разуме феномен смрти, да га духовно ублажи и интегрише у природни и метафизички поредак света.

Повјесџија алу Думњезају

Религија Влахилор ку о кређалă каре адуће ђин времуриљи аље бăтрийе ши каре је пăстратă панă ѓн зй ђе астăз ши јестă о парђе ђ-о традиције лунгă. Ѓн религија нуастă о парђе апукă ађетурљи каре сйнт лѐгађе ђе муарђе. Сйнт ађетурљи каре сйнт лѐгађе ђе времја панă ѓн муарђе, кйнд ѓј јасă суфљету ши дупă муарђе. Сă ѓнтймплă вродатă кă ла уому ал ђе зађе, ну пуађе сă-ј јасă суфљету нума сă кинује. Атунђ ај ђин касă адуће пј-о мујерје каре шђије сă ђескйнђе, ђескйнђеку *Повјесџија алу Думњезају*. Сă крјеђе кă атунђа, суфљету уомулуј је роб ѓнтра лумја-ста ши лумја ајлалтă, ши сă крјеђе кă ку ђескйнђеку ѓј јасă суфљету мај ушор.

Тескйнђеку сă ђескйнтă ѓн касă ла ѓла каре је ла муарђе ѓнтра ај луј ђин касă. Сă спримјешђе о странкинă ку апă, ѓн каре сă пуње саре ши бусујуок, да пиљингă ја је лумйнарја апринсă. Ѓла каре ђескйнтă спунје вуорбиљи ђин ђескйнђеку *Повјесџија алу Думњезају*, ши лѐ нумјешђе л-ал ђе зађе. Сă крјеђе дакă ђескйнђеку ну-л спунје панă ѓн кăпăтйј, ор дакă грешешђе ђе три орј, атунђ ал ђе зађе муарје ђе три зйље. Да дакă ђескйнђеку ѓл спунје панă ѓн кăпăтйј фăрă грешалă, атунђ ал ђе зађе здравењешђе ши скапă ђи ла муарђе.

*Милан Николић, студент етнологије и антропологије на Филозофском факултету
Универзитета у Београду*

Милица Вуковић: Комплекс веровања и обичаја везаних за смрт у Источној Србији

Иако спада у природне чињенице, смрт је одувек интригирала људску рационалност. Рођење, склапања брака и смрт представљају најважније догађаје у животном циклусу сваког појединца, односно обреде прелаза које прате различити обичаји и ритуали. Због тога, у бројним религијским системима, пре свега у различитим народним религијама, комплекс веровања и обичаја везаних за смрт има нарочито важну улогу. У оквиру веровања, митова и ритуалних пракси, а у зависности од доминантних схватања датог друштва, наилазимо на различита тумачења овог феномена.¹⁾

Сходно израженој улози коју култ мртвих, односно култ предака имају у народној религији Срба, проучавање смрти и погребних ритуала издвојило се као једно од најзначајнијих подручја истраживања српске етнологије и антропологије. Ипак, нарочиту пажњу домаћих истраживача привукло је богатство и разноврсност погребних ритуала у региону Источне Србије, као и снажно веровање локалног становништва у загробни живот. Осим комплексности и егзотичности појединих елемената ритуалних радњи, у подједнакој мери импресионирали су и упорност њиховог одржавања упркос друштвено-економским и политичким променама након II светског рата. Комплекс погребних обичаја нису озбиљније нарушиле ни миграције становништва у земље западне Европе, које су значајно утицале на остале сфере живота овог дела Србије. На тај начин се, скоро нетакнут, до уласка у нови век одржао целокупни традиционални погребни комплекс са компликованим системом помана.

Иако је у овом крају Србије мртвима одувек поклањана неуобичајено велика пажња, важно је истаћи да су током истраживања уочене знатне разлике у посмртним обичајима појединих области, односно код њихових становника. Ова разлика није изражена само између влашког и српског становништва, већ и код припадника исте етничке заједнице у различитим селима. Специфичан танатолошки микс резултат је преплитања српских и влашких обичаја у овом подручју. Баш као и код српског становништва, у култу мртвих код Влаха доминира веровање да преминули настављају свој живот на оном свету са потребама и навикама које су имали и за живота, али контакт са душама преминулих Власи ипак доживљава на директнији начин, па су тако погребни ритуали и обичаји Влаха развијенији и богатији, са доста архаичних црта. Обичаји Влаха представљају комбинацију старијих предхришћанских традиција народа који су живели на тлу Источне Србије, као и хришћанства које, како се дуго сматрало, у овим крајевима никада до краја није прихваћено.

У жељи да покојнику обезбеде све што му је потребно у „оноземаљском животу“, пре преласка у рај, заједница (родбина и пријатељи преминулог) практикује велики број различитих обреда. Ови обреди представљају обавезу коју чланови породице извршавају према преминулом, а веровало се да душа умрлог неће имати спокоја уколико се они не обаве. Ти поступци уједно представљају начин комуникације са умрлим и изражавања поштовања – али и начин превазилажења стања туге, шока и губитка, које је настало смрћу члана заједнице. Имајући виду да се у овом делу Србије одвајкада сматрало да је добро да човек буде припремљен за смрт, није било неуобичајено да појединци сами себи подигну гробницу или одрже помен за живота (сарандар), уколико су били без наследника или нису били потпуно сигурни да ће се они побринути за њихову душу на прави начин. За смрт је ваљало примпремити и посебно, ново одело. Сматрало се пожељним да самртник испусти душу у том оделу, већ окупан и припремљен за своје путовање на „онај свет“.

Одувек се посебна пажња обраћала на то и да неко не умре без свеће. Широко је распрострањено мишљење да је то велика несрећа за преминулог, јер ће на „другом свету“ остати у мраку, одвојен од осталих душа. Из тог разлога, постоје бројни ритуали којима се накнадно шаље

1) Слободан Зечевић, Култ мртвих код Срба (Београд: Службени гласник, 2007), 7

светлост унесрећеној души покојника. За такве појединце се, између осталог, у неким крајевима Источне Србије израђује и велика рајска свећа (луминула рајулај) која се израђује од три, пет, седам или девет свећа. Рајска свећа се користи и касније, током свих великих празника – док се потпуно не потроши. Такође, постоји и веровање по коме неки други покојник може понети свећу за оног који је умро без свеће, па због тога његова душа лута у мраку. Зато се следећем по реду преминулом пале две свеће, да би једну понео за несрећника који је у мраку.

Смрт се у кући оглашава нарицањем и за то је најчешће задужена нека старија жена из породице или најближе родбине. Уобичајено је да покојник двадесет и четири сата лежи у кући и да се за то време не оставља сам, већ да је у просторији увек присутан неко од родбине и пријатеља. Иако су данас реткост, важан део погребних ритуала су некада представљале и заштитне радње против вампирења. Веровало се да су душе покојника, чак и оне најбоље, осетљиве и нервозне, те да их туга за изгубљеним животом чини завидљивим, пакосним и осветљубивим. Обично се вампирење спречавало забадањем игле или гловог трна у руку/стомак преминулог, или у јастучић који се у ковчегу постављао испод покојникове главе. Из истог разлога, изричито се пазило да мачка у кући не прескочи преко покојника, као и да се преко њега ништа не додаје.

Да би укућани имали мира, било је уобичајено да се у сандук стави мало хране и бочице са ракијом, уљем и водом, нешто од покојникове одеће, новца или других ствари – како би му се нашле на „оном свету“. Данас се најчешће од предмета остављају чешаљ, марамница, новац и ћебе. Током времена се такође изгубила пракса да се у сандук стави глава закланог петла како би се спречило умирање следећег, трећег члана породице, ако би у кући за кратко време умрло двоје људи. С друге стране, у многим местима Источне Србије задржао се обичај да сви присутни приликом последњег испраћаја покојника добију дар у виду пешкира (мушкарци) и марама (жене). Такође, задржао се и обичај да се приликом изношења ковчега из куће укућани ухвате за њега на кућном прагу и кажу: „Ми вучемо тебе, немој ти нас!“

На сам дан сахране раније је постојао обичај кићења дрвета шљиве, да би се током времена овај обичај практиковао само када премине неко млад. Наричањем испред куће, смрт младића или девојке огласила би мајка или нека блиска рођака. На ову заповест скупиле би се девојке из села и започеле са кићењем дрвета шљиве, коју су рођаци преминуле особе ископали из земље са кореном. Ако је преминуо младић, девојке би китиле шљиву цвећем, вуном, разнобојним хартијама, а ако је у питању девојка, шљива би се додатно китила и невестинском спремом. Приликом кићења певале би се одређене песме. Певало би се и када крене спровод. Напред би ишао један од младића, носећи окићену шљиву и упоредо са њим други младић, носећи крстачу, а за њима још један с житом. За њима су у поворци, у два реда, ишле девојке певајући, потом свештеник, а на крају кола са преминулим и сељани. Окићена шљива се садила на гробу, изнад главе покојника. При самом сахрањивању такође се певало, а посебно су дирљиве речи следеће песме која је пратила укуп, забележене на терену у Неготинској Крајини:

„Јаој, сунце зађе, мрак по пољу паде,

Леле, Јово, мрак по пољу паде,

Јаој, сви се људи у село збирају,

Леле, Јово, у село збирају,

Јаој, тебе нема у село да дођеш,

Леле, Јово, у село да дођеш,

Јаој, млада ти је зелена травица,

Леле, Јово, зелена травица,

Јаој, мајка ти је та црна земљица,

Леле, Јово, та црна земљица,

Јаој, отац ти је крст што је код главе,

Леле, Јово, крст што је код главе.“²⁾

Други, типично влашки погребни обичај, практикован у случају смрти младе особе, изазвао је велике контроверзе у домаћој јавности. Реч је о обичају „црна свадба“, који је у једној домаћој серији из 2021. године неутемљено приказан као ритуал који се изводи ноћу, уз присуство врачаре, као ритуалног функционера. У стварности, црна свадба, мртвачка или последња свадба - како се у литератури још назива, представља заправо обред фиктивног венчања прерано умрле девојке или младића за живу особу, која је добровољно прихватила ову улогу. Овај обичај има основу у култу мртвих и ослања се на неколико различитих веровања. Најпре, преминули настављају живот на другом свету у оним годинама и статусу у којима их је смрт затекла, а брачна веза склопљена у животу наставља се и након смрти, у вечности.

У влашкој заједници овог дела Србије постојало је опште мишљење да је грех, односно велика несрећа ако се на другом свету остане без супружника. Односно, да ће преминули поједници који нису стигли да ступе у брак, свој загробни живот провести осуђени на самоћу и тугу. Из тог разлога прибегавало се мртвачким, односно црним свадбама, те су сахране обављане уз свадбене елементе или су се обављале тако да што више личе на свадбени одбред. Умрли су сахрањивањи у свадбеној одећи, учесницима су дељени поклони, а реквизити који су се користили у поворци су такође били свадбени. За време погребачког свирања и певања, а понекад чак и пуцало – баш као на правим свадбама. Сам обичај је веома стар, односно потиче из давнина. У различитим облицима је забележен и познат код већине европских народа, укључујући Словене. У Србији је, у мање или више развијеном облику, овај обичај је осим у Тимочној Крајини и Хомољу, забележен и у Срему, ваљевском и ресавском крају.

Без обзира на године и брачни статус умрлог, на гробу се ковчег отвара по последњи пут, како би се породица опростила са покојником, након чега се покрива покровом и дарује новцем који се баца у раку. И данас је уобичајено да свако баца мало земље у раку, а када се полази с гробља треба, леђима окренутим гробу, треба бацити мало земље иза себе. Поред тога, на гробљу се узима кувано жито и вино (пошто се претходно пролије мало вина по хумки), али и остала пића, слатко са водом, колачи, ситна пецива, а негде и хлеб.

У Источној Србији брига и пажња према покојнику не престају ни након сахране, па је тако један од најзначајнијих аспеката погребних обичаја систем помана. Већ у прву суботу након погребачког свирања (а код становника неких влашких села већ након прва 3 дана) приређује се помен, тј. помана, само једна у низу које ће бити припремане током наредних седам или девет година. Свака помана, од којих је можда најзначајнија четрдесетодневна, има свој посебан значај и ритуалне елементе. Због увреженог мишљења да на другом свету“ владају жеђ, глад, тама, хладноћа и оскудица у свему, помане су одувек схватане за насушну потребу, чији би изостанак имао тешке последице по душу преминулог.

2) Живојин Станковић, Сахрањивање у Крајини, Развитак број 4-5 (Зајечар: Новинска установа „Тимок“, 1965), 67-69

Свакој помани до годину дана претходило би такозвано „пуштање воде“. То се обављало на различите начине, са пуно локалних варијанти, али се срж обичаја сводила на разношење воде по кућама и изливање воде на реци – за душу покојника. За сваку поману спремали су се култни хлебови (иако се данас све чешће прибегава куповним варијантама), као и велика трпеза са јелом на којој је морало бити доста цвећа. Улога цвећа у култу мртвих овог краја Србије је неоспорна и цвеће је заступљено у свим приликама, у коме су живи (били) у контакту са својим преминулим.

Када је реч о редовним поманама, од дана сахране редослед је тачно утврђено: најпре у прву суботу – као што је поменуто, затим на шест недеља, односно четрдесет дана, на пола године и годину дана. Годишње помане се обележавају укупно седам или девет година од смрти. Ипак, можда је најзначајнија помана - помана за четрдесет дана, када се припремају и специјални колачићи за душу и пали велики број свећа, које све време горе на трпези. Управо се са трпезе „дели за душу“. Најпре би сва припремљена јела била изнета и софра би се окадила три пута, што је по народном веровању спречавало ђаволе да присуствују гозби. Након кађења, сви присутни би се уз речи „Бог да прости“ за тренутак ухватили за ивицу стола. Ово је веома стар поступак, за који се веровало да представља тренутак упостављања контакта са мртвима. Поред хране и пића, том приликом би се покојнику намењивале и друге ствари за које се сматра да могу бити потребне на „оном свету“, попут одеће, намештаја и покућства, док се деци намењује млеко, бомбоне, играчке и слично. Дакле, водило се рачуна о посебним потребама сваког преминулог појединца, баш као што је то и данас случај у многим местима Источне Србије.

Занимљив је податак из етнолошке литературе да је у прошлости постојао обичај и да се за трпезу доведе животиња која се поклањала души покојника. Тако се у Врбици и Кључу некада до трпезе доводио во са окићеним роговима, а постоји анегдота да је наш чувени етнолог Слободан Зечевић дошао до податка да су на једну поману у Радујевцу довели коња са упаљеним свећицама на глави.

Поред набројаних уобичајених помана, постоји и једна посебна помана, која није везана за неки рок и може се дати било кад, па чак и 20-30 година након нечије смрти. Како је својевремено уочио историчар Сава Јанковић, она представља неку врсту „интервенције“, моћнију од свих других, а у корист душе умрлог. У питању је помана алба или „бела помана“, позната још и као помана скумпа („скупа помана“) или помана рајулуј, односно „рајска помна“. Ова помана се сматрала знаком навеће пажње према покојнику. Због тога се она поставља само једном, за једног покојника и за њу се не жале никаква материјална средства. На њој је све апсолутно бело и посебно свечано, од хране, до декорације трпезе и цвећа – и отуд име помана алба. По правилу, „бела помана“ се поставља о Духовима, у један од три дана тог празника. За „белу поману“ је везан читав низ култних радњи и обичаја. Поред изливања воде, пале се 44 беле свеће, намењује се бела одећа и постеља, као и обредно коло. Важно је напоменути, да као и у случају других помана, и белу поману неко може поставити самом себи за живота.³⁾

Неизоставно је и настојање да на поманама буде што више присутних – чиме се доказује њихова успешност, јер су присутни нека врста сведока да је породица заиста извршила своје обавезе према покојницима. Са појавом камера, у влашким селима се усталила и пракса снимања комплетног погребa преминулог члана породице. Видео-снимак сахране би се касније приказиво при сваком помену. Помени, односно помане би уједно били прилика да се камером сними и нови материјал, којим би се допунила већ постојећа видео-документација о испуњавању породичних обавеза према „онима на другом свету“. Поред престижа који доноси власницима и атрактивности за учеснике скупа, камера је стекла уогу неке врсте непристрасног сведока да се помана заиста одржала. Са појавом нових технологија, фотографије и снимци сахрана и помана нашли су своје место и на друштвеним мрежама.

3) Сава Јанковић, Помана алба – Бела даћа, Развитак број 2 (Зајечар: Новинска установа „Тимок“, 1965), 91-96

Уз помане, и сваки већи празник попут Духова, Ђурђевдана, или породичне славе, представљао је, као што и даље представља прилику да се живи подсети мртвих и да им посредством намењивања на „онај свет“ пошаљу нешто што ће им причинити задовољство. Поред специјално припремљених гозби за одређене датуме, души умрлог се могло дати, односно наменити готово било шта: први од свих плодова, свеже скувана кафа, песма, коло – а у прошлости чак и непокошена цветна ливада или пој птица.

Као што су током протеклих деценија показала бројна етнологска истраживања, феномен смрти у Источној Србији представља комплексан систем који одражава дубоко укоренење културне обрасце. Сама смрт се не посматра као тренутни догађај, већ као процес који подразумева разнолика веровања и захтева сложен систем ритуалних пракси. Иако је током времена дошло до одређених трансформација под утицајем модернизације, многи елементи традиционалних погребних обичаја су опстали – нарочито у руралним срединама – показујући изузетну животност и прилагодљивост традиције (у) новим околностима.

Милица Вуковић, дипл. етнолог-антрополог

Библиографија:

- Зечевић, Слободан. 2007. Култ мртвих код Срба. Београд: Службени гласник
Станковић, Живојин. 1965. Сахрањивање у Крајини. Развитак број 4-5. Зајечар: Новинска установа „Тимок“
Јанковић, Сава. 1965. Помана алба – Бела даћа. Развитак број 2. Зајечар: Новинска установа „Тимок“

Милица Вуковић:

Кређериљи ши обичајурљи ђе муарђе ин Србија ђе Рајсарит

Мулђе лукрарј ђе лумје шћиутă ђин етнологије, ин ањи ђ-а трекут ђе муарђе ин Сјрбија ђе рајсарит, њ-аратă кă обичајурљи ђ-аша ђева инкă сă цин.

Ла муарђе ну сă привјешће ка ла о интјим-пларе, нума купринђе мулђе кређерј ши обичајурј каре требује сă сă факă. Ши дакă времја нуоуо адус о скимбаре, мулђе ађетурј ђе вродатă ђе ингруопат а рăмјинс ши ин зй ђе астăз ин сађиљи нуашће.

Сахрана Живојина Станисављевића у Кладову - Пјетрећерја

КУЈНА ВЛАХИЛОР – ВЛАШКА КУХИЊА

Јелена Бујдић – Кречковић :

Влашка кухиња важан део културног наслеђа

Жмаре – мушко јело

Гастрономско наслеђе је важан део нематеријалног културног наслеђа Европе, како је дефинисано Унесковом Конвенцијом о заштити нематеријалног културног наслеђа из 2003. године, односно то су „праксе, представљања, изражавања, знања, вештина које заједнице препознају као део свог културног наслеђа“.

Дакле, као игра, песма, народна ношња и храна је културно наслеђе једног народа које пружа заједницама осећај идентитета и континуитета јер се преноси с колена на колено.

Храна, такође, прича причу о традицији, култури, економској моћи. И данас може да буде и кључ за одрживи развој заједнице јер вредновање прехранбеног наслеђа може помоћи у стварању и очувању одрживих радних места и егзистенцијалних прихода за пољопривреднике.

Источна Србија, по много чему магичан простор, једно је од најбољих места за гастро уживања, чему доприноси и влашка кухиња. Одликује је дуга традиција породичног кувања, постојање природних намирница пуног укуса, без потребе за многобројним зачинима и појачивачима укуса.

Гастрономија бележи да су влашки традиционални рецепти економични, јела се припремају од намирница које су на дохват руке, што је потпуно у складу са принципима одрживог развоја.

Има меса, али и житарица, поврћа, млечних производа, као и самониклог биља – зеља, коприва, сремуса. Најчешће, за припрему традиционалних јела нису потребни сати стајања уз шпорет, мада има и изузетака за нека јела која се припремају у посебним приликама. Сва су, без разлике, укусна и здрава.

Једно традиционално влашко јело захтева доста времена за припрему. Жмаре (Жумијар) једно су од најстаријих, записаних влашких јела и налазе се на листи нематеријалног културног наслеђа Србије.

Ово ритуално и свакодневно јело кува се овчијег меса, празилука и кукурузног брашна. Месо се кува све док не крене да се одваја од костију, извади се, прохлади и ишчија на танка влакна, врати се у казан и наставља кување уз додавање кукурузног брашна.

Припрема жмара траје од 12 до 18 сати, а за тај посао је потребан већи број људи, те обично читава породица учествује у припреми. Припрема жмара карактеристична је за подручје Хомољских планина и сачувано је у неколико тамошњих села, а рецепт за ово аутентично јело стар је око 300 година. И данас је незаобилазно јело на свадбама у млавском крају. Служе се пре печења, а после сарме. Обично без хлеба и салате.

Каже се да је ово „мушко јело“ јер га углавном спремају мушкарци и они су обично такмичари на „Жумаријади“ које се десетак година организује у Кладурову. Укусан и добар начин да се пронесе глас о специјалитету, али и традиција пренесе на потомке и тиме очува влашко наслеђе.

Мирис и укус хране тешко је преточити у речи, а овом кратком „шетњом“ кроз влашку кухињу и старе рецепте указали смо да ови важни и неодвојиви делови духовног богатства и наслеђа једног народа, морају да се чувају и да та знања преносе наредним генерацијама.

Рецепт за аутентичне жмаре

За праве жмаре се користи искључиво овчије месо без лоја. Месо целе овце (око 70 кг) се исече на комаде и потапа у врелу воду у којој је претходно скуван празилук.

После неколико часова, када се месо раскува, процеди се и одвоји од костију. Када се прохлади, „ишчија“ се (раздвоји) на танка влакна, која се враћају у процеђену чорбу.

Након тога се постепено додаје кукурузно брашно и кува се сатима, уз често мешање, све док смеса не постане потпуно сједињена.

Специјалитет се сервира док је врућ.

Јелена Бујдић – Кречковић: Кујна Влахилор ун паршјал прјећ да мошйја културалә:

Жумјарйљи – мйнкаре бәрбацаскә

Мошйја гастрономикә је ун паршјал прјећ лу мошйја културалә њематеријалә алу Еуропа, прә кум је дефинисит ку Конвенција да фериту лу мошйја културалә њематеријалә алу УНЕСКО дйн ану ал 2003. ор јастә, а йаља ис „праксурј, презентйәцурј, грајурј ку пронуца, шһутурј, фјерњишиј, прә каре ймпреонйәриљи лә кунуоск ка ун паршјал да мошйја културалә а луор”.

Дакум, ис жуоқуриљи, кйнһишиљи шй пуорту луми, аша шй мйнкарја је мошйје културалә алу о луме, каре фаше ла ймпреонйәрј сймт да идентитет шй континуитет, кй сә страдуше дй ла брйње ла брйње.

Мйнкарја, јар аша, повйастйје поваста да традицйје, културә шй пуһјарја економикә. Шй астадз пуаће сй фије кјаје да йнкрескуту йцйнутулуј алу ймпреонарје, кй вредујиту алу мошйја да мйнкаре, пуаће сй ажуће ла факуту шй фериту лу луоқурљи лукрулуј, да шй да добйндә егзистенционалә да кйнпомункаш.

Сйрбија ла Рйсарит, прә мулће каре шје је спацйу магик, ун луок мјбун да гастро-плашјаре, да шје адуше добйндә да кујна влахилор, аре карактеристикә ку лунгә традицйје да гаһит а кас, ку букаће дйн натурә ку густ плйин, фрйдә трјабә дупа мулће һирјесатурј шй йнтарића густулуј.

Гастрономија йнсамњадзә кй рецелисурљи аље Влахилор традиционале ис ку маре економије; мйнкарја сә гаһјашће дйн букаће каре ис йндәмйнә, да шје је йн сумерњишије ку принципурљи алу йнкрескуту йнцйнут.

Ййастә карње, ма шй грйње, болбоһињ, продуктурј дйн лапће, да шй бурујйање дй прә кймп – дрйгавјеј, урдзйш, лъордә... Мәјйндатә, да гаһиту алу мйнкарја традиционалә ну је трјабә дупа шјасурј шй шјасурј статут лйнгә шпорјет, макрә ййастә, ма мјј рар, да уњиљи мйнкарј каре сә фак дй вро згуадә адйнсә. Ама, туатә мйнкарја, фрйдә разњица, је ку густ шй сйнатаће.

О мйнкаре Влахилор традиционалә катә кожја врјаме да гаһит. ЖУМЈАРЙЉИ ис о мйнкаре Влахилор мјјдймулт йнсамнатә шй је прә фуаја алу мошйја културалә њематеријалә лу Сйрбија.

Аста мйнкаре да ритуал, да шй да йн туатә дзйауа, сә гаһјашће дйн карње дй уаје, дйн праз шй дйн фаһинә дй порумб. Карња сә фјарбе пйнә ну сә даспринђе дйпрә уасә, сә скуаће шй сә даспарће дй уасә, шй кйнд сә рашјашће сә жумуље сй фије супцйре ка пйару, шй јар сә йнтуарше йн казан сй мјј фјарбә ку фаһина дй порумб ку шје сә пресарә кйће кйта местакйнд.

Гаһиту алу жумјарә цйње вро 12 – 18 шјасурј, шш да аја трјабә трйабе мулц инш. Обиһнујит гаһјеск йнкашйањи.

Жумјарйљи ис мйнкаре дйпрә мунциљи алу Омуоль, шй аста традицйје је феритә йн кйћа саће дйпрә а ййаста спацйу. Рецелису је аутентик, шй је батрйн вро 300 да ањ. Шй акума је мйнкаре каре сә фаше ла нунц прә спацйу ал прйнгә Маргу (Млауа). Сә дйа ла гуошһ йнаинћа лу карње, да дупа пиришуаре. Сә манйнкә фрйдә пйње шй фрйдә салатә.

Сә спуње кй је аста „мйнкаре бәрбацаскә”, кә, мјј ку бунә сама, о гаһјеск барбацй, да йнтруна јеј ис шй такмәц ла манифестацйје „Жумарйјада” каре сә организујйашће вро дзйаше ањ йн Кладуруоа. Ку густ шй бун фјаль сй сә дукә вјаста да аста специјалитет, ма шй сй трјакә традицйја ла урмаш, шй аша сй сә ферјаскә мошйја-ста Влахилор.

Мируосу шй густу алу мйнкаре кожја грјау пуаће сй сѧ трјакѧ йн вуорбе, ма ку аста скуртѧ „проумбларе” прйн кујна а Влахилор, шй прйн рецеписурљи д-але батрйње, ам аратат кй паршјалурљи аље мајпрјеће шй њедйспарцйће алу богацйја сфйнтѧ шй мошйја алу аста луме, трыабе сй сѧ ферјаскѧ, шй шћуту дѧ аја сй сѧ трјакѧ ла брйњиљи шје ва вењи.

Рецепису дѧ жумјаре аутентик:

Сѧ фйајдује карње дй уаје фрйдѧ сйау. Карња дѧ уаје (вро 70 дѧ кг.) сѧ пуње йн апѧ фербинће унђе с-а фјерт празу. Дупа кйћа шјасурј, кйнд сй до фјарбе карња сѧ стрйакурѧ дзама, да карња сѧ даспарће дѧ уасѧ. Кйнд сѧ рашјашће, карња сѧ жумуље шй јар сѧ йнтураше йн дзамѧ. Пйнѧ фјарбе карња сѧ пресарѧ ку фањинѧ дѧ порумб шй аша сѧ фјарбе ку шјасурљи, ђјес местакйнд. Жумјарйљи сѧ фјерб пйнѧ ну сѧ йндојеск шй пйнѧ ну сѧ йнграпшадзѧ.

Специјалитету сѧ манйнкѧ пйнѧ је фербинће.

А тйлмайшйт нје љимба Влахилор Живорад Жика алу Иван а Таљији дйн Осањица.

ФРУМУОШАЏУРЉИ ЙН СЃРБИЈА ЂЕ РЀСАРИТ

ПРИРОДНЕ ЛЕПОТЕ СЕВЕРОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

Јелена Бујдић Кречковић:

Бренд са знаком Унеска - Геопарк Ђердап

Само најбоља и најупечатљивија сведочанства историје човечанства и природе добијају епитет светске баштине Унеска. Привилегију те врсте има и Геопарк Ђердап, први такве врсте у Србији, који је у породицу Светске мреже геопаркова (UNESCO Global Geoparks) ушао јула 2020. године. Када би га представљали у најкраћим цртама, што иначе није нимало лако, можемо да кажемо да се Геопарк Ђердап простире на 1.330 квадратних километара на територији четири општине: Голубац, Мајданпек, Кладово и Неготин. Одликује га геолошко наслеђе међународног значаја препознато кроз међународна истраживања, природна и културно-историјска баштина.

Први и за сада једини геопарк у Србије може се подичити Ђердапском клисуром, великом пробојницом и најдужом клисуром у Европи коју чине четири мање клисуре и три котлине, укупне дужине преко 100 км и то је природна реткост и јединственост у Европи.

Када ходате по Геопарку Ђердап, ходате по неким од најстаријих стенских комплекса у Србији, старости преко пола милијарде година. И како објашњавају геолози, неки локалитети имају особености магматских и вулканских стена, неки су богати фосилима, а постоје локалитети који се истичу минералним богатствима. Осим импозантне Ђердапске клисуре која оставља без даха, ту су камени мостови или прерасте у кањону Вратне, око којих расте преко 400 различитих биљних врста, међу којима су ендемити или реликти који потичу још из терцијера, затим највећи природни камени мост у Србији - прераст Шупља стена, бела калцитна лепотица - Рајкова пећина и још један у низу споменика природе Геопарка Ђердап, тунелска пећина прераст у кањону Замне која је због два отвора на таваници (видели) целом дужином од 155м под дневном светлошћу.

Каскадни водопад односно бигрена акумулација Бели изворац, водопад Бледерија са језерцетом нестварно зелене боје, бројне пећине међу којима је и Ракин понор, једна од најдубљих пећина у Србији, Кањон Бољетинске реке у чијим се седиментним стенама различитих геолошких епоха може читати геолошка историја овог дела Европе, од времена када када је Ђердап био само узани мореуз између Панонског и Понтијског мора, а већи део Србије под морем, до данас, представљају тек део од 63 објекта геолошког наслеђа односно геолошко благо Геопарка Ђердап.

Геологија је одувек била у вези са људима који су бирали терене који су им на неки начин одговарали, па је разноврсност Ђердапа у геолошком и географском смислу исходила развој неколико цивилизација.

Њихови трагови први српски геопарк чине памтивеком природе и човека, почев од Лепенског Вира, Власца и рудника у Рудној Глави из далеке праисторије, преко бројних споменика из периода Римског царства као што су Трајанова табла, остаци импресивног Трајановог моста и каструм Диана, до средњевековних тврђава Голубац и Фетислам и манастира Тумане, Вратна и Света Тројица.

Урбана баштина видљива је у кладовској старој чаршији, а репрезенти индустријског наслеђа у сигналним станицама које су уређивале пловидбу у некада опасним ђердапским Казанима. Не мање значајно није богато природно наслеђе, а о његовој вредности довољно говори чињеница да половину Геопарка Ђердап чини Национални парк Ђердап, највећи у Србији.

С обзиром да је Национални парк Ђердап подручје високе разноврсности биљних и животињских врста, може се рећи да представља „врућу тачку” биодиверзитета како наше земље

тако и читавог региона. Говоримо о простору који је међународно значајано подручје за птице, за биљке, дневне лептире.

Ђердап или Гвоздена врата називају и самониклом ботаничком баштом у којој расте свака четврта биљна врста која постоји у Србији. Међу њима је 13 врста терцијарних реликата као што су копривић, орах, зеленика, руј, широколисна кострика, јоргован чији су шибљаци на стрмим кречњачким падинама природни украс Ђердапске клисуре. Овај простор настањује најмање 55 врста сисара, што чини преко половине до сада регистрованих врста сисара на простору Србије, а Ђердап је “кућа” јеленској и срнећој дивљачи, вуку, шакалу, дивокози, дивљој свињи, дивљој мачки, лисици, рису, видри, твору, слепим мишевима и другим малим и већим сисарима.

У Дунаву живи око 60 врста риба, у Ђердапу је евидентирано 270 врста птица, 13 врста водоземаца и 14 врста гмизаваца, инсекти разни – речју права природна ризница онога што трчи, лети, гмиже, хода, плива, при чему добар део овог живог света спада у заштићене и строго заштићене врсте.

Геопарк Ђердап као део породице светских геопаркова треба да повеже природу, културу и људе за добробит свих. Статус геопарка не мења подручја и не униформише их, већ у први план истиче оно што је аутентично. Дакле, то могу бити локални производи, традиционална храна, традиционални занати и вештине, презентација и промоција природне, материјалне и нематеријалне културне баштине кроз образовне и научне пројекте, манифестације и друге догађаје.

Развој туризма једна је од могућности за економски развој и побољшање квалитета живота локалног становништва. Економска добробит међутим, није једини циљ, јер заштита и унапређење животне средине, природних вредности и ресурса, заштита културног и историјског наслеђа остају трајан задатак. Јер, како објашњавају стручњаци, геопарк је јединствено, обједињено географско подручје у коме се локалитетима и пределима међународног геолошког значаја управља у складу са обједињеним концептом заштите, образовања и одрживог развоја.

Ђердапска клисура

Јелена Бујдић Кречковић:
Ун бренд нуоу њн Унеско, Геопарк Ђердап

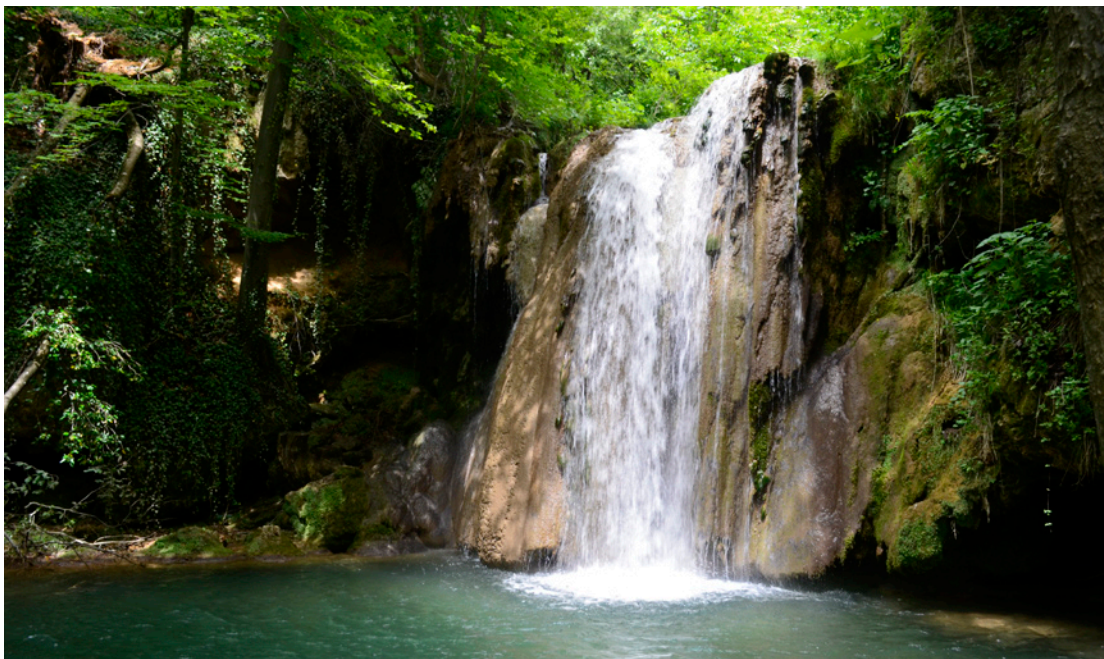
Нума ћева ће је мај бун ћин историја лумји ши ћин натура кћпћтћ лок њн Унеско. Геопарк Ђердап, ал ћ-ћнтћј ћин Сћрбијћ јестћ њн Унеско ћин ану 2020. Парку купринће 1330 ће јекћре њн патру општић: Голћмбћц, Мћјдану, Кладова ши Њгоћин.

Ал ћ-ћнтћј ши пћнћ акума нума јел је ун парк њн Сћрбијћ каре купринће писковица Ђердапулуј, а мај лунгћ њн Европа, каре јестћ њнтћлпинатћ ћин патру писковиц мај мић ши три вћгћућ, ши је лунгћ пистћ о сутћ ће киломјетћре. Астћ јестћ о натура рарћ њн Европа. Кћнд ва њнпћлимбћц пин Геопарку Ђердап, мјерћћц пје ћискћј сћи алће мај бћтрћйће њн Сћрбијћ, бћтрћйће пистћ о жумћтаће ће милијардћ ће аћ. Пингћ писковица Ђердапулуј, ће каре рћмћнз мират, аћи сћнт мулће подурј ће пјатрћ њн паћина Вракни, пингћ каре крејшће пистћ 400 ће фјелурј ће јербурј, ућиљчи крјеск нумћ аћијћј, ши поду ал мај маре њн Сћрбијћ, Сћиу гћуруос, пешћера алу Рајку, ши пешћера њн огашу Зћмћй, каре је лунгћ 155 ће мјетћре. Аић сћнт ши каскада Бели Изворац, каскада Бледћријћ ку ун лак вјерће, мулће пјешћере, ши пешћера алу Рака а мај ајдинкћ њн Сћрбијћ ши вћгћуна ла пћрћу ћин Болћећин.

Пуаће сћ сћ спунћ кћ њн парћа-ста а трћјит лумјћ ћин времјћ ла Лепенски вир, Власца ши њн окна Арнаглауа. Сћ гћсћшће ши мулће знамћнурј ћин времјћ ла Римљеаћ, Табла лу Трајан, рћмћнсћтуриљчи ла поду лу Трајан, костуолу Дијана, ћин ваку ал мижлокар костуолу Голумбћц ши Фетислам ши мћнћсћириљчи Тумане, Вракна ши Думићека Маре. О жумћтаће ла Геопарк купринће Национални парк Ђердап, ал мај маре њн Сћрбијћ.

Њн Национални парк Ђердап сћ гћсћшће мулће вћрсће ће пћсћрић, мулће јербурј ши мулц флутурј ће зй. Ђердапу јестћ о граћинћ богатћ њн каре крешће 13 вћрсће ће јербурј ши ће пуомј: урзћкуц, нук, лћиљћјак... Њн парку трћјешће ал мај пуцћн 55 вћрсће ће сугарј, ши кћприуариљчи, лупу, шакалу, капра сћрбћћикћ, пуорку сћрбћћик, мйцћ сћрбћћикћ, вулпијћ, рису, видра, гјеуору, иљчиљћку, ши мулц ћ-ај марј ши мић сугарј. Њн Дунћре трћјешће пистћ 60 ће фјелурј ће пјешћ, да њн парк с-а гћсйт 270 вћрсће ће пћсћрић, 13 вћрсће ће жуавић каре трћјеск њн апћ ши 14 вћрсће карје мјерг пје пћмћнт, мушћ, гуонћ, туот ће фуће, збуарћ, мјерће, нуатћ, шу мулће ћи јеље сћнт пћстраће.

Геопарку Ђердап трћбује сћ фије о лөгћтурћ њнтрћ натура, културћ ши лумјћ пћнтрчу о бунћтаће ће туоц.

БЛЕДЃРИЈА

Сузана Михајловић – Јовановић:

Ђин зй њн зй - Из дана у дан

24. мај 2025: Одржана „Плашинтијада“ у Рудној Глави

У Рудној Глави је одржана „Плашинтијада“, манифестација која од 2017. промовише традиционални влашки специјалитет плашину, као и културу, традицију и обичаје Влаха источне Србије. Организатор манифестације на којој су уручене награде за најаутентичнији штанд, најлепшу такмичарку и најлепшег такмичара у припреми плашинти је Удружење жена „Вредне Влајне“, уз подршку Месне заједнице Рудна Глава и општине Мајданпек.

Такмичари су се надметали у више дисциплина: најбоља традиционална плашинта, најбоља плашинта по слободном избору, такмичење у брзом једењу плашинти, трчање са плашинтом у устима у пару и влашка слагалица.

У културно-уметничком програму ове манифестације, познате и као Светско првенство у прављењу плашинти, наступили су фолклорни ансамбли из Рудне Главе, Црнајке, Тополнице, Горњана и Мајданпека.

31. мај 2025: „Хомољски мотиви“ у Кучеву

Овогодишњу, 57. Смотру народног стваралаштва „Хомољски мотиви“, једну од најстаријих и најзначајнијих манифестација културне баштине источне Србије, својим наступима увеличали су и чланови Етно групе “Тергина” из Неготина, као и чувари народне традиције АКУД “Флоричика” из Јабуковца.

“Тергина” се на овој манифестацији културне баштине источне Србије представила сплетом влашких песама: “Тергинă, Тергинă”, “М-а фăкут мума фрумуасă” и “Флуорићикă, флуорј мăрунће”.

Чланови АКУД “Флоричика” из Јабуковца извели су сплет влашких кола из свог села. Вокални солиста Чеда Негоицић отпевао је песму „Ај, мјндруцо ла думбравă“. „Душановачким колом“ представио се на фрули и Војислав Бађикић.

„Хомољске мотиве“ организује Центар за културу „Драган Кеџман“ уз подршку Туристичке организације Кучево, а покровитељи су Министарство културе и Општина Кучево.

15. јун 2025: „Црноречје у песми и игри“ у Бољевцу

У Бољевцу је одржан 54. Фестивал народног стваралаштва „Црноречје у песми и игри“. На овој смотри општину Неготин представљали су КУД “Чучук Стана” из Сикола и Етно група “Тергина” из Неготина која је засијала сплетом влашких песама, у извођењу шест женских гласова, фруле и хармонике.

Наступ у порти Храма Светог пророка Илије одушевио је бројну публику, која је уживала и у такмичењу фрулаша источне Србије. Општину Неготин су на овом такмичењу, које најбоље квалификује за Сабор фрулаша у Прислоници код Чачка представљали Градимир Стаменковић у категорији фрулаша са музичком пратњом и Војислав Бађикић у категорији изворног музицирања, који се и квалификовао за Сабор у Прислоници.

Прву награду у категорији савременог музицирања освојио је Немања Павловић из Шарбановца код Бора, а у категорији изворног музицирања Урош Милановић из Илина код Бољевца.

20. јун 2025: Промовисан други број часописа „Влашка реч“

У просторијама Фондације Еликсир промовисан је други број часописа за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха „Вуорба Влахилор – Влашка реч“.

Након промоције првог броја часописа „Вуорба Влахилор – Влашка реч“, тим сарадника окупљеног око мисије чувања влашког језика, обичаја, културе припремио је садржајно богат други број, који је финансијски подржало Министарство информисања и телекомуникације Републике Србије, у издању Удружења „Гергина“ и подршку Националног савета Влаха.

Представљање другог броја „Вуорба Влахилор – Влашка реч“ у просторијама Фондације Еликсир отворила је Етно група „Гергина“ чији је наступ, на хармоници пратио Јован Миљковић. Својим наступом промоцију су обогатили Војислав Бађикић на фрули, као и Марица и Тома Савић извођењем једне од традиционалних влашких балада.

„Велика нам је част и задовољство што смо вечерас у прилици да вам представимо други број часописа „Вуорба Влахилор – Влашка реч“ који је окупио једну сјајну екипу сарадника. Часопис садржи текстове који се баве историјом Влаха, влашким језиком у источној Србији, али промовише и ствараоце на влашком језику који на овај начин чувају језик. Када смо почињали причу о неопходности постојања часописа веровали смо да одмах имамо материјала за два часописа, сада, захваљујући уређивачком одбору али и сјајним сарадницима већ знамо да ће и наредна два броја бити испуњена занимљивим текстовима који ће бити драгоцени за неке будуће истраживаче и хроничаре, као и промоцију језика којим се говори у источним деловима Србије“, рекао је прим. др мед. Синиша Челојевић, главни и одговорни уредник часописа „Вуорба Влахилор – Влашка реч“.

Колико је важно чувати језик, као идентитет једног народа показује и напор Националног савета Влаха који већ годинама упорно ради на стандардизацији језика, штампању граматике и увођење влашког језика у школе. Промоција часописа била је прилика да се и на ову тему разговара с обзиром да су текстови штампани двојезично.

„Имамо добре вести. Очекујемо веома брзо штампање граматике влашког језика иза које стоји Министарство просвете и то је био један од приоритета Националног савета Влаха. Удружење „Гергина“ које је окупило заиста добру екипу искусних људи и сарадника издавањем часописа „Вуорба Влахилор – Влашка реч“ ради заиста добру ствар, чува језик, обичаје, мотивише ствараоце. Честитке на другом броју и чекамо нова издања“, истакао је Новица Јаношевић, председник Националног Савета Влаха Републике Србије.

Публика је на промоцији, која је одржана у петак 20. јуна била у прилици да чује песме предавача изборног предмета “Влашки говор са елементима националне културе”, учитељица Снежане Гутић из Прахова и мр Даниеле Пејчић из Кобишнице.

Најновији број доноси и нову рубрику под називом „Знаменити Власи“ и причу о Божидару Јануцићу из пера Јованке Стефановић Станојевић, која је настала поводом једног века од рођења овог виртуоза на виолини.

Са природним лепотама нашег краја, кроз своју причу о Мокрањским стенама упознаје нас Данило Петровић, професор биологије а објективом против заборав на свој начин бори се Предраг Трокичић, који за своје фотографије каже да „сведоче о слави некадашње Неготинске крајине која полако тоне у заборав“.

Други број часописа „Вуорба Влахилор – Влашка реч“ доноси и пресек овогодишњег 16. Интернационалног фестивала влашке музике и манифестације 7. „Дани Гергине“.

17. јул 2025: Етно фестивал у Кладову

У Кладову је, у организацији Туристичке организације општине Кладово и под покровитељством локалне самоуправе, овог лета одржан 19. Етно фестивал, манифестација која годинама негује и промовише традиционалне вредности и културу овог краја.

Прво вече фестивала отворили су својим наступима фолклорни ансамбл „Кладница“ из Бугарске и Етно група „Гергина“ из Неготина, која је препознатљива по очувању влашке музичке традиције и аутентичном извођењу старих изворних песама. Музички идентитет Влаха из источне Србије дочарао је својим концертном и познати кладовски музичар, саксофониста Живојин Жива Динуловић, добитник Годишње награде Општине Кладово за очување музичке традиције.

На 19. Етно фестивалу наступили су и фолклорни ансамбли “Корени” из Зајечара и АКУД “Полет” из Кладова.

27. јул 2025: „Жумаријада“ у Кладурову

Село Кладурово код Петровца на Млави било је домаћин 15. „Жумаријаде“, једне од најомиљенијих летњих манифестација у овом крају, у оквиру програма „Кладуровско лето 2025“.

Манифестација је окупила бројне учеснике и посетиоце из региона, промовишући домаћу радиност, гастрономију и фолклорно наслеђе. Програм је почео рано ујутру, од 6 часова, кувањем традиционалног јела „жумјере“, по коме је манифестација и добила име.

Организатори Жумаријаде били су Општина Петровац на Млави, Месна заједница Кладурово, Удружење жена „Златне руке“ и КУД „Извор младости“, уз подршку Туристичке организације и Културно-просветног центра Петровца на Млави.

18. август 2025: Власи у Србији од сада имају грб и заставу

Национални савет Влаха усвојио је у Пожаревцу предлог графичких решења заставе и грба ове националне мањине, чиме Власи први пут добијају своја званична симболичка обележја.

„Реч је о усклађивању са Законом о саветима националних мањина. Ови симболи нису знаци државности, већ институције. Они нам помажу да јачамо идентитет Влаха у Србији“, рекао је председник Савета Новица Јаношевић– Националног савета Влаха.

Застава има четири хоризонталне боје – црвену, плаву, златножуту и белу – са централним белим кругом који симболизује сунце, испод кога су две планине источне Србије и линија која повезује традицију и будућност. Црвена, плава и бела представљају припадност Србији, а златножута духовно богатство и исток земље.

Грб је у облику плавог штита са белим двоглавим орлом, симболом снаге и јединства традиције и савремености. На његовим грудима налази се мањи штит са сунцем изнад зелених планина – симболом живота, наде и трајности влашког идентитета.

„Ови симболи представљају достојанство, постојаност и историјску присутност Влаха у Србији“, поручио је Јаношевић.

14. септембар 2025: Фолклор и традиција оживели у Мокрању на програму „Нити традиције“

Мокрању, селу порекла породице Стојановић, по којем се родоначелник српске музике Стеван Стојановић назвао Мокрањцем, већ годинама у походе долазе уметници, знатижељна публика и љубитељи традиције.

Програм „Нити традиције“, део фестивала „Мокрањчеви дани“, посвећен је очувању народних обичаја, музике, игре и ношње, који посетиоцима пружа увид у богату културну баштину не само овог краја већ и Србије у целини. Тако је било и сада.

У порти Цркве Свете Тројице у Мокрању, програм “Нити традиције” отпочео је промоцијом аудио грађе проф. др Димитрија О. Големовића, етномузиколога и композитора „Влашка традиционална музика – Певање 1“, издање Удружења за очување традиције, језика, културе, обичаја и идентитета Влаха “Тергина”.

“За мене је Мокрање метафора онога што је Мокрањац и оно што је Неготинска крајина”, каже проф. др Димитрије Големовић.

Аудио компакт-диск влашког традиционалног народног певања садржи избор од 24 нумере, потекле из колекције Големовићевог аудио материјала. Део је његовог теренског истраживања, чији је резултат и књига “Власи: Традиционална народна музика”, такође у издању Удружења “Тергина”. Његову богату каријеру је представила др Александра Паладин, музиколог, а музички су овај програм обојиле Етно група “Тергина” уз пратњу на хармоници Јовице Миљковића.

“Оно што је најважније је да ћу део своје грађе која се односи на овај део Србије, са североисточном Србијом, даривати Дому културе “Стеван Мокрањац” да се сачува и да се временом, како се покаже потреба, обради и опет објави у неком издању. Етно група “Тергина” извела је две песме са овог компакт диска и пријатно ме изненадила “Перином” и ја сам видео да ове песме опет могу да буду живе”, додаје Големовић.

На вредност очувања културног идентитета подсетили су чланови културно уметничких друштава „Мокрањац“ из Мокрања и „Абрашевић“ из Краљева. Мокрањци су поново били сјајни домаћини и присутне одушевили традиционалним качамаком и сиром, куваним кукурузом, мекицама...

“Кад престане стварност почиње магија и ја се управо тако осећам и налазим у оваквом амбијенту. Што се овог програма тиче, ако ћемо право да говоримо, овде је све почело, у Мокрању, одакле потичу Мокрањчеви преци. Он јесте рођен у Неготину, али су му корени овде”, рекао је наш прослављени оперски певач, Жељко Лучић, селектор “Мокрањчевих дана”.

24. септембар 2025: Отворена изложба „Срма, свила и кадифа“ Милана Николића

У Музеју Хајдук Вељка отворена је изложба „Срма, свила и кадифа“ – Женски свечани хаљетци занатске терзијске израде у одевању влашког становништва“ аутора Милана Николића, студента етнологије и антропологије на београдском Филозофског факултету и колекционара народне ношње из Кобишнице.

Изложба представља избор свечаних женских хаљетака, јелека, либада и памуклија из приватне збирке овог врсног колекционара и познаваоца традиционалне културе источне Србије, који већ осам година са посвећеношћу чува и истражује наслеђе народног одевања у Неготинској крајини.

„Хаљетци су део занатске, а не домаће радиности, и представљали су престижан и скуп начин одевања по узору на грађански стил“, објашњава Николић.

Занатска терзијска израда у Неготину посебно је процветала у 19. веку, када су мајстори терзије кројили одећу од свиле, кадифе и срме, материјала који су симболизовали углед и економску моћ.

Сваки изложени предмет кројен је с прецизношћу и украшен ручним везом и флоралним мотивима карактеристичним за овај крај. Посебну пажњу привлаче памуклије – горњи делови одеће прошивени чешљаним памуком, јединствене по техници израде.

„Изложба показује богатство народног уметничког израза, лепоту орнаментике непознатих занатлија и културно наслеђе влашке заједнице, која је вековима чувала своју традицију кроз ткање, вез и одевање“, истиче Милан Николић, који је 2023. у оквиру „Дана Гергине“ приредио изложбу „Прегача кроз време“, а 2024. године, такође на „Данима Гергине“ изложбу „„Камаша Влахилор – Влашка кошуља“.

Милан Николић

9. октобар 2025: Признање раду влашке заједнице

На седници Координације националних савета националних мањина, одржаној у Палати Србија, извршена је примопредаја дужности између досадашње председнице Јасне Војнић и заменице Сузане Кујунџић.

За новог заменика председника изабран је Новица Јаношевић, председник Националног савета Влаха, који ће наредне године, по систему ротације, преузети функцију председника.

„Овај једногласан избор пре свега је признање раду Националног савета влашке националне мањине и целокупној нашој заједници“, поручио је Јаношевић, нагласивши и одличну сарадњу са осталим националним саветима.

Мандат председавајућег Координације траје годину дана, након чега дужност преузима његов заменик, а бира се нов заменик председника. Координација има задатак да усклађује и подржава рад свих националних савета, као и да заступа њихове заједничке ставове пред министарствима и Владом Србије.

Према последњем попису, припадници националних мањина чине око 20 одсто становништва Србије.

31. октобар 2025: Фестивал влашке изворне песме у Бору

Фестивал влашке изворне песме у свом 21. издању окупио је у организацији Установе „Центар за културу града Бора“ 17 такмичара. Такмичари из Србије и Румуније су се надметали у две категорије: соло песма без музичке пратње и соло песма са музичком пратњом.

Стручни жири у саставу Светлана Арсић, наша истакнута вокална солисткиња, Светлана Азањац, етномузиколог и Драгана Маринковић, уредница култне емисије “Од злата јабука” на Радио Београду, у категорији соло песма са музичком пратњом прво место доделио је Саша Дражиловићу. У овој категорији друго место је освојио Александар Губијан, треће Анђела Јовановић. Четврто и пето место припали су Катарини Шергић и Габриелу Чобану, који су на овогодишњем Интернационалном фестивалу влашке музике “Гергина” у Неготину освојили најграде за најбољег вокалног солисту, односно за најбољег страног извођача.

У категорији соло песма без музичке пратње најуспешнији је био Љубиша Радојковић. Друго место заузела је Стана Германовић, треће Јела Марјановић, четврто Љубисав Адамовић, док је пето место освојила Марица Савић, чланица Удружења „Гергина“ из Неготина.

Покровитељ фестивала, који је свечано отворио Јован Динић из Лубнице, једини виолиниста лаутар на нашим просторима, био је Град Бор. Спонзор фестивала био је и Национални савет Влаха.

Сузана лу Ђинул лу Вјеспије:

Ђин зй йн зй

Ал ђе 25. флорарју 2025: „Плашинтијада“ йн Арнаглауа

Йн Арнаглауа а фост манифестацйја „Плашинтијада“, каре а йнћепут сә сә факә ђин ану 2017. ку каре сә фаће промоцйје ђе плаћинтә каре сә фаће нума ла ној Влахи, ши ку аша ћева сә пәстрјазә култура, традицйја ши ађету Влахилор йн Сйрбијә ђе Рәсарит. Манифестацйја а фәкуто Асоцијација „Вредне Влајне“ ку ажутарја ла лумја ђин сат ши ла опшћина ђи ла Мајдан, ши ји сйнт аја каре а дат нәградә ђ-ал мај мйндру ашезат астал, ши а мај мйндра њеваста ши ал мај мйндру бәрбат каре а фәкут пләшинће.

А фост йнтраћере каре а фәкут мај бунә плашинтә, каре мај јут а мйнкат пләшинта ши каре йн пәрејкје с-а йнкурат мај јут ку плашинта йн гурә.

Ла манифестацйје а жукат фолклуору ђин Арнаглауа, ђин Цйрнајка, Топуольница, Горњана ши ђин Мајдан.

31. флорарју 2025: „Мотиви ла Уомуољ“ йн Кућива

Ај ђе 57. “Мотиви ла Уомуољ“, уна, ђин аље мај бәтрйње ши мај прецујитә манифестацйја ла каре а фост Етно група „Гергина“ ђин Њигоћин, ши пәстрәтуори традицйји КУД „Флоричика“ ђин Јабуковәц.

Њевјесћили ђин „Гергина“ а кйнтат кйнтјеће Влахилор „Гергинә, Гергинә“, М-а фәкут мума фрумуасә” ши “Флуорићикә, флуорј мәрунће”. Флујерашу Воја алу Бәцикә а кйнтат уора ђи ла Душановац.

Ај ђин „Флоричика“ а жукат уориљи ђин Јабуковәц. Чеда алу Гицу Ђоки а кйнтат кйнћеку „Ај, мйндруцо ла думбравә.

Организатори ла „Мотиви ла Уомуољ“ а фост Центру же култура „Драган Кецман“, Организација же туришћ, Министарство же култура ши Општина Кућива.

15. хирешјару 2025. „Црноречје ин кинћек ши жуок“ ин Буљуоц

Ин Буљуоц а фост ал же 54. Фестивал „Црноречје ин кинћек ши жуок. Ђин општина Њигоћинулуј а жукач фолклуору „Чучук Стана“ ћин Сикуюљ, ши Етно група „Гергина“. Њевјесћили ћин Гергина а кинтат ун сплет же кинћећили Влахилор, импреунā ку флујерашу ши армуњикашу ин обуору бисāрићи. Ин обуору бисāрићи а фост ши интречерја же флујераш ћин Сйрбија же Рāсарит.

Ђин општина Њигоћинулуј, мај буњ флујераш каре а трабујит сā сā интрјакā ла о Адунаре же флујераш ин Прислоница а фост Градимир Станковић ши Воја алу Баћикā. Ај мај буњ флујераш а фост Немања Павловић ћин Шāрбановац ши Урош Милановић ћин сату Илино.

20. хирјешару 2025: А фост промоција нумāру ал дојила ла часопис „Вуорба Влахилор“

Ин Еликсир фондација а фост промоција нумāру ал дојила ла часопис, каре пāстрјазā аћетурљи, култура, традиција, љимба ши њаму Влахилор „Вуорба Влахилор“.

Дупā ћ-а јешит нумāру ал ћ-инћиј „Вуорба Влахилор“, тиму каре је адунат ку идеја сā пāстрјазā љимба, аћетурљи ши култура, а спримит нумāру ал дојила, каре јестā мај богат ку скрисуорили, ши ку ажуатарја же бањ ћи ла Министарства же телекомуникације ши ку ажуатарја ћи ла Савјету Влахилор. Едитору ла часопис је Асоцијација „Гергина“.

Ла инћепут а кинтат Етно група „Гергина“ ку армуњикашу Јовица алу Шушу. О баладā а кинтат Мāрица ши Тома Савић, да ши флујерашу Воја алу Баћикā а кинтат о уорā.

„Авјем маре ћинстје ши плāћере кā пућем пје сара-ста сā фāћем промоција ла часопису ал дојила „ Вуорба Влахилор“, каре а адунат мулц буњ сулукрāтуорј. Часопису купринће мулће скрисуорј же историја Влахилор, же љимба Влахилор ин Сйрбија же Рāсарит, ши пје āја каре скрије пје љимба Влахилор ши ку аша ћева пāстрјазā љимба. Кинд ам инћепут вуорба кā трабује с-авјем аша часопис, ам крезут кā авјем скрисуорј же доуо часописурј, да акума , ку аша сулукрāтуорј шћим кā авјем скрисуорј инкā же доуо часописурј, ши ку ји врјем сā дām индāмнāре ла лумја шћијутā сā нāћаскā лукрарја, ши сā фāћем промоција же љимбā ку карје сā вуорбјешће ин Сйрбија же Рāсарит“ а спус примаријусу дофтору Синā алу Челоју, редактору ла часопис „Вуорба Влахилор“.

Ку кита гриже сā пāстрајзā љимба ши идентитету Влахилор аритā ши лукрарја ла Савјету Влахилор, каре ку ањи лукрā ла риндујиту лу стандарду а љимби Влахилор, ла штāмпујиту кāрцији „ Граматика љимби Влахилор ку ортографија“ ши же инвāцāмннту љимби Влахилор ин шкуољили. Скрисуорили ин часопис сйнт скрисā пје доуо љимбе.

„Авјем буње вјесће. Ашћептām индатā сā сā штāмпује граматика љимби Влахилор, ку индāмнарја лу Министарства же шкуалā, ши ла аша ћева а лукрат мај мулт Савјету. Асоцијација „Гергина“ а адунат лумје шћијутā ши ку часопису „Вуорба Влахилор“ лукрā ун лукру бун, пāстрјазā љимба, аћетурљи ши индāмнā фāћетурји“, а спус Новица Јаношевић, председнику ла Савјету Влахилор ин Република Сйрбија.

Ла промоције каре а фост вињерја пје 20. хирешјару, лумја а путут с-аудā доуо кинтјеће каре љ-а спус ши каре сйнт скрисā же јеље, даскāлица Снежана алу Костāнћин ћин Праова ши мр Даниела алу Барбуљи ћин Кобишњица. Јеље инвāцā копији ин шкуалā „Љимба ку култура Влахилор“.

Часопису ал дојила аре о рубрикā нуоуо „ Лумје куноскутā ћин њаму нуосту“. Повјесћā же Божа лу Јенуцā а скрисо Јованка Стефановић Станојевић, ши ку ја ам инсāмнāt о сутā же ањ же кинд с-а фāкут виртуозу каре а кинтат ћин лāутā.

Ку фрумуошецуриљи њин крају нуосту, повјесча ње схиурљи њин Мокрањ а крисо професору Данило алу Арсу, професору ње биологије. Сљикурљи лу Предраг Трокицић, ње каре јел спуње кӓ сѣнт ун фјел ње мӓртурије њин Крајна Њогоћинулу, каре мјереуор сӓ пјерђе.

Їн часопис ал дојиља „Вуорба Влахилор“ авјем скрисуаре њ-ал ње 16. Фестивалу интернационал ње музика Влахилор ши ње алѡе ње 7. „Зѣљиљи Гергињи“.

17. густарју 2025: Етно фестивал њн Кладова

Їн Кладова, Организација ње туришћ ши опшћина њин Кладова а фӓкут ал ње 19. Етно фестивал каре ку ањи пӓстрјазӓ култура ши ње је мӓј бун њн крају лор.

Ла сара а њ-ѣнтѣј а жукат фолклору“Кладница“ њин Бугӓрије, ш-а кѣнтат Етно група“Тергина“ каре је куноскутӓ пје пӓстрату ње кѣнѡеѡе бӓтрѣѡе њин лумје. Музика Влахилор а кѣнтато ши Жива Динуловић њин сӓксӓфуон, каре а кӓпӓтат нӓградӓ анулуј њи ла Опшћина Кладови ње пӓстрарја ла традицѣје ње музика.

27. густарју 2025: „Жумӓријада“ Кладуроуа

Їн сату Кладуроуа, љингӓ Петруоц а фост а ње 15. „Жумӓријада“, о манифестацѣје мӓј воуасӓ њн крају-ста каре сӓ фаѡе вара њн Кладуроуа. Манифестацѣја адунат мултӓ лумје ши парћинарј њин регијуон. Аћија а путут сӓ сӓ вадӓ мулѡе лукрурј фӓмијешћ, мулѡе мѣнкӓрј ши мулѡе фолклорурј. Програму а ѣнѡепут ла шасӓ часур ње ѡимињаца, ку гӓћала ње ун фјел ње мѣнкаре“Жумјерӓ“ пје каре је манифестацѣја ши куноскутӓ.

Организатуори ла мӓнифестацѣје а фост Опшћина њин Петруоц ла Млауа, сату Кладуроуа, Асоцијација ње мујерј „Мѣѡе ауриѡе“ ши КУД-у „Извор младости“ ку ажутарја ла Организација ње туришћ ши Центру ње културӓ њин Петруоц ла Млауа.

18. коптурарју 2025: Ђ-акума Влахи њн Сѣрбијӓ ау грбу ши сӓагу

Савјету Влахилор њн Пожаревӓц а дус доадусу ње рѣндујиту ње грбу ши ње сӓагу Влахилор, ши ку аша ѡева Влахи њн дата њ-ѣнтѣј капӓтӓ ѣнсӓмнариљи лор.

„Тот с-а лукрат дупӓ Кӓнуну ње савјѡиљи ла ун фјел ње лумје. Їнсӓмнариљи-шћӓ ну сѣнт сӓмнурљи ла дѣржавӓ нума ла инстутуцѣје. Ку ѣнсӓмнариљи-шћӓ ѣнтӓрим ѡаму Влахилор њн Сѣрбијӓ“ а спус Новица Јаношевић, председнику ла Савјету Влахилор.

Сӓагу аре патру фӓрбурј- рошије, винӓтӓ, галбинӓ ши албӓ, да ла мѣжлок аре о тотѣрлӓ албӓ, каре је симбуол ње суаре, субт каре сѣнт мунцѣљи њн Сѣрбијӓ ње Рӓсарит ши о цѣртӓ каре је о љегӓтурӓ ње традицѣје ку времја ѡе виѡе. Фарба а рошије, вѣнатӓ ш-а албӓ ѣнсӓмнӓ кӓ сѣнт њин Сѣрбијӓ да а галбинӓ богӓцѣја ње кређере ши Сѣрбијӓ ње Рӓсарит.

Грбу јестӓ ка апӓру вѣнат ку уљу албу ку доуо капјеѡе, ши ѣнсӓмнӓ пуђерја ши традицѣја. Їн пјепт ла уљу јестӓ ун апӓр мѣк ку суариљи ѡесупрӓ ње мунцѣљи вјерз – симболу ње вијацӓ, нӓђѡеѡе ши трӓјњићѣја ње ађету Влахилор.

„Ку симболѣљи-шћӓ с-арѣтӓ мӓрјецѣја, трӓјњићѣја ши ѡе вјећѣја Влахилор њн Сѣрбијӓ“ а спус Јаношевић.

14. рапћуну 2025: Фолклору ши традицѣја а ѣнвијат њн Мокрањ ла „Фѣриљи традицѣји“

Їн Мокрањ, ѡе унѡе је фӓмилија Стојановић, дупӓ каре Стеван Стојановић, аре пољѣкрје Мокрӓѡану, ку ањи вин лӓутари, ши лумја каре војешће традицѣја.

Програму „Фѣриљи традицѣји“ сѣнт о парѡе ѡе фестивалу „Зѣљиљи Мокрӓѡанулуј“, је нумит ѡе пастрарја ађетурљи, музићи, жокурљи ши пуорту њин крају-ста ши ѡин туатӓ Сѣрбијӓ.

Йн обуору биса̀рићи „Думињека Маре“ йн Мокрањ, програму „Фириљи традицїји“ а йнћепут ку промоција лукра̀ри а лу професору Димитрије О.Големовић, етномузикуологу ши композитору- „Музика Влахилор Һин лумје-Кйнтату 1“, едитор је Асоцијација каре па̀стрјаза̀ аҗетурљи, култура, традицїја, лымба ши њаму Влахилор „Гергина“ Һин Њгоћин.

„Ге миње Мокрању је ка Мокрањану ши ка Крајна Њгоћинулуј“ спуње професору.

Компакт диску купринђе 24 Һе кйнћеће каре л-а кулес професору пин саҗиљи йн Сйрбија Һе раса̀рит, ши Һе каре а скрис йн карҗија „Власи: музика Влахилор Һин лумје“ јар пројекту ал „Гергињи“. Ге лукрарја лу професору Големовић а вуорбит др Александра Паладин, да Етно група „Гергина“а кйнтат дооу кйнтјеће. Ку јеље Һин армуњика̀ а кйнтат Јовица алу Шушу.

„Врјау са̀ спун ка̀ о парҗе Һин лукрарја мј-а Һин Сйрбија Һе Расарит о да̀руј ла Дому Һе култура̀“Стеван Мокрањану“ са̀ са̀ па̀стрјеза̀. Етно група „Гергина“ а кйнтат дооу кйнћеће Һи пје компакт диск, да ку кйнћеку „Перина“ мулт м-а букурат, ши ва̀д ка̀ кйнћеҗиљи-шҗа̀ јар пуаҗе са̀ „трајаска̀“ спуње Големовић.

Кум са̀ па̀стрјаза̀ бога̀цїја Һе култура̀ њ-аритат ку жуокурљи ај Һиҗерј Һин тајфа „Мокрањану“ ши „Абрашевић“. Ка йн тот ану Мокрањеҗи а фост буње газҗе ку ма̀маљига̀ ши бринза̀, ку порумбј фјерц ши скуовјерз.

„Дака̀ врјец са̀ ва̀ спун Һирјепт, аиҗ тот а йнћепут, йн Мокрањ, Һе унҗе ши сйнт ај ба̀трињ алу Мокрањану. Јел јеста̀ фа̀кут йн Њгоћин, ама ра̀даҗиҗиљи сйнт аиҗа̀“, а спус Жељко Луҗиҗ ун куноскут кйнтатуор Һе опера̀, селектору ла „Зйљиљи Мокрањанулуј“.

Етно група Гергина ши кйнћеку Перина

Проф.др Димитрије О.Големовић

**24. рапћуну 2025: С-а ђесфакут йнширарја“ Сйрма, мѣтаса ши кѣдѣфја“
алу Милан алу Боболан**

Йн Музеју лу Ајдук Вјелку с-а ђесфакут йнширарја „Сйрма, мѣтаса, ши кѣдѣфја“ – йнбрѣкѣминѣа ђе њевјесѣе ђевродатѣ фѣкутѣ ђе кројитуорј, каре а пуртат њевјесѣиљи Влахињиљи.. Аутору ла йншираре је Милан алу Боболан, ђин Кобишњица, студенту ђе етнологије ши антропологије йн Белђиград ши адунѣтуору ђе пуорту Влахилор.

Ла йншираре а фост мултѣ йнбрѣкѣминѣе, скуртјејѣ, кјуркурј, зѣбунурј, ђин колекцјја алу Милан, каре је маре адунѣтуор ши каре кунуашѣе ши шѣије мулт ђе култура нуастѣ ђин Сйрбијѣ ђе Рѣсарит, каре уопт аѣ пѣстрјазѣ ши умблѣ сѣ шѣије ђе стѣпйњија ђе йнбрѣкѣминѣа лумји йн Крајна Њугоћинулуј.

„Йнбрѣкѣминѣа а фѣкуто кројитуори, да ну лумја ла кѣшиљи лор, ш-а фост о йнбрѣкѣминѣе скумпѣ“ ње спунѣ Милан.

Мѣј мулц кројитуорј а фост йн ваку ал 19. кйнд јеј а а фѣкут йнбрѣкѣминѣа ђе сйрмѣ, мѣтасѣ ши кѣдѣфја, ши ку аша с-арйтат богѣцјја ши пуѣерја ла лумје.

Туатѣ йнбрѣкѣминѣа је йнподобитѣ ку сйрмѣ ши ку мотивурј ђе флуорј карѣ сѣ гѣсѣшѣе нума йн крају нуосту.

„Йширарја аратѣ о маре богѣцјје ла круојитуорј ш-о маре стѣпйњије ђе култура Влахилор, каре ку вакурљи с-а пѣстрат ку цѣсуту, куосйту ши йнбрѣкѣминту“ спунѣ Милан.

Асоцијација „Гергина“ йн сулукраре ку Милан а фѣкут дооу йнширѣрј, ла „Зйљиљи Гергињи“ йн ану 2023.“ Пристјелка ши опрјегу йн времје“ ши йн ану 2024. „Кѣмаша Влахилор.“

9. брумарју 2025: Рăскуношћерја ла лукрарја ње йнпреунарја Влахилор

Ла о адунарје ње туање Савјетурљи ње ун фјел ње лумје йн Палата Сйрбији, с-аљес Сузана Кујунђић ње председник, да ње смимбару ји је аљес. Новица Јаношевић, каре њин ану ње виње ар сă фије председник. „Аљећерја-ста јестă рăскуношћерја ла лукрарја лу Савјету Влахилор“ а спус Јаношевић, ши ње о сулукрарје ку алње Савјетурј.

Координација трăбује сă ња йндăмнарје ла лукрарја ла туање Савјетурљи ши сă спунă воја лор ла мињистарство ши ла Влада Сйрбији.

Дупă пуопису ај мăј лă уормă ун фјел ње лумје купринње 20% (доуозăћ ла сутă) њин туалă лумја каре трăјешње йн Сйрбијă.

30. брумарју 2025: Фестивал ње кйнћећиљи Влахилор йн Буор

Йн сала ла шкуала ње музика йн Буор а фост ал ње 21. Фестивал ње музика Влахилор, каре пăстрјазă стăпйњија ње музика Влахилор. Фестивалу ал ње 21. каре-л оргăнизује Центру ње културă њин Буор адунат 17 кйнтăтуорј. А кйнтат кйнтăтуори њин Сйрбијă ши Ромăњијă йн доуо категуориј, фăрă оркестру ши ку оркестру.

Йн жири а фост Светлана Арсић о куноскутă кйнтăтуре, Светлана Азањац, етномузиколог, ши Драгана Маринковић, редактору ла о емисије куноскутă „Ђин аур мăру“ ла Радио Бельград. Жири л-а аљес пје Саша Дражиловић, ал мăј бун кйнтăтуор каре а кйнтат ку оркестру. Ал дојиља а фост Александар Губијан, а триља а фост Анђела Јовановић. А ње патру а фост Катарина Шергић ши ал ње чинћ Габријел Чобану, каре а фост ај мăј буњ ану-ста ла Фестивалу Интернационал ње музика Влахилор “Гергина“ йн Њигоћин.

Ал мăј бун а кйнтат Љубиша Радојковић фăрă оркестру. А дојиља а фост Стана Германовић, а триља Јела Марјановић, ал ње патру а фост Љубисав Адамовић да Марица Савић њин Етно група „Гергина“ а фост а ње ћинћ.

Фестивалу а њесфăкут Јован Динић њин Лубњица, ун лăутар пје каре йл мăј авјем йн времја-ста, сă шћије сă кйнће бăлање йн крају нуосту. Ал мăј маре ажутуор ла фестивал а фост орашу Буор. Фестивалу а ажутат ши Савјету Влахилор.

21. Фестивал влашке музике, Марица Савић

ФОТО РУБРИКА

Сузана Михајловић Јовановић:

Поглед на завичај кроз објектив Мирослава Мира Николића

Мирослав Мир Николић (1952), рођен је у Мокрању код Неготина. Од средине седамдесетих година прошлог века живео је и радио у Ванкуверу (Канада) где је завршио школу комерцијалне фотографије и био власник фото студија. Амерички магазин “Fuji X Passion” у више наврата публикувао је чланке о Николићевом раду, као и на десетине његових фотографија.

Прву самосталну изложбу уличне фотографије „Фрагменти времена“ приредио је у Неготину марта 2024. године. Потом је излагао у Београду, а у октобру 2025. представио се публици и у Народној библиотеци у Ћићевцу.

Читаоцима “Влашке речи“ представља се јединственим уметничким погледом на културу и живот поднебља из којег потиче, фотографијама које спајају реалност источне Србије и личну емоцију човека који се, после деценија проведених у свету, вратио својим коренима. Поносан је на Мокрање, село своје мајке, као и на Смедовац, завичај свога оца.

– У Ванкуверу сам био скоро 50 година, радио и вратио се назад да сликам свој крај, своје људе, тај моменат који значи нешто и који има симетрију и неку љубав, неки тренутак који може да се запамти за сва времена. То тражим и верујем да ћу успети у томе. Фотографија ме интригира, налазим тај језик који је другачији, који нема интелекта, има душу и осећај, изван моје психе – каже Мирослав Мир Николић.

Сузана алу Ђину лу Вјеспие:

Кум Миря алу Весилешћилуј ку апарату же сликујит вјеђе крају луј

Миря алу Весилешћилуј с-а факут ин Мокрањ, пилингя Њугоћин, ин ану 1952. Ђин ањи шапчезаћ, ваку ал трекут а трајит ш-а лукрат ин орашу Ванкувер, Канада, унђе а фуршит шкуала же фотографије, ш-авут фото студио ал луј. Ин новина ћин Америка „Fuji X Passion“ же мулђе орј а пост скрис же лукру ши же сликуриљи луј.

Инширарја луј же сликурј а ђ-интјј а пост ин Њугоћин, ин марцјјорју, ану 2024. Дупа аја а авут о иншираре ин Бельиград, да ин брумарју ану-ста авут иншираре ин библиотека ин Ђићевац.

Ин Вуорба Влахилор, ку сликуриљи луј, њ-аратя култура ши вијаца ин крају луј, ин Сјрбије же Расарит, ши кум са сймђе ун уом дупа агйца ањ трајиц ин лумја алба, да с-а йнтуорс ла радяћиниљи луј. Са фяљешће ку сату Мокрањ, сату ла мума луј, ши ку Смедовцу, сату лу тата луј.

„Ин Ванкувер ам пост апруаје 50 же ањ, ам лукрат ши м-ам йнтуорс йндярят са сликуј крају мјеу, лумја мј-а, ши тот ће мј-а плакут мије, ће пуаће са са цйна минће же већије. Аша ћева кат ши крјед ка аш пућа. Ин сликуриљи гасак лымба каре је ин алт фјел, ши аре суфљет ши сймцу, шимяј мулт ћекит ћ-ам гинћит – спуње Миря алу Весилешћилуј.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(=135.1)(497.11)

ВУОРБА влахилор : часопис ђе пастрарја ађетурљи, култура, традиција, љимбаши
њаму Влахилор = Влашка реч

: часопис за очување обичаја, културе, традиције, језика и идентитета Влаха / главни
и одговорни уредник Синиша Челојевић. - 2024, бр. 1- . - Неготин : Удружење
“Тергина”, 2024- (Неготин : Штампарија Блашко). - 30 cm

Полугодишње.

ISSN 3042-2302 = Вуорба влахилор

COBISS.SR-ID 157495305